

PRAVILA
kako izobraževati
ILIRSKO NAREČJE
i
u obče
SLAVENSKI JEZIK.

Spisal i na svetlo izdal
MATIA MAJER.

Cena 45 kr. u sebru.

Na prodaj po vgovoru pri Jurju Lerherju u *Ljubljani* (Zaibach),
dobi se tudi

u *Pragi* pri Venceslavu Hess,
u *Berni* pri Karlu Winiker,
u *Holomucu* pri Eduardu Hölzel,
u *Zagrebu* pri Supanu.

PRAVEA

kako izobraževati

ILIRSKO NAREČJE

i

u obče

SLAVENSKI JEZIK.

Spisal

MATIA MAJER

u

CELOVCU.

U LJUBLJANI.

Natisnil *Jožef Blaznik.*

1848.

PREDGOVOR.

Dvě stvari dokazujem u ovoj knjižici, prvić: da se mora dosadanjih 14 do 16 slavenskih književnih jezikov i jezikićev uzajemno približevati, a ne se oddaljivati; drugić: kako se moraju ilirska podnarečja, namrec: slovensko, horvatsko i serbsko izobraževati, da se po malo približaju, a da se ne oddaljuju. Glede pervoga, mislim, ne bude mi nikto prigovarjal; glede drugoga mi budu pak jedni očitali, da sem premalo, a drugi, da sem preveć těrjal. Pervim odgovorim: Ja nisem premalo těrjal, ja sem hotěl pravila ustanoviti, tako rekuć, put pokazati, po kterom bi se uzajemno približevali, i za to se je meni zadosti zdelo, samo některe naj imenitnejše slučaje spomniti, u kterih bi se za sada približali i složili; ako pa kto još u već slučajih se književnomu narečju približuje, kakor se u ovoj knjižici kaže, ako hoće još složneje i uzajemneje pisati, to nek slobodno čini sebi na glas a svojoj bratji na čast; ja, i s menoj gotovo vsaki domorodec, ćemo se toga preserdečno veseliti. Drugim odgovorim: Ja nisim preveć těrjal, — ja sem nekoliko slučajev napisal, da bi se glede njih složili, vendar nije trěba, da bi vsaki s menoj gledé vsakoga slučaja ali paragrafa moral jednako misliti, ja nikogar ne silim, nego samo prosto kažem, kakor se meni prav i koristno zdí, onda nek vsaki i sam prevdari, sam izbere i pisaje upotrebuje, što se njemu čini prikladneje i bolje. Ravno zato sem si prizadeval vsako pravilo dokazati i dokazom potverditi. „Vsa izkusite i dobra zaderžite.“ Ja sem, da kako, zadovoljen, ako bi vsaki čitatelj ove knjižice po njoj barem nekoliko koračajev: saj nekoliko stupinj se slogi približal. Gotovo je desetkrat koristneje približati

se za jednu stupinju, nego se oddaljiti za devet. Blizo 16 književnih jezikov imamo u slavenščini, ako se vsaki izmed njih ostalim približa, postavim, samo za jeden koracaj, smo se vsi ukup že približali za 16 stupinj.

Zašto da sem ravno takovo narečje upotreboval, kakor u ovoj knjižici vidiš, to Tebi, dragi pobratime! cela ova knjižica dokazuje. Pisal sem namreč po ilirsko-slovensko pa tako, da bi bilo, kolikor moguće, podobno zajedno horvatskomu i serbskomu podnarečju, da bi bilo, kolikor moguće, lahko razumljivo Slovincem i zajedno Horvatom i Serbljem. Toga se pa vsaki lahko prepriča, da je ova knjižica sicer il. slovensko pisana, pa Horvatom i Serbljem tako lahko razumljiva, kakor do sada nijedna druga u il. slovenskom podnarečju izdana. Radi toga, to popred vëm, mi bude vsaki nešto prigovarjal, postavim, nekteri Slovenci se budu tužili, da sem njim neznane slovničko-naučne (grammatikalisch technische) reči upotreboval. Da su jim neznane, za to pa ja nič ne možem, ja toga nisem kriv, našim susedom Horvatom i Serbljem nisu neznane; tu nije drugače se jih že moramo Slovenci take naučiti, ali jih hoćemo znati; takove reči bi bile blizo slēdeće:

beseda, Satz, die Rede;
dvojbroynik, zweifache Zahl;
glagolj, Zeitwort;
jedinobroynik, einfache Zahl;
jednostranost, Provincialismus;
kažuci način, anzeigende Art;
narečje, Dialekt;
padež, Endung;
pričastje, Mittelwort;
pridavno ime, Beiwort;
podnarečje, Unterdialekt;

reč, Wort;
samostavno ime, Hauptwort;
sloga, Vereinigung;
slovka, Silbe;
slovnica, Sprachlehre;
slovstvo, Literatur;
take, auch;
uzajemnost, Wechselseitigkeit;
višebroynik, vielfache Zahl;
koncovka, Endsilbe;
posebnost, Idiotismus.

Ja sam spoznam, da se najdu u totoj knjižici mahne, nedostatki i nedoslēdnosti glede jezika, temu je to krivo, ker sem se navlaš hotěl horvatskomu i serbskomu podnarečju približevati, a ne popolnoma se složiti niti s jednim niti s drugim, nego — ako prav presudiš — s obadvěma. Naj veći nedoslēdnosti najdeš u prirečjih i posloviceh, tam možeš čitati, postavim: dekla, hotělo, u opet dikla, htילו; što je dikla navikla, ko neva je obikla, ali: što se babi htילו, to se babi snilo. Serbske

poslovice i prirečja je na svétlo dal Vuk Štefanović Karadžić, ja sem jih pak sbiral med Iliri latinoj pišućimi i jih ovde podám, što sem jih vzel iz knjige: Narodni slavonski običaji od Luka Ilića. U Zagrebu 1846; iz knjige: Georgii Ferrich, Rhacusani Fabulae ab illyricis adagiis desumtae. Rhacusae 1794; iz Danice ilirske (iz ktere je take §. 1. i 3. uzet) i iz narodnih ilirskih novin; iz Zore dalmatinske broj 31. lěta 1846: Poslovice Morlakah u Dalmaciji; iz grammatike Metelkove; iz kmetijskih i rokodelskih Novic: Prislovice Štajerskih Slovencev sbrane po A. Krempelnu; zatim: 500 slovenskih pregovorov iz: Beilage zum ilirischen Blatte Nr. 11. 1832 od D^{ora}. S. od ovoga još 500 poslovic neizdanih i spis od g. S: Poslovice iz Krajnske.

U spisovanju ove knjižice sem upotreboval naj već Babukićevu: Osnovu slovnice slavjanske narečja ilirskoga; onda Berličevu i Murkovu grammatiku; i slovniciu serbsku Vuka Štefanovića; Slowansky Narodopis P. J. Šafarika. V Praze l. 1843 i tako dalje.

Blagovoljno pročitaj ovu knjižicu, dragi domorodče! i ako najdeš nekakovu pogrěšku i opaziš, da sem posernul, prijazno mi oprosti, lahko, da ravno moja pogrěška drugoga učenejšega na istinu uputi. Ja sem mislil; „Bolja slogu iskati, nego u neslogi stati!“

U Celovcu lěta 1848.

Matia Majer.

Od slavenskoga jezika i njegovih narečjah.

§. 1.

Že u naj starejših časih je bil slavenski narod velik i njegov jezik daleko i široko po svētu razprostranjen.

To pričaju pisatelji starih časov, kateri imenuju narod naš: Antes, Henetos, Venetos, Ilrios, Sclabos. Polibius*) piše. „Ostalu zemlju pri jadranskomu morju ima drugi starodavni narod, imenuju se Veneti, imajući drugi od galskoga različni jezik.“ Te pisatelj je živil 183 lèt pred rojstvom Kristovim i že tada je pisal, da je narod naš „starodavni narod.“ Tudi Tacitus i Ptolomaeus tverdit, da je že ob njuju času bil narod venedski (slavenski) prevelik narod. Jornandes, **) kateri je živil blizu lèta 552. po Kr. to jasno pové pisuè: „Po neizmèrnih prostorih prebiva preljudnatí narod Vinidov. Ako ravno su njihova imena različna po različnih plemenih i mèstih, se vlastito vendar Slaveni i Anti imenuju.“ Prokop ***) piše okolo lèta 552. po Kr. sledeća: „Odtuda proti sèveru su rodovi Antov (Slavenov), jih je, kolikor listja i trave.“

§. 2.

Slavenski jezik je bil že u starih časih izversten, bogat i izobražen, da se je upotrèboval za vsakoverstna vèrozakonska i svètovna opravila.

Naš jezik je bil izversten, bogat i izobražen že tada, ko je pri nèkterih sada visoko izobraženih narodih vladala še tverda tema neznanstva (Mittelalter). Že pred tisuè lèti, blizu leta 863. po Kr. sta dva brata iz Soluna Metod i Konstantin (sv. Ciril), slavenska apostola, poslavenila sv. pismo, liturgiu, to je, sv. mešu, časoslovje i druge cerkvene obrede. Slavenščina se je upotrèbovala za pès-

*) Lib. II. c. 17. „Quod superest deinde spatium ad adriaticum sinum alius populus longe antiquissimus obtinebat. Venetos vocant, sermone diverso a Gallis utentes.“

**) De Getarum rebus gestis c. 5. „per immensa spatia Vinidarum natio populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutantur, principaliter tamen Sclavini et Antes nominantur.“

***) „Ulteriora ad septemtrionem habent Antarum populi infiniti.“

ničtvo, za pravdarstvo, za dogodovščinu, za opravila javna i domača. U Slavii se je na deržavnih sborih, na spraviščih, na skupščinah i susednjah govorilo i pisalo po slavensko; da ovdě samo jednu spoměnim: gorutanski vladari su se od neizvěstnih časov do 12. veka po slavensko ustanovljali; še sada stoji kameniti vladarski prestol na Gospe-svetskom polju (Maria-Saaler Feld) dvě uri od Celovca s slavenskim napisom:

VERI.

MA SVETI VERI

PRAVDO BrANY VDOVE

to je: ima svetu věru namreć vladar. Mnogo se je sicer slavenskih starin, listin i knjig u tolikom času zgubilo, mnogo tudi navaš pokončalo, vendar je tvrda istina, da se je slavenski jezik že od starodavna upotreboval u vsakoverstnih věrozakonskih i svetovnih, javnih i domaćih opravilih; to nam priča liturgia slavenska i sv. pismo poslavenjeno po sv. slavenskih apostolih Cirilu i Metodu, kakor je še dan današnji pri pravoslavnih Slavenih u običaju; to pričaju stari slavenski spisi, postavim: Rukopis Frisinski iz 9. stoletja, zakon vinodolski spisan lěta 1280., pravda ruska, dogodovščina Nestorova, Rheimsko i Ostromirsko evangelije, spis kraljodvorski, i kronika Dalimilova i mnogo drugih razlićnih starih spisov i listin. Kako cvěteće je že od někada bilo českoslavensko narećje, priča jasno knjiga: Vibor z literatury české. Díl první od nejstarších časov až do počatku XV. století. Nakladem českého museum. V Praze 1845.

§. 3.

Slavenski jezik je bil u velikoj časti.

Sv. Oče, papa Ivan VIII. je pisal od pisma i jezika slavenskoga lěta 880. u listu (bulli) Svatopluku, vladaru Moravskomu i Panonskomu, slědeća: *) „Pismena posłědníc slavenska od někoga Konstantina (Cirila), filosofa ali mudrijana iznajdena, s kterimi bi se Bog, kakor se spodobi, hvalil i slavil po vsoj pravici pohvaljujemo, ter ukažemo, da bi se istim jezikom Jezusa Krista, Boga našega slava i děla pripovědala. Niti je to pravoje věri ili nauku štogod protivno ali meše istim jezikom slavenskim pěvati, ali sveto evangelje, ali sveto pismo novoga i staroga zavěta dobro predstavljeno i iztolmaćeno čitati, ali vse druge časoslovne službe pěvati: ker, kteri je načinnil tri glavne jezike, judovski namreć, gerčki i la-

*) Döbneri Ann. III. p. 190. „Literas denique slavicas a Constantino quodam philosopho repertas, quibus Deo laudes debitas resonent, jure laudamus et, ut in eadem lingua Christi Dei nostri praeconia et opera enarrantur, jubemus. Neque sanae fidei vel doctrinae aliquid obstat, sive missas in eadem slavonica lingua canere, sive sacrum evangelium vel lectiones divinas novi et veteris testamenti bene translatas et interpretatas legere aut alia horarum officia omnia psaltere: quoniam qui fecit tres linguas principales habebat scilicet, graecam et latinam, ipse creavit et alias omnes ad laudem et gloriam suam.“

tinski, onaj isti stvoril je vse druge na hvalu i slavu svoju.“ Od slavenskih apostolov sv. Cirila i Metoda ustanovljenu i od svetoga Oca papa Ivana pohvaljenu i ukazanu službu božju ima še den denašnji u slavenskom jeziku blizo 57 milionov pravoslavnih Slavenov, — zvonaj toga še Karavlahi na pol latinsko govoreći, stanujući u Moldavii i u Karavlahii obhadjaju sv. liturgiju u slavenskom jeziku. — Sv. Otče papa Innocenc je leta 1248. tudi rimokatoličkim kristijanom dovolil, da smēju službu božju i vse druge cerkvene obrede obsluživati i obhadjati u svojem materinskom jeziku, kteroga povelja se še denašnji den derže katolički kristjani u Senjskoj i Kerčkoj diecesi (Zeng, Cherso) u Dalmaciji i na otoku Velji, imajući rimske mešne bukvi, rimsko časoslovje, rimski služebnik (ritual) u slavenščinu predstavljene.

Naj viši vladarji su jezik naš visoko cénili i ga za koristnoga spoznali, imenito cesar Karol IV. i Ivan Juri II. izbornik saksonski. Kako ga je cesar Karol visoko cénil, vidi se iz zlate listine *), kтеру je toti cesar leta 1356. izdal, kjer se u 30. članku tako le od slavenskoga jezika ukaže: „Ukažemo, da sini i dēdići i naslēdniki svētlīh knezov izbornikov, namreć: kralja Českoga, kneza Palatinskoga, vojvoda Saksonskoga i Markgrafa Braniborskoga, ker mislimo, da nemščinu vjerojetno naravno znaju, da su se je že od mladosti naučili, od sedmoga leta svoje starosti se podučavaju u italianščini i slavenščini, ker to nije samo koristno, temoć take posebno potrebno.“ Zato je Ivan Juri II. izbornik saksonski navadno imenoval slavenščinu „linguam principum“ jezik vladarski, ker su se ga morali sinovi kurfirštski učiti po deržavnom zakonu.

§. 4.

Slavenski jezik je še sada izversten, bogat, prijeten i daleko i široko po svētu razširjen.

Ja ne mēnim ovdē obširno opisovati, kako je jezik naš izversten bogat i prijeten, ja navodim ovdē samo, što Šafarik o slavenskih narećjih piše: „Ich möchte den Klang des Illirischen im Gesang und der Poesie mit dem Ton der Violine, des Altslavischen mit dem der Orgel, des Polnischen mit dem der Cyther vergleichen; oder — ist das Altslavische in den davidischen Kirchenhymnen dem hallenden Sturz eines Waldstromes, das Polnische eines Felinski dem reizenden Gelispel und Gesäusel einer Quelle ähnlich, so ist das Illirische im Munde der ländlichen Erato dem

*) Aurea bulla Caroli IV. Romani imperatoris Norimbergae et Metis anno 1356 sancita. Vidi Dobrovsky: Slovanka II. stran 112 — 127; članek 30. glasi tako le: „Statuimus: ut illustrium Principum, puta regis Bohemiae, Comitum Palatini, Ducis Saxoniae et Marchionis Brandenburgensis Electorum filii et haeredes et successores cum verisimiliter theutonicum idioma sibi naturaliter inditum scire praesumantur et ab infantia didicisse incipiendo a septimo aetatis suae anno in grammatica Italica ac Slavica linguis instruantur, cum illud non solum utile, immo summe necessarium habeatur.“

sanften Murneln und Gurren eines Baches durch die Blumenwiesen des Thales gleich; das erste trifft, erschüttert und überwältigt, wie der Sturm; das zweite weckt, ergreift und bezaubert, wie das Rauschen des Windes durch herbstliche Zitterpappeln; das dritte beschleicht, erwärmt und entzückt, wie ein leichtes Wehen und Wogen der Mailuft.“ — Slaveni su jeden od naj većih narodov na zemlji, njih blizo 80 milionov duš; slavensko govori blizo polovina Evrope, tretjina Asie i velik prostor Amerike, zato piše jeden naših pjesnikov, da nad Slaveni nikada sunce ne zaide.

§. 5.

Slavenski jezik se obično děli (ne gledeć na staroslavensčinu) na četiri narečja, namreć: česko i polsko, ilirsko i rusko; narečja se děle na podnarečja, ova opet na raznarečja. Sada pišemo u 14 do 16 književnih jezika i jezikićih.

Česko-slavensko govore Čehove, Moravani, Slovaki, Slezani i Lužičani, svih ukupa blizo 8 milionov. Ovo narečje se děli na dvojno podnarečje: česko i ugarsko-slovensko.

Poljsko govore Polaci njih blizo 10 milionov. Ovo narečje ne ima podnarečja, samo jedno raznarečje, to je: kašubsko.

Ilirsko govore Serblji, njih 5,294.000; Horvati, njih 801.000; Slovenci, njih 1,187.000; nekteri pripočitaju tu sem take Bulgare, njih blizo 4 milione, to je ilirsko govorećega naroda blizo 11 milionov. Ovo narečje ima slovensko, horvatsko i serbsko podnarečje, nekteri pripočitaju tu sem i bulgarsko.

Rusko narečje govore Rusove, njih 51,184.000 glav. Děli se na tri podnarečja: velikorusko, malorusko i bělorusko.

§. 6.

U slovstvu smo daleko zaostali za drugimi narodi.

Že od nekada su nas različne okolnosti u slovstvu zadržavale. Samo na kratko ovdě napoměnim kervave vojske i velike nesreće jih slědujuće, ktere su večkrat narod naš zadele i slovstvo i narodno izobraženje već ali manje zadržavale. Kolikokrat i kako kervavo su se morali Slaveni vojskovati u raznih časih s Rimljani, s Bizantinci, s Huni, s Obri, s Franki, s Němci, s Madjari, s Tataři, s Turci i tako dalje. Da vojske slovstvo zadržuju, to se vć, pa še mnogo škodljiviješe, kakor vojske same, ako ravno okrutne, su bile često nesreće, ktere su za nesrećnimi bitkami slědile i narod kadkada dolgo tlačile; pomislimo samo što je žalostnoga zadelo ilirske Slovence po nesrećnih vojskah s cesarom Karlom imenovanim Velikim, što Slavene na Odri i Labi u 11. i 12. vćku; što Serblje po nesrećnoj bitki na Kosovom polju u Serbii, što Čehoslavene po bitki na Běloj gori i. t. d.

§. 7.

Naj več nas u slovstvu sada zaderžuje to: da pišemo mēsto u jednom občem književnom jeziku u 14 do 16 jezikih i jezikićih — i da imamo za to mēsto jednoga cvētečega slovstva 14 do 16 literatur i literaturic.

Naš jezik ima nekoliko narečjah i podnarečjah. To nije čudno, nego naravno; nije slovstvu ni malo škodljivo, nego koristno. Nekoliko narečjah i podnarečjah ima vsaki samo po nešto veći živući jezik, kako bi jih ne imel naš daleko po svētu razprostranjeni i razsejani slavenski? J ako bi u někojem jeziku ne bilo ni jednoga narečja, bi se vendar s vrēmenom sama od sebi některa porodila, samo izumerli jeziki ostanu nepremēnjeni, kakoršni su. Našemu jeziku to nije škodljivo, nego koristno. Za jezik, koji se izobraževati hoće, kakor ravno naš, je dobro da ima nekoliko narečjah i podnarečjah, da se po njih književni jezik obogati i polēpša; iz njih lahko jemlje, kakor iz někoga zaklada, potrebna i primērna slova, slovničke izraze, poslovice, prirečja i tako dalje. Štogođ nimaju vsa narečja i podnarečja, lēpoga, krēpkoga i nježnoga u sebi, vse književni jezik lahko na se potegne, se s tēm oplemeni, obogati, izобрази i se vsim svojim podnarečjem približa, ni potreba toliko novih, narodu neznanih slov i drugih izrazov kovati ali jih iz tujih jezikov si izposudjevati. Pa škodljivo je, da se imenuje i piše: česki, polski, ilirski, ruski jezik, mēsto da bi se reklo i pisalo: narečje. Narečjah je več, slavenski jezik samo jeden. Škodljivo je, ako vsako slavensko pleme, ktero ima le 10 ali 4 ali 3 milione duš, ali njih še manje, hoće imeti svoj posebni književni jezik i svoje posebno slovstvo; škodljivo je ako hoćemo za vsaku deželu někako narečje ali podnarečje povzdigniti za književni jezik. Škodljivo je, da pišemo u 14 do 16 narečjih i podnarečjih, — da imamo zato 14 do 16 književnih jezikov i jezikićev, za to pa tudi mēsto jednoga, velikoga, bogatoga i cvētečega slovstva 14 do 16 slavenskih literatur i smēšnih literaturic.

§. 8.

Pišući u 14 ali 16 književnih jezikih i jezikićih ne budemo nikadar imeli tako cvētečega slovstva, kakor bi nam trēbalo i veljalo.

Slovstvo veselo cvēti, ako ima mnogo izverstnih knjig iz vsih znanostih, — da se pak može mnogo ovakih knjig napisati, na svēt izdati i razprodati: trēba mnogo izverstnih pisateljev i mnogo čitateljev. Već je pisateljev i to izverstnih, i već je zajedno čitateljev: već i učenejših knjig se bude spisalo i razprodalo, to će reći: veseleje budo precvētalo slovstvo. Ravno tako tudi: manje je pisateljev i čitateljev, manje će biti knjig, slabeje će prihadjati i slovstvo. Pišući u 14 ali 16 književnih jezikih razdelimo ravno s tim naše pisatelje, knjige i čitatelje na 14 ali 16 stran; vsaki

děl je manji od celine; — quaelibet pars minor toto, — ovo je tvrda resnica (axiom), ktere dokazovati ni treba. Na več dělov ko se razdrobimo, na več stran ko se razkropimo, manje će biti — caeteris paribus — na vsakoj strani pisateljev, knjig i čitate-ljev, to će reći: slabeje će biti slovstvo. To je jasno i naravno — škoda zadene pa nas vse.

U některih dosadanjih knj. jeziki se naučnih knjig še izdati ne može, ako bi ravno imeli gotove. Da knjiga někoja može na světlo se izdati bez škode, se mora od nje razprodati naj manje 400 iztiskov, da se doplaća saj za naj veću potrebu, tiskarina, černilo i papir. Kdē je še kak krajcarček za knjigarja, kteri tako živi le od dobička, ki ga vjame, a ne od škode, kteru preterpi. Kdē je tako še něšto za pisatelja, kteri se je učil, trutil i znojil? Vsaki dělavec je svojega plačila vrēden i u svoju vlastnu škodu se nikto rad ne trudi. Kako bi pa razprodal, postavim, samo med ilirskimi Slovenci 400 iztiskov u slovenskom podnarečju spisanih velikih visoko-naučnih knjig, postavim, o modroljubju, o lučbi, naravoslovju, zemljoměrstvu, matematici, zvėzdoznanstvu, zgodovini, bogoslovju i t. d. Tudi ne veselí pisatelja velikim trudom naučnih knjig spisovati, ako ne vė, ali jih će kto kupiti i čitati ali ne. Najšel se bude sicer kadkada některi posebno iskren i premožen domorodnomiselni pisatelj, kteri bude iz same ljubezni do naroda i njegove prosvėte kakovu naučnu knjigu na svoj trošek izdal, makar u svoju škodu, da će obětovati svoj trud i svoje novce, samo da ne ostane narodno slovstvo popolnoma jalovo. Pa taki iskreni, marljivi i zajedno premožni pisatelji su rėdko vsejani, redke ćeju biti i naučne knjige. Samo kakada kak pisatelj, samo po redkom kaka naučna knjiga je pa lastovica po zimi, jedna lastovica i jeden cvět pa ne čini prolětja. Jeden pisatelj, jeden človek sam, dub posėkan, pravi naša poslevica. Še deset pisateljev ni mnogo za utemeljiti cvėteće slovstvo, kakor tudi deset bućelic, še tako marljivih, ne čini velik roj; tudi 10 knjig ne čini bogatu knjižnicu. — Dalje tudi naj izverstnejša glava, naj iskrenejši domorodni pisatelj časoma opeša i obnemaga, ako vidi, da je dělavcov tako malo, děla pa toliko. Samo některi pisatelji, nek su sebi izverstnejši, ne mogu spisati mnogo knjig iz vsih znanostih. Pisatelj je podoben ševi (škorjancu), ktera se uzdvigne i visoko pod oblake letí, ako je pod jasnim nebom, u tesnoj kletci zaperta pa samo iz klinca na klinec skaklja; pisatelju pišućemu za velik narod se serce vnema, visoke misli ga obletaju, pišućemu pak samo za jedno koleno naroda, ktero samo 3 ali 4 milione brojí, vse misli slabé. Tudi mali narod može imeti cvėteće i veliko slovstvo, pa nemoguće je, da bi imel narodić brojeć le 3 ali 4 milione duš; — ne pozabi: caeteris paribus — toliko pisateljev i čitate-ljev, naslėdovno toliko slovstvo, kakor narod brojeć 10, 20, 40 ali 80 milionov duš. Tu nič ne pomaga, da su pisatelji izverstni i iskreni; u malom narodiću jim prostora manjka, je ravno taka, kakor se tudi

ne može na dvěh pedih zemlje izzidati město, ktero bi bilo 4 verste dolgo i 4 široko.

Da u 14 do 16 književnih jezikih pišemo, to je škodljiva slana, ktera nam cvětje našega slovstva smodi; to je podjed, žeruč červ, kteri podjeda korene i votlí sam sterženj slavenske lipe; to je huda bolezanja, černa morija, ktera naše ljudstvo vmarja i desetini; je naj nevarnejši i naj okrutnejši vrag, kteri nam narod neusmileno davi; tako razděleni i razdrobleni ne budemo nigdar dočakali cvětečega slovstva.

§. 9.

Slovstvo imeti moramo i to slovstvo veliko i cvěteće.

Narod bez slovstva je riba bez vode, ptica bez perutnic, senosék bez kose, tergovec bez blaga. Posebno velja to od naroda, kteri živi bez slovstva u srědi narodov visoko izobraženih, s kterimi neprestano i neposrědno občuje; on je kakor siromak med oholimi bogatuši. Amerikanski i afrikanski divjaki mogu saj za sada še biti i ostati narod tudi bez slovstva; njih zaščituju i brane neizměrne šume, dubrave, gojzdi i druge neznane pušcave, razlučujuće jih od narodov izobraženih. Vse inaće je s nami Slaveni. Mi se den i den neprestano i neposrědno obhodimo s narodi visoko izobraženimi; bez slovstva nam pogibelj neposrědno pretí, bez slovstva pridemo u nič. — Mi potrebujemo slovstva i to velikoga, ker je narod naš velik, i velike take njegove potrebe; samo po cvětečem slovstvu možemo stupiti med narode izobražene, kakor narod izobraženi i njim ravni. Některe molitne i pobožne knjižice, basni, pesmice i. t. d. se sicer u vsakom dosadajnom književnom jeziku mogu na světlo izdati; dobre su, hvalevrědni take pisatelji, kteri jih spisuju — pa vse ovake knjižice su premalo za narod, kteri se želi izobraziti; one ne čine cvětečega slovstva; samo s njimi ne možemo stupiti med izobražene narode, ne možemo, pokazavši na nje, oholo reći: „Glejte! ovo je naše slovstvo, ktero obseže vse človečanske znanosti.“ Některe molitne knjižice se še za amerikanske divjake u Ljublani kadkada tiskaju, mi u srědi izobražene Evrope prebivajući potrebujemo vsakako većega slovstva od onih divjakov. — Po maticih se izdajaju sicer take uprav naučne, izverstne, velike i mnogocěne knjige, pa samo po maticih ne budemo se dokopali do cvětečega slovstva; one su neizměrno koristne, pa su vendar samo parnik, samo toplice (Treibehaus) za slovstvo. Polje našega slovstva je prostrano i veliko, kakor je velik tudi naš narod, čez dolgo i široko polje pa tudi naj veći toplica ne doseže. Skerbimo, da bude naše slovstvo tako krěpko, da bude take pod jasnim něbom samo raslo.

§. 10.

Jedina cesta, do cvětečega slovstva je ta . . . da se dosadanji književni jeziki i jezikići med seboj pribli-

žuju i slože tako, da budemo imeli město 14 do 16 literatúr i literaturie jedno veliko slovstvo.

To je: *conditio sine qua non!*

Kdor koli narodno slovstvo ljubi i slavenski jezik izobraževati želi, nek si prizadeva vsestrano, da se naši dosadanji knj. jeziki med seboj preblížuju. To, i samo to se imenuje jezik izobraževati. Vse drugo izobraževanje, brusenje i sladkarenje naših jezikov, narečjah i podnarečjah je toliko, kakor ako bi s sitom vodu zajemal, s kapu po gori vëtar tërál, rakom žvižgal ali po snëgu pšenicu sejal. Lëpo poje pësnik naš:

Samo sloge duh jedini
Budi naša obća dika,
Angjeo mira medju sini
Jedne majke i jezika.

§. 11.

Slogoj i uzajemnostju bi naše slovstvo tako veselo precvëtalo, kakor še svët nije nigdar vidil.

Ako bi se naši dosadanji knj. jeziki približivali med seboj i se složili, bi gotovo bilo svih vkup već pisateljev, čitateljev i već knjig, kakor ako smo razdëleni i razkropleni na 14 ali 16 stran; to se reče: slovstvo bi veseleje precvëtalo; kakor pësnik kaže:

Više oči vidi više,
Više mislih više smatra,
Više rukah već napiše,
Iz više iskar biva vatra.

Ako je već pisateljev su tudi izverstneji i učenejši, jedan drugiga u učenosti i umetnosti podpira; što je jedan sozidal, na tem zida drugi i tretji dalje, što je jedan izmislil, s tem se drugi svi lahko soznane, ni potreba vsakomu sopet od početka početi, — jedan stupi tako rekuć drugomu na ramena, slovstvo raste kakor piramida; njihova slovstvena moć raste — kakor se reče: in progressionem arithmetica; — 10 složnih pisateljev ne ima samo desetkrat toliko slovstvene moći nego već, ko stokrat toliko, kakor vsaki po sebi. Pisatelju se od veselja serce širi, visoke i imenitne misli ga obletaju, ako vë, da ne govori samo jednoj strani naroda, samo jednomu kolenu, nego, da ga posluša veliki jeden narod i svi spisi njegovi prihadjaju važneji i besëda krëpkeji, Naša poslo-vica pravi:

Sloga jači, nesklad tlači.

§. 12.

Gotovo je moguće, da se naša narečja i podnarečja približaju i slože, — saj u 4 narečja.

Ali je moguće, da bi se vsa naša narečja u jeden jedini književni jezik sjedinila?

Vsaki živući jezik ima nëktera narečja i podnarečja, posta-

vim: italijanski, francoski, nemški i tako dalje. Imenito Nemci su pred nekoliko leti spočitali različnosti svojega jezika i su jih najšli še nešto već od 122; *) i vendar imaju Italiani, Francozi, Nemci i vsaki izobražen narod jedan jedini književni jezik. Što je kod inih naroda moguće, za što bi se ravno nam ubranilo? — Nemci imaju mnogo narečjah, već kakor mi, ktera su med seboj različnejša, kakor naša, pa vendar ne pišu u narečjih, nego se pametno derže jednoga obćega knj. jezika, za to pa tudi nemško slovo veselo cvēti i nemška besēda velja! —

Gotovo je moguće, da se naši dosadanji knj. jeziki približaju, pa to se može i mora le po malim učiniti, a ne na jeden mah; složimo se sada saj u 4 narečja, českoslavensko, polsko, ilirsko i

*) Na primēr besēda: „Höret! es ging einmal ein Säemann aus um zu säen“ — se u različnih krajih Germanie vrlo različno izgovarja, kakor piše K. Vladislav Zap u svojem zemēpisu, dēl II. svazek I. str. 46. namreč okolo *Hanovera* se pravi: Härt tau, et gunk ein Saegemann ut, tau saegen, — u *Starof Marki* okolo *Magdeburka*: Horch tau, et gink en Buer up't Feld tum Seen, — okolo *Hamburka*: Hört to, een Bühr gung ut, sien Saat to say'n, — u *Meklenburgo-Schwerinsku*: Häret to, sü, där gink een Sajer uut, to sajen, — okolo *Brunsvika*: Höret tau, süh, et gung en Saemann ut, to saien, — u *Harcu*: Härt zu, sāt, es käng ä Sämann aus, zu säe, — okolo *Paderbornu*: Höret to, sü, et chink 'n Seimann ut, to seien, — med *Lipskom* i *Durinkom*: Hört zu, säht, 's gung ä mal a Siämann aus, zu siän, — u *Voigtlandu*: Horecht auf, un lässt euch soge, a mäl ging a Bauer naus, zen sä'n, — u *Saso-Meininkah*: Hört zu, sich, es gieng ä Sämo os, zu sää, — okolo *Ansbaha*: Härt zu, sich, es gieng ä Soama aufs Sea aus, — okolo *Kassela*: Hehrt zu, sich, es gink en Seimann us, ze sehen, — okolo *Trejsu* u *Kurheskim*: Hörrt zu, secht, ess gung en Saemann aus, ze säe, — okolo *Kolina* pri *Renu*: Kikk, et jing ä Ziemann us, zu zien, — okolo *Bonna*: Hört zo, süch, et ging ene Säer cruus, zo säen, — na pogorji *Eifeli*: Gett ägt, seet, et geng ämal enne Sämann us, äm zo säen, — okolo *Zweibruka*: Horecht zu, 's isch e mal e Bauer 'naus ins Feld gang, vor ze säe, — okolo *Speira*: Härt e mal zu, seht, 's isch e Saemann nausgange säe, — u *Allgavi* blizu *Füssen* i *Nesselwanga*: Heared zue, lueg, 's ischt a Säema ausg'ange, z' säed, — okolo *Stutgarta*: Höret me an, a Bauer ischt zum Sää naus gangi ufs Feld, — okolo *Donauwertha*: A Söma ischt ausganga, seim Söma osz'werfa, — okolo *Bavorskoga Gmunt*: Hairet zua, gukkt, es gäht a Säemann aus, zum säan, — okolo *Würzburga*: Hör a mol, as is a Sämo ausganga, za säa, — okolo *Nürnberg*: Höirt zou, segt, es is a Bauer ausganga z' säa, — okolo *Eichstädt*: Itza schau, a Baur is zum sän ganga, — okolo *Mnihova*: Lossts enk sogn, a moi is a Bauer aufs Sah'n nausganga, — okolo *Brixena* u *Tirol*: Da hearts a mal zue, as ischt a mal a Paur ze san aussiganga. — Dr. Firmenich u Berlinu je sbral narečja nemškoga jezika i jih izdal u knjigi: „Germaniens Völkerstimmen“ — celih 505 nemških narečjah je nagromadil i Nemci vendar se kriče na njega i mu očitaju, da je poveršeno sbiral, da nije vsa sbiral. (Vidi: Květy, I. 1847, číslo 133.) — Ako imaju Nemci već od 505 narečjah . . . pa vendar samo jedan jedini književni jezik — zašto bi mi Slaveni ne mogli se u jednom knj. jeziku složiti?!

rusko. To bi bila prva stopinja k jednomu jedinomu slavenskomu jeziku, k jednoj obćoj literaturi. Tukaj ću govoriti posebno od ilirskoga i českoslavenskoga narečja.

Od ilirskoga narečja i njegovih podnarečjah.

§. 13.

Ilirska podnarečja se lahko slože u jedno književno narečje.

Ilirsko se govori u sledećih pokrajinah: U Dalmaciji, u Horvatskoj, Slavoniji, Dubrovniku, u Istrii, na Goričkim, u Koruškoj, Krajskoj, Štajerskoj, u Medjumurju, Podunavju, u Bačkoj, u Banatu, u Srbiji, Bosni, Hercegovini, Černogori i u Bulgarskoj; izvan toga u nekijih predelih Benatskoga (njih 22,000), Arnautske, Macedonije i Tracije do same Gerčke. — U svih ovih pokrajinah se govori samo jedno narečje, ktero se imenuje ilirsko i se deli na tri podnarečja, namreč; na horvatsko, slovensko i serbsko. To narečje se imenuje s jednu rečju: ilirsko, sicer bi se moralo imenovati tako le: Dalmatinsko- horvatsko- slavonsko- dubrovačko- istriansko- goriško- koruško- krajsko- štajersko- medjumursko- bačko- banatsko- serbsko- bosansko- hercegovačko- černogorsko- bulgarsko- slavensko narečje. Ovi golemi naslov je pak očito predolg, da bi se u spisih upotreboval, naj priličnije i naj običnije se imenuje narečje naše da je ilirsko. —

Ilirska podnarečja horvatsko, slovensko i serbsko (bulgarsko) se lahko slože u jedno književno narečje, ložeje kakor se obično misli. Ova podnarečja su si moćno podobna; naravno, ker samo jedno narečje čine; tako su si podobna, da priprosti i neućeni ljudi iz raznih il. podnarečjah, ako se sastanu, se govoreći dobro razume, izuzamši nekoje neznatne izraze. Ako že neućeni ljudi, nijedne slovnice neznajući znaju besedu tako obrniti, da se razna il. narečja govoreći, razume — bogme, slaba bi bila, ako bi samo ućeni, študirani ljudi ne znali ali ne hoteli svoje podnarečje toliko spremeniti, da bi se razumeli, se ostalim il. podnarečjem približali i u jednom obćem književnom narečju složili. Ako se vsako podnarečje ostalim samo za jednu stopinju približa — su tri narečja že za tri stopinje, za tri koračaje bližeje kakor popred. Vsako izmed treh podnarečjah je treba samo za tretjinu puta da se ostalim bliža i že budu se srećala, da se slože u knj. narečje. Lehko bi jih složili, — vse se može, ako se sile bratsko slože — nek bi bilo pa še tako težko, u književnom jeziku se sjediniti moramo, inače se ne budemo dokopali cvetećega

slovstva, bez njega se pa ne možemo postaviti med izobražene narode. Dakle: Sloga! — Te jedro mika, zgrizi lupinu! Složno moramo književni jezik izobraževati.

§. 14.

Izobražovaje književno narečje se moramo stalnih, obče veljanih pravil deržati.

Pisatelji moraju složno knj. narečje izobraževati, a ne da vleče jeden na levo, drugi na pravo, jeden napred, drugi nazad. Ne smemo, kakor zli susedi, vodu samo na svoj mlin navračati.

Vsaki pojedini človek ne sme jezika izobraževati i viti, kakor ravno njemu dopade. Ako bi to veljalo, bi se naša narečja i podnarečja ne prebliževala, nego uprav oddaljivala. Skušnja uči, da se čini nešto jednomu lepo i blagozvučno, a nekome drugomu gerdo, neveljano i oporno. Quot capita tot sensus; kolikor glav toliko misel. Što bi rekel: še jednomu istomu človeku dopade ne redko sada to, što mu je bilo prie dosadljivo, a mu je sada oporno, što mu je bilo prie milo i ljubko. Tako spremenljiva je ova človeška misel, imenovana gustus, ne samo u raznih ljudih, nego take u ravno taistom človeku u raznih časih. Nije spremenljiveše stvari na svetu, kakor ovi gustus, pa tudi nije slabejšega dokaza i nestalnejšega pravila u izobraževanju knj. jezika, kakor ako kto reče: To je prav, to je blagozvučno, to je klasičko — ker meni, ali ovomu ali onomu dopade. Lehko da dopade, pa ovo še ni stalno i obče veljano pravilo, de gustibus non est disputandum. Ktor bi ovi gustus pojedinih ljudi ali pojedinih podnarečjah i raznarečjah za pravilo vzel, bi bil podoben človeku hotećemu na spremenljivu meglu tverdjavu sozidati.

§. 15.

Iz govora vsega naroda se moraju ustanoviti stalna pravila, kako se mora knj. narečje izobraževati.

Književno narečje je za ves narod, — on mora ustanoviti, kakovo mora biti, da bude lehkó razumljivo, ugodno i blagozvučno, njega za to zapitajmo:

Bratje Serblji, kakov govor se čini Vam naj razumljivejši, naj ugodnejši i naj blagozvučnejši?

„Naj razumljivejši, naj ugodnejši i naj blagozvučnejši se nam čini naš domaći serbski govor.“ Prav!

Bratje Horvati, kakov govor se čini Vam naj lepši i naj razumljivejši?

„Nam, naš domaći horvatski.“ Tudi prav!

I Vi Slovenci, kakov govor se zdi Vam naj razumljivejši i naj ugodnejši?

„Nam naš domaći slovenski.“ Dobro!

U obče je vsakomu plemenu svoj domaći govor naj razumljivejši i naj ugodnejši; bolj je književni jezik domaćemu govoru po-

doben: razumljivejši i ugodnejši je za narod; zato moramo knj. il. narečje tako izobraževati, da bude, kolikor moguće, podobno vsim il. podnarečjem, — da se pa od drugih slavenskih narečjah vendar ne oddaljuje.

§. 16.

Pervo i naj višje pravilo kod izobraževanja ilirskoga književnoga narečja glasi tako le:

Piši u svojem ilirskom podnarečju, pa tako, da bude, kolikor moguće, podobno vsim ilirskim podnarečjem, i da se ne oddaljuje od drugih slavenskih narečjah.

Ovo pravilo je temeljito, to se ovako dokaže: Piši u svojem podnarečju — to je za to, ker je vsaki u svojem govoru naj okretneji, i u njem lahko, gladko i ljubko piše, ako bi pa kto u jeden mah zapustivši svoje podnarečje se silil na tudje, bi bil ves slog prisiljen, kakor derven i bukov.

Književno il. narečje mora biti podobno vsim ilirskim podnarečjem, slovenskomu, horvatskomu, serbskomu i bulgarskomu, ker je za vse ilirsko pleme, za Slovence, Horvate, Serblje i Bulgare, je mjesto svih podnarečjah; ako bi bilo podobno samo jednomu ali dvjema narečjima, bi dopadlo samo jednoj ali dvjema stranama našega naroda, pa ne vsim. Ljepši i ugodniji je pak svakako, ako vsemu narodu dopade, kakor ako bi samo jednoj ali dvjema stranama dopadel ali ni jednoj. Ravno za to ne možemo vzeti za obće književno narečje niti podnarečja slovenskoga, niti horvatskoga, niti serbskoga, niti bulgarskoga, niti posljednić starodubrovničkoga, niti crkvenoslavenskoga. Ako bi nam trebalo književnoga jezika samo za Slovence, bi bilo naj priličnije podnarečje slovensko, za Horvate horvatsko, za Serblje serbsko, za Bulgare bulgarsko, za stare Dubrovčane starodubrovničko, za Slavene, koji su živeli ob času Cirila i Metoda crkveno-slavensko; mi pa ne trebujemo knj. jezika za stare Slavene, niti za stare Dubrovčane, nego za naš sada živući narod; ne samo za Slovence, ali samo za Horvate, ali samo za Serblje, nego za vsa ilirska plemena zajedno; toga radi mora književno ilirsko narečje biti vsim svojim podnarečjem podobno, da je vsim lahko razumljivo i ugodno.

Knj. il. narečje mora biti il. podnarečjem podobno, — poplno s jednim, s dvjema ali s vsimi jednako biti ne može, ker su med seboj različna. Dalje mora biti, kolikor moguće, vsim podobno. Bolj je podobno nekojemu podnarečju, bolj dopade ljudem onoga podnarečja; bolj je podobno vsim podnarečjem zajedno, razumljivije i ugodnije je vsemu narodu; ako je, kolikor moguće, podobno, je tudi, kolikor moguće, razumljivo i ugodno.

Knj. narečje nek se ne oddaljuje od drugih slavenskih narečjah. To je naravno! Naj veći nesreća za naše slovo je ravno to, da smo na mnoge književne jezike razdijeljeni, ako želimo bolje dočakati, moramo s vsoj siloj, s vsoj moćju, s

vsoj iskrenostju naše knj. jezike tako izobraževati, da se med seboj približuju i slože, a ne da bi se še več oddaljevali.

Vsa lepota i blagozvučnost knj. narečja obstoji jedino u tom, da je, kolikor moguće, podobno vsim svojim podnarečjem. To je prvo i naj višje pravilo kod izobraževanja književnoga jezika. Inače se knj. jezik ne da nikako izobraževati, brusiti, gladiti ali sladkariti; ktor bi nekako inače to skušal, bi ga moral le spreměniti, preinačiti i predělati, da bi bilo jednomu ali dvěm ali vsim il. podnarečjem manje podobno, da bi bilo jednoj ali dvěm stranam naroda ali vsemu narodu manje razumljivo, manje ugodno i manje blagozvučno. To bi se pa ne reklo jezik izobraževati, nego ga kvariti. To bi ne bilo niti lěpo, niti blagozvučno.

Slovenec nek dakle piše po slovensko, Horvat po horvatsko, Serb po serbsko pa tako, da bude vsim il. podnarečjem, kolikor moguće, podobno. Naj lěpše, naj ugodneje i naj blagozvučneje piše u il. knj. narečja oni pisatelj, kteri tako piše, da je, kolikor moguće, vsim il. podnarečjem podobno i da se ne oddaljuje od drugih slavenskih narečjah.

§. 17.

Pred vsim deržimo se pravila: In essentialibus unitas, in accidentalibus libertas, in omnibus charitas; u glavnih stvarih složno, u malenkastih svobodno, u vsih ljubeznivo! Složimo se sada samo na debelo, to je: u glavnih stvarih; malih razlik je preveć; na jedankrat nije moguće sjediniti se u vsih; prepira i dokazovanja bi ne bilo konca ne kraja; tudí nije potrebno, ker se ovakove stvari budu časom bez truda, po malo same od sebe izravnale, izgladile i složile: Čas rani al' i lěči. Ne bilo bi koristno, ako bi il. slovenski pisatelj jednim skokom, zapustivši svoje podnarečje, planil tako rekuć na vrat na nos u knj. ilirsko narečje, ker ga vsi ne mogu tako naglo slěditi, nego je koristneje, po malo se približevati i vsigdar paziti na zaduđa kola, kako što su učinile kmetijske Novice glede pravopisa. U knjigi „Hlasove o potrebe jednoty spisovneho jazyka pro Čechy, Moravany a Slovaki“ str. 11 2. se krasno kaže: „Iz početka ne bilo bi mudro, berzo vse prevratiti i preveliku přeměnu i burju zagnati u jeziku i slovstvu; takove stvari moraju le na tihom i po malo jedna za drugu se upeljati.“ Dvoje pitanje se mora pri ovom na tenko razlučiti, namreć: 1. Što se smě sada u dosadanjih knj. jeziki i jezikićih preinačiti? 2. Na što se mora kod ovoga preinačovanja paziti? Ove dvě pitanji se ne směte med seboj poměšati. Kod prvoga pitanja se ne smě nikako na ina slavenska narečja gledati, nego vsako narečje gledaj samo na svoja podnarečja; kod drugoga se pak mora vsigdar paziti na vsa slavenska narečja. Zvunaj prvoga naj višjega pravila kod izobraževanja knj. narečja (§. 16.) ste zato še sledeće dvě ravno tako važne i imenitne, kakor prvo:

Ravnaj izključivo samo razlike obstojeće med podnarečjimi k jednomu istomu narečju spadajućimi.

Ravnaje svoje narečje pazi pred vsim na vsa ina slavenska narečja i potle na etimologiju.

To će reći: Ilirsko-slovensko podnarečje smē sada samo onakove stvari ravnati i spremenjovati, u kterih se od podnarečja horvatskoga i serbskoga razlikuje; horvatsko samo one, u kterih se razlikuje od il. slovenskoga i serbskoga; serbsko samo, u čem se od horvatskoga i il. slovenskoga razlikuje. Isto tako smē češčina — ako nam je istina, da se književno približamo i potle složimo — samo one stvari gladiti i brusiti, u čem se od ug. slovenščine — ug. slovenščina samo, u čem se od češčine razlikuje. To se može take inače kazati ovako le: Skerbimo za sada pred vsim, da se podnarečja ilirska slože u jedno knj. ilirsko narečje; ... da se češčina i ug. slovenščina složite u jedno českoslavensko narečje; ... a ne silimo se na jeden mah u slavenskom jeziku pisati. Ako bi hotěl Slovenec ravnati i spremenjovati, ne samo u čem se njegovo podnarečje od il. podnarečjah razlikuje, nego zajedno i vse ono, u čem se razlikuje od českoslavenskoga, poljskoga i ruskoga narečja, njemu bi se moralo početi u glavi vertěti. Še podnarečja se težko slože u jedno knj. narečje, što bi še le bilo, kadar bi hotěli na jedenkrat vse vkup mēšati! Čehi su pred několiko lěti skusili po vseslavensko pisati i su morali od ove naměre odustati, skoro nisu u slavenskom jeziku pišući jeden drugoga razuměli. Naj pred se vsi Slaveni složimo u 4 narečja, to je *conditio sine qua non* — to su temeljne zidine, na kterih se potle zida, ktor bi se silil na jedenkrat po slavensko pisati, bi bil podoben gospodarju hotećemu drugo poshodje zidati — popred kakor *pervo*. Zato moramo sada samo one stvari poravnati, u kterih se podnarečja jednoga istoga narečja razlikuju — i ravnaje

deržati se obće veljanih pravil, ne narinovati za književni jezik brez proměne nijednoga izmed naših dosádanjih 14 ali 16 knj. jezikov i jezikićev; ne siliti jednostranosti i starinskih izrazov (*archaismen*) cerkvenoslavenskih, ali posebnosti i jednostranosti starih pisateljev u književno narečje.

§. 18.

Vse do sada rečeno od narečjah u obće i od il. knj. narečja i njegovih podnarečjah po sebe velja, *mutatis mutandis*, i od knj. českoslavenskoga narečja i njegovih podnarečjah.

Českoslavensko se piše sada u dvěh podnarečjih: u česko- i ugarsko-slovenskom. Što se je do sada reklo od slavenskih narečjah i podnarečjah u obće, velja i od českoslavenskoga; namreć:

Slaveni pišući u 14 ali 15 književnih jezika i jezikićih ne budemo nikada imeli tako cvetečega slovstva, kakor bi veljalo. Vidi §. 8. Ovo Čehoslaveni sami jasno spoznaju, što obširno dokaže knjiga: Hlasove o potrebe jednoty spisovneho jazyka pro Čechy, Moravany a Slovaky. V Praze 1846. Ondě se reče na str. 121. „Narod náš je velik, je naj veči u Evropi, pa po neslogi svoje žive dni tako razčepčen i razdrobljen, da ti ga u celosti jedva smemo svojega imenovati. Nesloga slavenska se je proměnila že u historičku poslovicu, po kojoj nas tudjinci zasměhavaju i zasramuju; mi sami nad seboj zdihujemo i tugujemo: Oj mi nesložni Slaveni, mi raztergani narod!“ Na str. 126. „Iz Slovakov ne bude nič, iz Čehov i Moravanov tudi nič, ali ostanu kakor mervice i drobtine razdrobljeni, ako se pak složno sdruže u jedno tělo, ako budu vkupa dělali: se budu junačko ubranili vsim vragom napadajućim njihov jezik i narodnost.“ — „Němci su bili u tom mudrejši, oni su vědeli i vsigda se spomějali: da vsako kraljestvo samo u sebi razděleno pustne i pada kuća na kuću. Oj da bi take mi že jednokrat zmudreli se, tudi mi nesložni svojeglavi Slaveni, koji se u ničem sjediniti nećemo!“

Jedina cesta do cvetečega slovstva je ta ... da se dosadanji književni jeziki i jezikići međ seboj približuju, i se složje tako, da budemo imeli mjesto 14 do 16 literatur i literaturic jedno veliko slovstvo. (Vidi §. 10.) To velja od slavenskoga jezika u obće, dakle i od českoslavenskoga narečja po sebi. U knjigi: „Hlasove“ stoji na str. 111. glede toga sledeće: „Perva potreba, da nektera literatura cvěti, je, da se znajde mnogo čitateljev; mnogo čitateljev le tam biti može, kdě je prostrano terrenum a na njim množstvo ljudi. Slovakov u Ugarskoj je malo, za nje same knjig pisati i tiskati se ne doplaća i ni vrědno. Tudi naj iskrenejši pisatelj slovenski mora zadnić nad seboj i nad svojim plemenom sdvojiti. Slovenski pisatelj mora svoj horicont razširiti, mora gledati, da tudi susede pridobi, koji bi od njega knjig kupovali, le tako ostane iskren i marljiv za svoj narod do konca svojega življenja.“

Od reči do reči velja to i od spisateljev govora českoga ali moravskoga. Samih Čehov i samih Moravanov po sebi je take premalo, take pisatelj česki i moravski mora svoj horicont razširiti, mora gledati, da susede pridobi, koji bi od njega knjig kupovali.

„Kako pa to naj ložeje i naj gotovejše učini? Tako, ako si izvoli takov govor, kteroga budu s malićkim razdělom vsi jednako razuměli. I to je naš i svih blagomiselnih českoslavenskih spisovateljev sveti cil.“ Na str. 119. „Da sada Slovaki Čehove, sada Čehovi Slovake krive, tuže i draže, to ne pomaga nič, ovde pomagaju samo jednake pravice i dolžnosti, braterska ljubeznost i prizanesljivost, s jednoj besědoj: serdečna narodna sloga.“

Slogoj i uzajemnostju bi i slovstvo českoslavensko tako veselo precvėtalo, kakor še svět nije nigdar vidil. (§. 11.) Istinito i krasno kaže pisatelj, kako je sloga koristna i kako nesloga škodljiva u

knjigi „Hlasove“ str. 123) pišu: „Po slogi vsih stane narod sam u sebi silen, svoboden, vesel, tudjincem važen, prijateljem mil, protivnikom u nevarnosti strašen i nepredobljiv: po neslogi stane se narod ne samo nesrečen, nego i zaveržen, nesloga razdrobi i skazi vse sile, učini nemoguća vsa velika poduzetja i dela; — ona pripravi narod u nevarnost, da ga izvanjski neprijatelji preobladaju i potlače, ker med dvěma nesložnoma se tretji smeji; ona ograni vse življenje, ona ogorči vse ine radosti i prijetnosti, s jednoj besědoj, nesložni narod rije u svojem vlastnom oserčju. Pri slogi jošter nijeden narod nije poginul, ona je, ne rědko, učinila iz maloga i slaboga velik i slaven narod, ona je mnogi veliki kakor prah po vėtru raznesla. Jer neprijatelj se samo toga podstupi i loti, o kterom vė, da je od iznutra raztergan, omedleven i gujilov; onoga se pak boji, onoga u pokoju pustí, o kterom vė, da je složen, moćen i čverst. Narodna nesloga je narodno samoubojstvo; mali pa složni narod je že ne rědko premagal velikoga pa nesložnoga. Narod lahko zadenu mnoge hude nesreće, kužne bolesti, morija, slabe lětine, dragota, glad, lakota, zguba u vojskovanju, tergovanju, dà zguba svobode i dežele, pa njegova naj veći nesreća je iznutrajno razdrobljenje i razkolništvo; tēm narod sam sebi kopa bližnji grob, do kteroga se sam pokoplje, iz kteroga već ustati ne može. Ako ti je tvoj narod mil, ne budi sebičen (selbstsüchtig), sleći iz sebe samoljubje i škodljive strasti, i okraši se s narodnostju i slogoj; obětuj narodu, da mu ohraniš jedinstvo, rajše svoju vlastnu pravicu i premoženje, dà — ako bi bilo potřeba, jošte svoj vlastni život. Narod sastoji iz pojedinih ljudi, mudrost pojedinih ljudi je mudrost naroda; čím već je premožnih, korenitih i složnih sinov: tēm premožnejši, korenitejši i složnejši je narod. Na proti tomu, ako se u narodu ukazuju povsuda nesloga i nesklad, prepiri i stranke: to je znamenje, da te narod dozrěva k sužnosti i pogubi, da nije vrěden stati med narodi; on sam sebi kova železje, verige, na vlastne noge i meć na vlastni vrat.“ Str. 120. „Sežimo vsaki v svoje persa i podajmo si ruke, da se smirimo i složimo.“

Što se u §§. 13. 14. 15. i 16. kaže od ilirskoga narečja i njegovih podnarečjah, velja vse, s vsimi dokazi, tudi od českoslavenskoga i njegovih podnarečjah:

Českoslavenska podnarečja (česko i ugarskoslovensko) se lahko složita u jedno književno narečje.

Izobražovaje knj. českoslavensko narečje se moramo stalnih, obće veljanih pravil držati.

Iz govora vsega českoslavenskoga naroda se moraju ustanoviti stalna pravila, kako se mora knj. českoslavensko narečje izobraževati.

Pervo i naj višje pravilo kod izobraževanja knj. českoslavenskoga narečja glasi tako le:

Piši u svojem podnarečju (českom ali ugarskoslovenskom), pa tako, da bude; kolikor moguće, podobno vsim českoslavenskim podnarečjem i da se ne oddaljuje od drugih slavenskih narečjah.

Čeh i Moravan nek dakle pišeta po česko, Slovak po ugerskoslovensko pa tako, da je vsim československim podnarečjem, kolikor moguće, podobno. Československi pisatelj tako pisući piše naj lepše, naj ugodnije i naj blagozvučnije.

§. 19.

Što nas zadržuje, da se u knj. jeziku tako teško složimo?

Některi pisatelji ali baš ne nastoje, ali krivo nastoje, književni jezik izobraževati i brusiti, zato se tako teško složimo u knj. jeziku.

Od neobhodno potrebne sloge u knj. jeziku nas odvraćuje već stvari: —

a. Některi pisatelji niti ne misle, kako je sloga u knj. jeziku potrebna i kako nesloga za naše slovstvo, za razsvětlenost i sreću vsega naroda škodljiva; ker to ne spoznaju i ne uvide, za slogu take malo mare i skerbe: Ignoti nulla cupido; što oko ne vidi, serce ne poželí. —

b. Drugi goruće želé, da bi se vsa narečja i podnarečja približevala, — samo njihovo narečje, kažu, da se nikako već poravnati i drugim približevati ne može, ker je naj lepše i naj slajše, popolnoma izverstno i že od starodavna utverdjeno. Nek se vsi drugi Slaveni, kažu, u našem narečju slože. — Tako govorećih se znajde, žalibože! še u vsakom narečju i podnarečju. — Vsakomu se čini svoje narečje lépo i sladko. Vsaki berač svoju mavhu hvali, kaže ilirskoslovenska poslovica. Vsako narečje i podnarečje ima tudi svoje léposti, pa vsako tudi svoje neveljane posebnosti (idiotisme) u rěčih i slovničkih izrazih, tudjinisme, budi germanisme, italianisme, budi latinisme, turcisme i t. d. Nepametno bi bilo těrjati, da bi vse slavenstvo vse te neveljanosti nekogjega narečja moralo sprijeti. Popolnoma izobraženo i izverstno nije še nijedno naših narečjah, niti il. slovensko, niti horvatsko, niti serbsko, niti ugarskoslovensko, niti poslednić isto česko. Čehove to o svojem knj. jeziku sami spoznaju, da se mora, kakor vsa druga sl. narečja i podnarečja, še nekoliko časom poravnati, izobraževati i brusiti, čemu su inače razpisali, nek se knjiga na svět izdá: „Brus jazika českeho?“ čemu ovakova knjiga, ako bi se u češćini nič već spremeniti i pobrusiti ne smělo i ne moglo? — Nijedno narečje se še nije drugim tako približalo, da bi se ne moglo še bolje približati, nijedno še nije drugim tako podobno i vsim tako razumljivo, da bi ne moglo še podobnije i razumljiveje biti. — Vsaka strana, tudi naj imenitnejša, mora nekoliko popustiti u svojih posebnostih; nič ne pomaga samo o slogi, svornosti i jednoti pisati, po njih tužiti, i žadati, da bi se drugi sjedinili, ako se sami s svojem narečjem približevati nećemo. Slogu moramo ne samo od drugih těrjati, nego ju sami u serdce nositi i u dělih skazovati. Ktor slogu i svornost poželjuje, nek je pred vsim sam složen i uzajemen. Nesloga nije škodljiva samo ako je

pri bratu, nego i kod nas samih. Ova tverdovratnost nas u knj. jeziku razstavlja, kakor nekakovi kinezki zid, to pa je vse jednako, ako stoji na našem ali na susedovem zemljišču, svakako nas razstavlja i nam vsim škoduje. Ako vsaki izmed nas tverdokorno pri svojem ostane, — ako se ne uganemo iz svojega mesta, ako vlečemo, kakor zli susedi, vođu vsaki samo na svoj mlin, ne budemo se nikadar sjedinili u književnom jeziku, nego budemo uvek u 14 ali 16 jeziki pisali, cvetečega slovstva pa ne imeli pri svojoj hvalovrednoj iskrenosti za naš jezik, za naše slovstvo i za sreću i izobraževanje naroda. — Dalje: „Ktor neće brata za brata, će tudjina za gospodara.“

c. in govoré: Mi nećemo nikakoga novoga jezika si kovati i izmišljovati.

Ta je prava! Kto pa hoće nešto takovoga početi? Naj više i poglavitno pravilo glasi (§. 16.): Piši vsaki u svojem podnarečju, to je Slovenec po slovensko, Hrvyat po hrvatsko, Serb po serbsko, isto tako Čeh po česko, Slovak po ug. slovensko i t. d. Ali se to pravi, nov jezik kovati i izmišljovati, kadar se reče: piši vsaki u svojem narečju ali podnarečju? Některe stvari se budu morale, istina, poravnati, spreméniti, u kterih se namreć podnarečja razlikuju, zato se ovomu pravilu pristavi: piši u svojem podnarečju, pa tako, da bude, kolikor moguće, podobno vsim podnarečjem (ilirskim ali českoslavenskim); nekaki nov jezik neće niko kovati i izmišljovati: nego na suprot dosadanji knj. jeziki i jezikići se budu tako izobraževali, da bude vsaki izmed njih vsim podnarečjem (svojega narečja) bolje podoben kakor do sada. Pogledjmo što se bude spreménilo za knj. narečje:

1. mesto tudjih rečih, namreć mesto germanismov, latinismov, turcismov, graecismov i t. d. budemo po malo počeli upotrebovati slavenske reči i izraze;

2. mesto jednostranih rečih i izrazov (idiotismov i solicismov), kteri su samo u jednoj pokrajini znani, ali samo od jednoga ali drugoga pisatelja izmišljeni, budemo polagano sprijeli reči i izraze vsemu narodu ali barem većoj njegovoj strani znane;

3. mesto nedoslédnih rečih i izrazov budemo vzeli doslédne (etymologičke);

4. ako je u kojem podnarečju već rečih i izrazov za jedan isti slučaj, za jednu istu stvar, ćemo upotrebovati u knj. narečju onu reč i oni izraz, kteri je doslédniji, i vsemu narodu ali većoj njegovoj strani znan, razumljiv i ugodan.

Tako mi sunca! to se ne pravi, nov jezik kovati, nego to se po svojoj pravici mora imenovati jezik izobraževati; to je pravi brus jezika. Šta spreméniti i poravnati želimo, ne bude dělalo nam jezika neznanoga i tudjega, nego razumljivijšega i upravo slavenskoga. — Naša narečja i podnarečja su si mnogo bližja i mnogo podobnija, kakor se obično misli; bolje jih človek pregleduje i prisposoblja, podobnija i bližja se mu čine. Podnarečja i narečja ne mogu biti tako strašno med seboj različna, ker vsa ukup samo

jeden jedini slavenski jezik čine, ona su podobna vejam i verham jednoga drevesa; še neučeni ljudi, neznajući slovnice, razna narečja i podnarečja govoreći se razume, razlika zato med njimi ne može biti tako neizrečeno velika; vsaka razlikica pa za iskrenoga vlastenca pisatelja nije berzo kinezki zid. Ne rēdko misli človek, kdo vē, kako se razlikuje narečje u tem ali onom izrazu, u toj ali onoj rēči od ostalih narečjah i gledaj! ako jih prispodobiš, najdeš, da to ni nijedna posebnost jednoga narečja, nego da se znajde i u ostalih. Nemnogo je razlik med našimi narečjimi i podnarečjimi, i še od ovih se bude naj manje pol samo od sebe časom spravalo, bez našega truda i prizadēvanja, — ostane jih samo polovina — od ove polovine je dobre mēre pol tako nevažnih, da nije vrēdno govoriti od njih i se radi njih slāgati, — kto će dlaku na četvero čepati? — ostane jih dakle samo četvertina — od ovih bude pol zibnilo (zmizelo) tem, da vzamemo dva izraza ali dvē rēči za jeden slučaj u knj. narečje; — ne bude škodovalo, tēm se knj. jezik vbogatjuje, — dakle ostane samo osmina od ovih nekoliko razlik, ktere se moraju poravnati, da se podnarečja slože u svoje narečje; ako se dakle češćina i ugerskoslovenščina hočete složiti u jedno českoslavensko narečje se morate ovi dvē narečji prispodobiti, razlike izmed njuh zabilježiti i od ovih razlik osmina se poravnati — pol od ovih razlik poravna češćina, pol ug. slovenščina — tako da pride, ako prav prevdariš, samo šestnajstina ($\frac{1}{16}$) razlik na češćinu i njih ravno toliko na ug. slovenščinu, da se poravnaju, — Bogme! to nije mnogo — i to bi bilo vse, čega je trēba, da se slože u jednom českoslavenskom narečju; še ložeje se slože podnarečja ilirska, ker su troja, vsako nekoliko svojih neveljanih posebnosti poravna i su sjedinjena. — Dalje: še ove nēktere razlike ni trēba poravnati na jedenkrat, nego po malo, polagano i po času; nije potreba siloma, nego s braterskoj ljubezniju i slavenskoj uzajemnostju.

d. Drugi govorē: U pojedinih rēčih bi se naše narečje, ali podnarečje še moglo poravnati, malo spremēniti i pobrusiti, pa u slovničkih izrazih je vse že ustanovljeno i utverđeno tako: da se niē već spremēniti ne dá. — To je tako, kakor ako bi kto rekel: ja pojdem svojemu bratu naproti, da se srećava i sostaneva, — pa samo s pravoj ногоj, lēva je že preveć navadjena na tistom mēstu stati, s njoj noćem prestupiti niti ju ugeniti, niti toliko, kakor černo za nohtom. Žalibože! da je take naša nesloga i nesvornost utverđjena skoz mnogo stoletjah, — pa domorodno i vlastensko misleći pisatelji si prizadevaju, nesrećnu neslogu i nesvornost odstraniti i slogu i uzajemnost razširiti. Ako se jezik može u rēčih poravnati, ne vēm, zašto bi se ne mogel ali ne smēl take u slovničkih izrazih? zašto bi se ne smēlo mēsto jednostranih i pokrajinskih slovničkih izrazov upotrebovati obićnejših, razširenejših i razumljivejših??

e. Dokle se pak bude tako ravvalo i spremēnjalo? Brez konca i kraja? — Samo dotle, dokler se češćina i ug.

slovenščina ne sjedinite i ne složite u jedno književno českoslavensko narečje, da se u njim vse piše, štogod je za izobražene ljudi namjenjeno. Od svih razlik, koje se med češćinu i ug. slovenščinu znajdu, nek češćina poravna le jedno šestnajstinu ($\frac{1}{16}$), ug. slovenščina take jednu šestnajstinu — bi bilo dakle poravnanih razlik jedna osmina ($\frac{1}{8}$) ostale će časoma same se izgubiti i zibnuti. — Tako se moraju takodjer ilirska podnarečja izobraževati dotle, dokler se ne slože u jedno knj. ilirsko narečje. A što će biti onda? —

Onda budemo pisali namjesto u 14 ali 16 književnih jezika i jezikićih samo u 4 narečjih —

onda budu ova narečja neprestanim prisposobljavanjem, vzajemnim oziranjem pojedinih narečjah na ostala, složnim upotrebovanjem običnejših, navadnejših i med Slaveni razprostranejših izrazov i rečih medjusobno tako podobna, kakor sada, postavim, hrvatsko podnarečje serbskomu; ali kakor češćina ug. slovenščini —

onda se ne bude već reklo: ovi ali oni govori u narečju ilirskom, českom, polskom, ali ruskom, nego on govori slavenski pa malo povleče, zavije po ilirsko, česko, poljsko ali rusko —

onda se budu ljudi čudovali nad ovoj knjižicoj rekući: Oj to je čudno! pisatelj je takove stvari dokazoval, koje su bez dokazivanja jasne, kakor bili dep, namreć: da slavenski narod neobhodno potrebuje velikoga slovtva; da narod, koji obseže 40, 60 ali 80 milionov ljudi, ima — caeteris paribus — veće slovtvo od naroda, koji obseže samo 3 ali 4 milione duš; da se slavenska narečja i podnarečja približovati moraju, i da mora vsako maličko popustiti; da je sloga, medjusobna ljubav i slavenska vzajemnost nam Slavenom potrebna, kakor ptici krila, da leti; da je lepše i pravilnije, ako se tako piše, da vsemu narodu dopade ali većoj njegovoj strani, kakor da dopade samo jednoj pokrajini.

f. Vse prav, poreče možebiti neko, pa svakomu bude neugodno, ako bi imel nešto premieniti u svojem dosadanjem književnom jeziku. — Zašto bi bilo neugodno? Saj se niko ne sili, svakomu ostane popolnoma svobodno ali pisati u književnom narečju (ilirskom, českoslavenskom) ali u svojem dosadanjem pokrajinskom jezikiću; pameten se ne bude branil, ako se mu pokaže, kako da može lepše, pravilnije i vsemu plemenu, ne samo jednoj strani, ugodnije i razumljiveje pisati, ker se take ne branimo obleći mesto sterganoga i proderanoga oblačila lepo i častno.

g. Opet ini obražuju i bruse jezik bez obće veljanih pravil, kakor jednomu ali drugomu narečju ali pisatelju dopade, su zaljubljeni u maličkosti nekojega narečja, kakor detca u svoje igračice, vsaka maličkost se jim zdi imenitna; skoro bi bilo potreba, da bi jim na vsaki samoglasnik po dva, tri nadglaske ali baš sekirice (Musiknoten) nastavil, da bi bilo na tenko po njihovom gustusu, kakor se ravno u njihovoj obljublenoj deželi govori; dlaku na četveru cepaju, odtuda toliko prepira bez konca i kraja; kolikor ljudih, toliko čudih. —

Za slogu je take škodljivo, ako pisatelj samo svoje narečje zna, drugih pa ne, kojim bi se vendar približevati imel. Kako češ se kojoj pokrajini približevati, ako bi ne vedel na kojoj strani sveta leži? Kako se može pisatelj približevati nekajemu narečju, kojega ne pozna? Za to prav piše Kolar: „Samo koji 4 poglavitna narečja (česko, poljsko, ilirsko i rusko) pozna i razumi, samo oni nek vzame pero u ruke, da bude slavenski pisatelj. Slavno i lépo ime Slaven ne zasluži u našem vrémenu oni, kateri je med Slaveni prvi, naj véči i naj močnejši, nego oni, kateri se proti inim slav. plemenom i narečjem záderži naj složneje i naj uzajemneje.“

h. Někogi bi radi književni jezik tako izobrazili, da bi bil, kolikor moguće, podoben narečju starih pisateljev, postavim, starih dubrovničkih pësnikov 16. i 17. stoletja. — To ne velja. Mi moramo književno narečje tako izobrazovati, da bude, kolikor moguće, vsim podnarečjem podobno i narodu lahko razumljivo. Za sada živući narod mora biti knj. jezik, a ne za stare pisatelje. Na narod se moramo u tom poslu neprenehoma ozirati. Spisi starih pisateljev u obće su nam dragi spomeniki nekdašnje izobrazenosti Slavenov, oni daju nam tako rekuć temelj i gradivo za naše sadašnje slovstvo, — za pravilo u vsih stvarih nam pak ovi spisi služiti ne mogu, da bi njihovo narečje nepremënjeno za knj. jezik vzeli. Oni namreć imaju svoje neveljane posebnosti i tudjinisme; postavim, dubrovnički pësniki svoje italianisme, svoj herdjavi pravopis, u tom jih naslëdovati ne smëmo; oni su pisali samo za Dubrovnik i za pobliznje slavenske pokrajine, oni nisu si prizadevali, kakor mi moramo nastojati, pisati kolikor moguće lahko razumljivo zajedno za Serblje, Horvate i Slovence i t. d. Njihovo narečje je pësničko, književno naše narečje mora biti prikladno ne samo za pësní, nego i za vsakoverstne stvari i umëtnosti. Njihovo narečje je pretesno, u njim naše vsestrano i obće ilirsko narečje prostora nima, uprav tako, kakor je Dubrovnik sam tudi pretesen za vse naše ljudstvo. Dubrovčani sami sada ne govore već tako, kakor su ovi pësniki pisali, kamo li vse naše pleme. — Komu izmed njih se je senjalo od književne sloge i slavenske uzajemnosti? Oni su pisali samo za jednu stranu, sadašnji pisatelji pišu pa za vse naše il. pleme, u tom stoje dakle mnogo višje od dub. pësnikov.

i. Některi pisatelji (serbski) ljube preveć cerkvenoslavensko narečje; oni pišu (zametjujuć svoje prekrasno serbsko) i posvetne stvari u staroslavensćini, ali mësaju u serbšćinu silu božju cerkvenoslavenskih i ruskih rëćih i slovničkih izrazov, i vse to vsaki, kakor se mu naj bolje čini, i ovu staroslavenskorusko-serbsku smësu imenuju onda jezikom klasićeskim. Takova jezična smësa nije niti jež, niti zec. Cerkveno narečje je sveto, se mora u časti imeti i ne spodobi se, upotrëbovati ga za vsakoverstne posvetne stvari; to bi se reklo: miscere sacra profanis. Tudi Nëmci nisu vzeli za knj. jezik ono narečje, u kojem je sv. pismo od Ulfila pisano. Narečje cerkveno je izmed vsih najbogatejše glede vérozakonskih, svetih i cerkvenih rëći i izrazov, mnogo ubožnejše glede

rěči i izrazov za posvetna opravila, za vsakoverstne umětnosti i znanosti, za vsakdanje norčije i ludorie, radi toga je naravno za svetovni knj. jezik manje prikladno. Serbsčina pak, kakor ju narod govori, je lěpa, razgovetna i uprav junačka, zato vsa slavenska plemena serbske narodne pěsni i štogod je po narodno serbsko pisanoga prerado čitaju i se izvanrednoj krasoti i milini dive; što više, i neslavenski narodi si serbske narodne pěsne, izdane po Vuku Štefanoviću Karadžiću, u svoje jezike predstavljaju, da bi se s lěpotoj njihovoj nasladjivali; a što kažu někoji Serblji od svojega lěpoga narečja? — Gledaj čuda velikoga! oni sami ga zamećuju tvrdeći, „da je samo svinjarski i govedarski jezik i da je pokvaren od pervoga.“ Serbski govor ima, istina! někoje mahne, — koje živuće narečje jih neima? — ima, postavim, mnogo turcismov, nekoliko graecismov i jednostranih posebnosti (idiotismov), ove mahne trěba po malo izravnati, to se pak čini, ako se město njih uprav slavenske rěči i izrazi iz bližnjih narečjah izposude i upotrěbuju, a ne, ako se nekakova cerkvenoslavenskoserbska směsa piše bez stalnih, obće veljanih pravil. — Kako se človek možeš nadati, da se budu takovi pisatelji približevali inim ilirskim podnarečjem, horvatskomu, slovenskomu i t. d., ako se še od svojega vlastnoga le oddaljuju i ga zamećuju? Koji niti svojoj kapi dobro ne misli, kako će drugomu dober biti? — Samo dobro, da ima takodjer pisateljev nadahnutih svetoj slogoj i slavenskoj uzajemnostju; na njih stoji budućnost slavenskoga slovstva.

j. Posebno škodljivo je takodjer, ako někdo hoće jedno narečje ali podnarečje, budi kterokoli hoće, za književni jezik nepreměnjeno vsemu narodu silom narinuti. Jedno pojedino koleno někojega naroda, bilo ono i naj imenitneje, nije nikada ves narod, nego samo jedno koleno. Isto tako jedno pojedino podnarečje ali narečje, budi še tako razprostranjeno i bogato, vendar nije nikada govor vsega naroda, nego samo jedne njegove strane. Književni jezik (knj. narečje) mora pa biti za vse strane, za ves narod, dakle mora izrasti iz svih podnarečjah. Jedno podnarečje samo za se, nek je bogato, kako što hoće, vendar neima toliko rěčih i izrazov, kolikor vsa podnarečja skupa, zato bi se morali upotrěbovati tudjinismi, posebnosti (idiotismi) u rěčih i izrazih, ali pa bi se morale nove rěči kovati, vse to pa naredi jezik težkorazumljiv i nekako neznan. Vsako podnarečje, postavim, ilirsko mora, što ima u sebi tudjega i jednostranoga, izměniti s uprav slavenskim rěčmi i izrazi, tēm ćeju se vsa il. podnarečja ajediniti u jedno knj. il. narečje. S vsemi svojemi mahnami se pa ne smě nijedno narečje za književni jezik silom narinovati, to bi bila sila; naša poslovice pa kaže: Sila nije nikadar mila!

Němci su, istina, jedno narečje, Mižensko (Meissen), za knj. jezik povzdignili, zato je pa tudi med njim i med obićnim govorom ljudstva, postavim, u Pruskoj, Švabskoj, Tirolskoj i t. d. velika, velika razlika, i je težko razumljiv za priproste Němce,

uprav zato, ker se je ustanovil samo iz jednoga narečja ne glede na ostala. Ne naslledujmo jih u tom.

Některi govore: „Skušnja učí, da tista literatura naj veseleje cvěti, ktera se na jedno narečje utemelji.“ To je istina, da vsaka stvar na jeden tverd temelj postavljena krěpko stojí, pa še krěpkeje bude stala, ako ima tri ravno tako močne temelje; deblo, ktero ima tri močne korene, miza, ktera ima tri močne noge, ne budete slabeje stale, kakor s jednim korenem i s jednoj nogoj; ravno tako take knj. il. narečje — i vsako drugo — ne bude stalo slabeje, ako se na već podnarečjih utemelji.

U knjigi „Hlasove“ na str. 110. se glede toga sledeća čítaju: „U obće takova literatura je srećna, kteroj mnogo narečjah k službi stojí, ker lehko iz vsakoga něšto dobroga vzame i si izposudi; — kolikor narečjah toliko zakladov, kterih pěsničtvo, slovnice i slovári lehko uživaju i se lehko izveršuju; samo nek ne sili berzo vsako pleme, da bi nad drugimi gospodovalo i panovalo, samo nek se ne slini berzo vsako narečjice na prestol (posebne) literature; ker odtuda po tom za narod već škode i sramote, kakor koristi i slave izvira. Jednoga sunca dosti na nebu, jednoga književnoga jezika dosti u literaturi. Čim već (knj.) narečjah u některem narodu i některoj literaturi, tim razdroblenejši slabši i zato nesrećnejši je te narod, tim razcěplenejša i žalostnejša je literatura. Němci, Francozi i Vlahi su bili u tom mudreji, kakor mi centrifugalni, nesložni i vse razdělující Slaveni. Němci imaju veliko već narečjah, nego li mi Slaveni, pa niti Švajceru, niti Švabu, niti Rakušanu, niti Hanóveranu, niti Sedmigradskomu od svoje Germanie oddaljenomu Saksu to nije na um prišlo, da bi vsaki u svojem narečjicu po svojem knjiže pisal i tako svoje ljudstvo izobraževal. — Gotovo je le to prava resnična izobraženost i razsvětlenost, ktera se prisvěti iz celoga naroda, a ne iz jedne strančice ali is jednoga narečja. Ktor u slavenskom narodu množstvo narečjah zmenšuje, te učini toliko, kakor naj slavnejši auctor i spisovatelj; skoz to namreć čini, da je narod velik, moćen, cel i sposoben za literaturu i izobraženost. Mali narod nikada ne može imeti izobraženosti i literature, uprav zato, ker je mali. Zato je nam Slavenom posebno potrebna reč, da bi se vsi međ seboj jeden drugoga poznali, barem (saj) naša četiri naj glavnejša narečja, to je českopolsko i ruskoserbsko, da bi se tim navadili ne razlučovati se, nego se sjedinovati.“ Na strani 113. „Tudjih jezikov, latine, němščine, madjarščine i t. d. se učimo po pet po šest lět, zašto ne posvetujemo vlastnomu jeziku saj polovicu toliko časa? Pećeni golubi nikomur do ust iz neba ne padaju.“

§. 20.

Recept, to je predpis lěkarski, kako se narečje bolujuće na neslogi i neuzajemnosti ozdravi i bez sile k slogi i uzajemnosti prisili.

Ovi predpis je za nas „nesložne Slavene“ posebno važen i večkrat imamo lépo prilóžnost upotrěbiti ga. — Ako ste dvě narečji, pervo želeće slogu, drugo bolujuće na neslogi, nek pisatelji složnoga narečja slědeći lěk priprave:

Recipe: a. Nauči se dobro obadvěh narečjah; b. prispodobij nju med seboj; c. zabilježi si njeju razlike; d. pusti male razlike u obadvěh narečjih, nek ostanu; e. presudi pravično ove imenitnejše razlike u pismenih, rěčih, slovničkih izrazih i u slogu blizo tako, kako što se bude povědalo u ovoj knjigi glede razlík izmed ilirskih podnarečjah; f. posłědnić izberi si i upotrěbuj u svojih spisih iz onih razlík one rěči i slovničke izraze, ktere su med Slaveni običnejši, znanejši, razširenejši.

Za bolězen neslogu jezičnu samo ovi lěk pomaga, pa pomaga gotovo; ima tudi tu vlastitost, da ga mora lěkar pripraviti i sam zaužiti i da je někako grenek, těrpek, kakor navadno vsaka dobra lěkaria, i da ozdravi, jači i složi obědvě narečji u jeden književni jezik; pisatelji vsakoga naših 14 ali 16 književnih jezиков mogu ovi lěk s velikoj koristju upotrěbiti. Ova lěkaria čini, da narečje želeće slogu, se očisti od svojih jednostranih i neveljanih posebnostih (idiotismov) i od tudjinismov, da se olěpša i obogati s rěčmi i izrazi obće slavenskimi narečja nesložnoga. Za koliko se složno narečje olěpša i obogati, za toliko nesložno oslabivlja i se oboža tako, da pride prav u nič, ker mu narečje slogu želeće ne pusti nič drugoga vlastnoga izvan samih neveljanih jednostranih posebnostih i tudjinismov; tako da, kakor posebno narečje, obstati ne može i čini s složnim složeno knj. jezik.

§. 21.

Književni jezik je nam neobhodno potreben, vendar ostane govor priprostoga ljudstva u raznih stranah različen, tudi se bude še u napred pisalo u vsih dosadanjih knj. jezikičih.

Slovenci, Horvati, Serblji i Bulgari, isto tako i Čehove i Slovaki čěju pisati i u napred vsaki u svojem podnarečju vse, što je samo za priprosto ljudstvo svojega plemena, postavim, molitne i kmetijstva se tičúće knjižice. Nijednomu podnarečju se to ne brani i braniti ne može, naravno niti Slovakom, posebno ker je njihovo podnarečje za vse Slavene verlo važno. Ovo je podnarečje izmed vsih zapadnih naj podobnejše i naj bližje ju-goiztočnomu govoru; ima mnogo raznorečjah, što je ovdě njegova naj većja prednost, ako ravno neki to za veliku mahnu proglašuju; u njim se žile vsih slav. narečjah dotikaju, prikrizaju i sjeđine; ovo nam može služiti, kako što nijedno ino, za most iz jednoga narečja u drugo; na jednoj strani se približuje češčini, na drugoj polščini, na tretjoj ilirščini na četvertoj ruščini; — čini mi se, kakor da ima četiri ruke, ktere na četiri strane četverim slavenskim narečjem pruža. Samo da bi nesrečnu neslogu slavensku

černi muri popil! Dosadanja narečja i podnarečja ostanu i u napred, ravno tako ostane nepremènjen različni govor ljudstva u raznih stranah. Nèšto se sicer i ovi jeziki i prosti govor budu po malo, tako rekuć, nevédeć u někojih stvarih spremènili, da budu, postavim, mèsto nekterih neveljanih posebnostih i tudjinismov sprijeli uprav slavenske reči i izraze. Ovomu se pa nijeden pameten človek neće protiviti.

Nasproti vse, štogod je za izobražene ljudi namènjeno i tako imenitno, da imaju Slovenci, Horvati i Serblji zajedno čitati i razumiti, se mora vsigdar pisati u književnom ilirskom, njim vsim razumljivom narečju; isto tako, štogod je za izobražene ljudi, zajedno za Čehove, Moravce, Slovake i Slezane namènjeno, se mora pisati — ne samo po ugarsko-slovensko, ali samo po česko — nego po českoslavensko, to je u takovom knj. narečju, ktero je, kolikor moguće, podobno zajedno i českomu i ugarskoslovenskomu.

§. 22.

Kako se mora knj. ilirsko narečje pisati, da bude podobno zajedno vsim il. podnarečjem?

Některi govore: da se mora pisati po narodno, ini da se ne smè, ker je govor prostoga ljudstva pokvarjen, a ini misle opet inaće. S jednoj besèdoj se ovdè temeljito odgovoriti ne može, nego ovdè velja: Ktor lépo razdèli, lépo ući. Odgovor razpade na 4 strane, namreć: Što nam je činiti:

1. gledé pismén,
2. „ réčih,
3. „ slovničkih izrazov,
4. „ sloga.

Ja ovdè govorim veći dèl od narečja ilirskoga i samo mëmogredé rečem kakovu besèdu i od narečja českoslavenskoga, ker blizo vse — mutatis mutandis — što se od ilirskoga reće, velja take od českoslavenskoga i svakoga inoga, — samo ne od poljskoga, ktero ne ima podnarečjah, — ovo nek se dakle približuje českoslavenskomu tako, kakor češčina podnarečju ug. slovenskomu.

I. Od pismén.

A. Glede na ves alfabet.

§. 23.

Iliri smo imeli 10 pravopisov, sada imamo še tri, i ravno toliko različnih pismén, namreć: glagolitička, latinska i cirilska. Glagolitička se sada upotrèbuju samo za cerkvene obrede; tako da

imamo mi Iliri — i u obće vsi Slaveni — samo dvojna pismena, to je: latinska i cirilska. Latinskimi pišemo Slovenci i Horvati (take Čehove, Moravci, Slovaki i Poljaki), cirilskimi Serblji i Bulgari (take Rusi i još već drugih narodov).

Některi Slaveni těrjaju, da bi Iliri (i u obće Slaveni) zavergli latinska, drugi da bi opustili cirilska pismena, a opet ini hoćeju, da bi si nova izmislili. — Ako bi hotěli ustreći pervim dvěm strankam, bi morali baš zavreći i latinska i cirilska, da bi nam nič ne ostalo. Ign. A. Berlić piše u předgovoru k svojoj: *Grammatik der ilirischen Sprache*, Agram 1842, na strani XVII. *) Es ist kein Heil für unsere Literatur, bevor wir uns, und zwar mit Verwerfung des einst aus Noth angenommenen lateinischen Alphabets, mit unsern leiblichen Brüdern Serbo-Iliriern vereinigen, und weil wir ohnehin eine und dieselbe Sprache sprechen, beiderseits das cirilisch Vuk'sche Alphabet annehmen, welches wohl zuletzt geschehen wird und muss, nur möge es bald sein; das ist mein inigster Herzenswunsch! — Ovo je gola istina, vëndar:

Sada latinska pismena zavreći ne možemo;

što i sam Berlić kaže. U latinskih pismenih imamo naš složni pravopis, kteri ima sicer některe mahne i nedostatke, pa je vëndar:

1. izuzamši cirilicu, jeden od naj izverstnejših u Evropi, pohvaljen od naj učenejših jezikoslovcev;

2. nas Ilire, latinoj pišuće, někda na deset pravopisov razděljene, veže i sjedinjuje; zapustimo li latinska pismena i s njimi složni pravopis, se poverne k nam opet stara směšnjava i pravopisno bezzakonje;

3. nas veže s Čeho- i Lehoslaveni, latinoj pišućimi;

4. nas soznani s ostalimi zapadnimi narodi, također latinu upotrebujućimi. Što bi pomagalo Slovencem i Horvatom, ako bi, zapustivši složni pravopis i latinska pismena, samo cirilicu pisati hotěli? Morali bi posłědnić vëndar latinskih opet se učiti že radi Čeho- i Lehoslavenov i radi inih zapadnih narodov, postavim: Italianov, Francozov, Angličanov i t. d. Sada moramo latinska pismena vsakako zaderžati.

§. 24.

Drugi Slaveni žele, da bi Serblji, zapustivši cirilicu, latinska pismena sprijeli, — za što? — zato, ker su pismena cirilska, kakor vele, uglasta i jih tako težko čitaju, da jim čitajućim solze u oči sile. — Istina je, da su uglasta, pa zato nije trěba zamećovati

*) Za naše slovstvo nije pomoći, dokler ne zaveržemo latinu, někda za silu sprijetu, i se ne složimo s svojimi pristnimi brati Serbo-Iliri, s kterimi bez toga jedno isto narečje govorimo i pišemo, i dokler se ne sjedinimo u Vukovom cirilskom alfabetu, što se posłědnić će i mora zgoditi, samo da bi se skoro zgodilo; to je moja naj serćnejša želja!«

jih; nekterim dopade bolje, što je okruglo, nekterim što je uglasto. To je gustus, de gustibus non est disputandum. Teško cirilicu čitaju, — toga nisu pismena kriva, nego to, ker su cirilice premalo navadjeni i moraju tako stermno i tverдно gledati, da jim solze na oči prileté; iz toga pa ne slédi, da se mora cirilica zavreći, nego da se je moramo bolje navaditi, da se ne budemo čitajući solzili.

Cirilicu Iliri (i u obće vsi Slaveni) zapustiti ne smemo:

1. Ona je uprav slavenska, i još toga radi svakomu pravomu vlastencu mila i draga;

2. je sveta, od slavenskih apostolov svetoga Cirila i Metoda iznajdena, od rimskih papežev, imenito od sv. Otca Ivana VIII. leta 880. pohvaljena; (Gledaj §. 3.)

3. ona je naj popolnejši alfabet za vsa narečja slavenska, bez rogov, bez kerpanja;

4. je čudno daleko razprostranjena. Cirilice se služe u liturgii i u svih cerkvenih obredih Slaveni pravoslavni i uniati, njih vse ukup blizo 61 milionov; u svetovnih opravilih, budi posebnih ali javnih, se cirilica upotrebuje od Rusov u vsoj Rusii, dalje od Serbljev i Bulgarov;

5. izvan toga se še vedno razširuje; asiatski rodovi medjašuci na Rusiu budu nedvojbeno od Rusov izobraženje i zajedno cirilska pismena sprijeli, kao su učinili Karavlasii u Moldavii i Valahii, koji svoj polo-latinski i polo-slavenski jezik cirilskimi pismeni pišu.

§. 25.

Zaderžimo obadvojna pismena latinska i cirilska; navadimo se dobro obadvjuh vsi Slaveni i ne kovajmo novih alfabetov.

Němci uživaju svoja němečka i bez vse potrebe, kakor bi rekel, za kratek čas take latinska, gotička, kanclejš, fraktur i, kozel vě, še kakova pismena; zašto bi mi Slaveni ne mogli barem dvojja vzajemno uživati, namreć: cirilska i latinska? Nas k tomu sila sili; sila pa kola lomi; sada se gledé písmén samo tako složiti možemo, ako obadva alfabetu uzajemno zaderžimo, se obadvjuh naučimo i dobro navadimo. — Dr. Ljudevít Gaj piše u Danici ilirskoj leta 1839. na listu 47. u važnom proglasu: „Svaki naše dobe ilirskoga izobraženja učenik deržan je u nas znati azbuku cirilsku, kao našu pravu starinsku vlastitost, kojom su se u staro doba naši od jedne i druge cerkve pradědi služili i koju su Iliri iztočne cerkve pod slavnim posebnim imenom serbskim ne samo za se, većé i za nas neoskverněnu začuvali. Abeceda jest sve Evrope — dakle i naša: šta nam dakle smeta i jednom i drugom, i desnom i lěvom rukom služiti se, kad nam u sva vrěmena i jedna i druga neobhodno potrebíta ostaja: jedna bliže serdca radi našinstva, druga radi obširnoga inostranstva.“ Vsaki razsvětleni i izobraženi

Slaven spozna dolžnost i potrebu znati obadva alfabeta. U Galiciji, Bukovini, u Ugarskoj, Horvatskoj i u Slavoniji se moraju cirilski Slaveni že od nekada po cesarskom ukazu u samih selskih ali kmetijskih učilnicah učiti čitati i pisati cirilskimi i zajedno latinskimi pismeni. Potreba je, da se i latinski Slaveni obodvojnih pismen dobro navade. Ktor se je latinskih pismen naučil, spozna lahko u jednoj uri cirilska i u dvěh urah lahko bere, kakor velja. U vsakom slavenskom bukvaru (Abcbüchlein) i u vsakoj sl. čitanki mora biti zato latina i cirilica, tiskana i pisana, samo s toj razlikoj, da je kod latinskih Slavenih popred latina, kod cirilskih pa popred cirilica a onda latina. Kakov bi to bukvar bil, kakova bi to čitanka bila, ako bi se iz nju človek naučil samo nekoje slavenske knjige čitati, postavim, samo latinskimi, ali samo cirilskimi pismeni izdane? Kakor se u obće cirilski Slaveni obadvěh alfabetov uče, tako lahko to učine i latinski; to bi ne bilo nič novoga; že u 16. stoletju su izdajali ilirski Slovenci Pr. Trubar, Janez plem. Ungnad, Ant. ab Alexandro Dalmata i njihovi pomagavci slovenske knjige ne samo latinskimi, nego take glagolskimi i cirilskimi pismeni tiskane i še leta 1788. se je za latinske Ilire cirilskimi pismeni u Venedkah tiskala „izpověd křstjanska.“ Ilirske knjige 17. vĕka u Rimu, u Jakinu (Ankona), u Venedkah i t. d. latinskimi pismeni izdane se izpričavaju i izgovaraju, da su samo toga radi latinskimi pismeni tiskane, ker nije bilo cirilskih; latinski Slaveni su dakle upotrebovali zraven latine i cirilicu, koju su zapustili radi pomankanja pismen i samo za silu se poslužili latine. Ako še denašnji den cirilski Slaveni imaju obadva alfabeta, za što bi to ne mogli učiniti i latinski, kakor je take nekada bilo?

Nĕkterim sta dva alfabeta za Slavene preveć, žele namreć, da bi se vsi u jednom sjedinili, — blaga želja! — pa što čine, da bi ovu namĕru dosegli? Nova pismena izmišljaju. Dvojna pismena su jim preveć, — ako še neĕolikero novih skovamo, ne bude jih manje, nego naravno baš već. Ne kovajmo novih pismen, prestanimo samo okolo alfabeta se pećati, ne budimo uveć Abece-schütz-i (abecedarji); dosti imamo na dvojnih pismenih; komur je latinski složni pravopis premalo popolen, premalo izversten, si lahko pomaga, nek u cirilici (gradjanskoj) piše, ona ima pismen dosti blizo za ves slavenski jezik. Nĕkteri pisatelji latinske strane u istini svoje naučne knjige cirilicoj na svĕtlo izdajati počinju, postavim: Dr. Fr. Miklošić svoja dĕla: *Radices linguae slovenicae veteris dialecti. Lipsiae 1845*; *Vitae sanctorum. Viennae 1847*; Stanko Vraz, Vĕkoslav Babukić i Drag. Rakovec svoje sastavke u Bačkoj Vili. Nĕmci upotrebuju smĕsoma latinska i nĕmećka pismena, često je napis nekojega sastavka latinski, sastavek sam pa nĕmećki glede pismen. Blizo tako će časom i kod Slavenov biti, ako se budemo alfabeta i azbuke dobro navadili; učeni naši pisatelji budu po svojoj prilici u svojih naučnih knjigah tada rajše cirilice (gradjanske po g. Vuku Štefanoviću Karadžiću poravnane) se služili, ker je naj popolnejši alfabet, bez rogov i bez kerpanja.

B. Glede na pojedina pismena.

§. 26.

U književnom ilirskom narečju u cirilici i u latini se morate upotrebovati pismeni *ě* i *ć*; u cirilici take mali jer (**Б**).

a. Ovaj knj. *ě* se u raznih ilirskih stranah različno izgovara i piše, namreć: kao *e*, *ej*, *i*, *ie*, *je* i *ije*: vera, vejra, vira, vjera, vjera i vjera. Vsakomu je svobodno ovaj *ě* po svojem izgovarati i pisati, ako piše u kojem podnarečju; pišući pak u knj. narečju, budi u latini, budi u cirilici, mora upotrebovati vsigda *ě*; književno narečje mora si prizaděvati, da ugodí i ustreže vsemu narodu; u tēm smo pa razděljeni na 6 stran; kakogod napišeš, ugodíš i ustrežeš samo jednoj strani naroda; *ě* je pa mēsto svih razlik, vsaki ga može po svojem čitati, š njim ustrežeš i ugodíš dakle vsm. Pisati se pak može za svakim soglasnikom, samo ne za pismeni *g*, *j*, *h*, *k*, niti od početka rěči.

b. Pisme *ć* se izgovara kao nešto srědnjega med *č* i *tj*. Slovenci ovaj *ć* ali izpušćaju ali mēsto njega pišu i izgovaraju *č*, postavim: sterniše, slovensina, češen, ali: već, posłědnić, pušćati, sternišće, slovensčina, češćen; piši u knj. ilirsk. narečju vsigda: sternišće, slovensčina, češćen (od čestiti), već, posłědnić, pušćati. Serblji u někjih stranah pišu *tj*, postavim: puštjati (od pustiti), platjati (od platiti). Teško bi Slovenci u toj priloznosti serbski *tj* i Serblji slovenski *ć* sprijeli; *ć* je pak nešto srědnjega med *č* i *tj*, kojega može Slovenec i Serb po svojem izgovarati, dakle je za knj. il. narečje naj prikladnejše; izvan toga se Iliri pišući *ć* približuju i Čehoslavenom i Poljakom. Piše se pak ovaj *ć* 1. u rěčih: moć, noć, peć . . . česko-slavenski: moc, noc, pec . . . poljsko: moc, noc, piec . . . 2. u rěčih na *ća*: svěća, pića (od světiti, pitati) . . . českosl.: svíce, píce . . . šwiece, pica . . . 3. u imenu pridavnom na *ći*, *ća*, *će*: teleći . . . českosl., teleci . . . poljsko: cielecy . . . 4. u imenih na *vić*: Petrović . . . českosl. Petrovic . . . poljski: Petrović; 5. u pričastju terpećem (Mittelwort leidender Bedeutung): mlaćen (od mlaliti) . . . českosl.: mlacen . . . 6. u pričastju sadašnjem (Mittelwort gegenwärtiger Zeit) na *ći*, *ća*, *će*: bojeći, ukazujući . . . českosl.: bojící, ukazující . . .

c. Jeden od naj imenitnejših pismén u cirilici glede sloge je *mali jer* (**Б**), on stoji naměsto ' *o* *j*, *z*, *š*, *i* i pomehća pisme, kod kojega stoji.

Čehi pomehćuju: 'd, ň, ř, i t. d.

Iliri: lj, nj, rj;

Poljaci: b', dz, dz', dž, m', n', p', rz, s', w', ž';

naměsto svih ovih načinov pomehćanja stoji u cirilici jedini *mali jer*.

§. 27.

U nekterih stranah ilirskih se pisme *h* tako slabo izgovara, da se skoro nič ne čuje; zato ga nekoji pisatelji take ne pišu, vendar se vsakako pisati mora, ali ga kto izgovara ali ne, postavim namesto: ora, pra, lad, lëb, maati, piši: ora*h*, pra*h*, h*lad*, h*lëb*, ma*h*ati.

Pisme *h* se vsakako upotrebovati mora.

§. 28.

Izgovaraj po ilirski i u obće po slavenski pisme *g* ili kao nemečki *g* ili kao *h* a piši vsigdar *g*.

Ovaj *g* izgovaraju kakor *h*: Slovenci Gorički, Venatski i veći del Koruških, gornji Krajci i stanovnici otokov primorskih Kerke, Raba i Čresa, i vsi Čehoslaveni, postavim: h*lava*, h*rad*, h*ora*, n*oha*, r*oh*. — I Rusove ga kadkada izgovaraju kakor *h*, postavim: h*ospod*, h*osudar*, h*ospodstvuju*, b*lahodat*, b*lahoslovit*. Ako ravno se ovaj *g* ne redko kao *h* izgovara, vendar Iliri, Poljaci i Rusove, njih skupa blizo 70 milionov, pišu vsigdar *g*: g*lava*, g*rad*, g*ora*, n*oga*, r*og*, g*ospod*, g*osudar*, g*ospodstvuju*, b*lagodat*, b*lagoslovit*; a samo 8 milionov Čehoslavenov piše *h*. Manja strana nek se u ovoj stvari većoj priklopi. — Tudi Njemci izgovaraju svoj *g* u nekijih stranah kao *h*: z*wanzih*, e*wih*, a pišu vsigdar: z*wanzig*, e*wig*. Ali bi ne bilo moguće, da bi i mi nesložni Slaveni tako učinili?

§. 29.

Čehove nek pišu *g*, *h*, *v*, mesto *h*, *ch*, *w*.

Izgovarati se moraju naravno *g*, *h*, *v*, kakor su se do sada izgovarala pismena *h*, *ch*, *w*; izgovor se ne spremlja s tem, nego samo podoba pismen. Vsi Slaveni pišu *g*, zašto bi samo Čehoslaveni se oddaljivali pišući *h*? — Pismena se u obće ne podvostručuju, zašto bi se za jeden glas pisala dva pismena *ch*? Ravno tako pisme *w* nije nič drugoga kakor dvojni *v*; k čemu dva pismena *v*? Ta promena se mora učiniti, ne zato, ker može biti nekemu tako dopade, nego jedino zato, da se Slaveni približamo i časom složimo. To je jedini dovoljni i neprevratljivi uzrok.

§. 30.

Apropos! Ravno prav! Ali noćeju se Poljaci časom obćemu slavenskomu pravopisu u ničem približati? Hoćeju li ostati osamotnelli?

Poljaci nek pišu mesto *cz*, *sz*, *rz* i *w* po obće slavensko *č*, *š*, *ř* i *v*.

Vse to radi sloga. „Ktor pa neće brata za brata, će tudjina za gospodarja,“ kaže ilirska poslovice.

II. Od pojedinih řeči.

A. Kako nek se pišu?

§. 31.

Piši řeči u knj. narečju:

1. Kakor jih ves narod, ali veća njegova strana izgovara;
2. kakor etimologia kaže;
3. kakor druga slavenska narečja izgovaraju.

Složni govor vsega naroda je ovdě naj više pravilo. Ako ves narod jednako govori, se ne smě nič već etimologizovati, gladiti, tergati ali sladkariti; po ilirsko se reče, postavim: bik, krava; petelin (petal, pevac), kokoš; konj, kobila; ovdě se ne smě etimologizovaje pisati: bik, *bikinja*; petelin, *petelinka*; konj, *konjka*, nego kakor vsi il. Slaveni govore: *krava*, *kokoš*, *kobila*.

Ako pa narod različno izgovara řeči, onda gledaj na etimologiu i na druga slavenska narečja.

§. 32.

Ne piši u řečih preveć pisměn.

Niti samoglasniki niti soglasniki se ne podvostručuju, izvan ako ste dvě řeči tako složene, da se perva konča s tēm pismenom, s kterim sledeća počne; postavim: *oddati*, *izžidati*, *oddehniti se*. — Serblji pišu sicer tudi: *goo*, *poo*, *voo*, pa posljednje o je le město pismena *l*.

§. 33.

Ne piši u řečih premalo pisměn.

a) Slovenci radi izpušćaju samoglasnike i soglasnike: *ć*, *d*, *j*, *t* i *v*. Serblji izpušćaju samoglasnike i soglasnike: *d*, *h* i *t*. Obadvoje je krivo. Slovenci pišu, p.: Bliz, bod, Celovec, drazga, hodit, kukovca, kmal, kupčvave, lěpga, lone, love, ložej, mat, mem, menti, pjančvat, povedla, srova klaja, stri, tak, tud, vidmo, zastopla. . .

Izpušćaju soglasnike, p.: *ć*, češen, kleše, pušati, sternišce. . .

d, meja, preja, rojen, saje, sojen. . .

j, boži. . .

t, žlahen, žlahnost. . .

v, ladati, Ladislav, las, last. . .

Piši po ilirsko: Blizo, budi, Celovec, dragoga (dragega), hoditi, kukovića, kmal, kupčevavec, lěpoga, lonec, lovec, ložeji, mati, mēmo, mēniti, pijančevati, povedala, sirova klaja, stori, tako, tudi, vidimo, zastupila; češćen, klešće, pušćati, sternišće; medja,

predja, rodjen, sadje, sudjen; božji; žlahten, žlahtnost; vladati, Vladislav, vlas, vlast. . .

b. Serblji izpuščaju samoglasnike, pišući: Bèlog, dobrog, lèpog, našeg, ovog, onog, tog slavnog viteza, ev', ja é', kad, ko b', muč, neg, ond, ovd, sad, tad, tolko, velko . . .

Izpuščaju soglasnike, postavim:

d, pal, pali . . .

h, blizo povsuda: ert, lad, lèb, rana, rast, dane, udi, lako, lakota, ma, nauditi, ora, pra . . .

t, bolesan, čes, česnik, krèpos, krèposan, ladnos, mas, masan, milos, milosan, oca, pes, pesnica, pos, propas, slas, sladnos, žalos, žalosan . . .

Piši pravilno: Bèloga, dobroga, lèpoga, našega, ovoga, onoga, toga slavnoga viteza, evo, ja éu, kada, ako bi, molči, nego, onda, ovdě, sada, tada, toliko, veliko; padel, padli; hert, hlad, hlèb, hrana, hrast, dahne, hudi, lahko, lahkota, mah, nahuditi, orah, prah; bolèsten, čest, čestnik, dèlca, krèpost, krèposten, hladnost, mast, masten, milost, milosten, oca, pest, pestnica, post, propast, slast, sladnost, žalost, žalosten . . .

Slovencem dopade, pismena po slovensko izpuščati, Serbljem pak po serbsko; to je naravno, vsakomu dopade svoja kapica; pogrèške pa na svojem susedu ložeje opazimo i jasneje vidimo, zato nek pogleda Slovenec na serbske pogrèške, Serb pa na slovenske i nek si obadva dobro u pamet zarežeta, da je vlastna pogrèška ravno tako gerda, kakor susedova... potlè pa pométaj vsaki pred svojimi vrati i berzo bude povsuda čedno i popravljeno. Tako se nekterim posebno blagozvučno čini, pismena, posebno pisme *h*, izbrisovati, ker ovo tudi Italiani čine; pa stergane i osekane reči nisu radi toga blagozvučne, kakor take proderana oblačila nisu lèpa zato, ker su proderana; dalje ako bi to bilo lèpo, bi bilo po italiansko lèpo, mi moramo slavenski naš jezik pa le po slavensko lèpšati, a ne po italiansko. Pisme *h* izostavljati, kdè ga je potreba, bi bilo za slavenščinu tako gerdo, kakor da bi ga Nèmcu u svojem jeziku izostavljali (što je, istina, jeden inače slavni Nèmec prošastoga stoletja hotel) pišući: Immel, Err, mèsto: Himmel, Herr.

Nèktere reči bi se celo pomèšale, postavim: Čèšen česnik (ausgekämmter Knoblauch) je nèšto vse drugoga kakor: Češčen čestnik (ein begrüßter Beamter). Ako bi ti kto vsaki den ranu dal mèsto hrane, bi se take lèpo zahvalil, ali kto dèla s lakotu (Hunger) ali s lahkotu (Leichtigkeit), take nije vse jedno; pest i pestnica (Hand u. Faust) tudi nije pes i pesnica (Hund u. Hundskotter); temeljna pismena se zato ne smèju nikako izrinovati.

Nèktere reči bi se po tem terganju žalostno omeršavile i zmedlele, nèktere bi prišle skoro u nič. U rečih: šlahten, šlahta bi izbrisali Slovenci *t*, pišući: šlahen, šlahu; Serblji bi izrinuli

h, i bi ostalo samo *šlaen*, *šlaa*;... kdo vč ali bi se ne podstupil nekto še nešto odtergati: *šla*, *la*, *a*, da bi zadnič od čele *šlahte* nič ne ostalo, i bi zibnila rč: *šlahta*, kakor zibne prava *šlahta* po 4. rodu ali kolěnu; od rči *vlast* bi odtergal Slovenec pisme *v*, onda bi prišel Serb zaverget *t*, a vsa *vlast* bi se spremenila nevédec u tenek *las*; od rči: *našega* izpuste Slovenci radi *e*, pišući *našga*; Serblji *a*, pišući: *našeg*;... ako bi hotel obadvěma vstrčči bi moral mēsto *našega* pisati *našg*.

Ako ravno narod pojedina pismena u některih stranah ne izgovara, se pisati věndar moraju pravilno, mi ne směmo gledati samo na jednu stranu naroda, nego na ves narod, Iliri ne samo na podnarečje serbsko ali samo na horvatsko ali slovensko, nego na vsa il. podnarečja; isto tako Čehoslaveni moraju zajedno paziti na česki i na ugersko-slovenski govor. Ako narod u raznih pokrajinah različno izgovara, se mora pisati, kakor etimologia i kakor ostala narečja kažu. Kamo bi mi došli, ako bi vsaki ona pismena izostavljaj, ktera narod slabo izgovara? Serblji, postavim, izpušćaju pisme *h*, kuruški Slovenci pisme *k*; Serblji u kuj. narečju vender ne směju pisati: *U zlu ruu u košuu*, to bi bilo tako gerdo i krivo, kakor ako bi kuruški Slovenci pisali, kakor blizu Celovca govore: *Povej mi 'a'o 'aj 'u'ovca 'u'uje in 'a'o nē-'a'o 'o'oš 'o'oče?* nego se mora pisati etimologičko: *U zlu ruhu u zlu kožuhu*,... *povej mi kako kaj kukovica kukuje i kako někako kokoš kokoče?*

§. 34.

Ne spreměnjaj přečesto pisměn.

Medja, doklej se mogu pismena spreměnjati, se ne dá točno naznačiti. Naj običneje se měnja po ilirsko:

g u *z*, ovi u *š*: Bog, bozi, bože; rog, rozi, rože.

h u *s*, ovi u *š*: kruh, krusi, kruse; orah, orasi, oraše.

k u *c*, ovi u *č*: junak, junaci, junače; rak, raci, rače.

Ako se pismena přečesto měnjaju, se doslědnost i etimologia ruši, koren rči osakati, vsa rč stemni i neznana prihadjja, postavim:

1. Ako se měnjaju pismena *b*, *d*, *g*, *z*, *š* pred tverdimi *k*, *s*, *t*, u tvrda *p*, *t*, *k*, *s*, *š*; kao: Serb, serpsko; sladek, slaško; nizek, nisko; tešek, teško;

2. ako se měnja *h* u *f*, *v*, *g*, *j*, *k*; postavim: fala, ufatiti; mura, uro, suv, krur, merra; orag, prag; mej, mejur, grej, smej; kteti, kruška, ženik;

3. ako se měšaju pismena *v*, *b*, *m*, a opet *l*, *n*, *r* med seboj, postavim: vnogo, mnogo; Benetke, Venedke i Mletke; mnogo, mlogo; prepelica, plepelica.

Piši pravilno: serbsko, sladko, nizko, težko; hvala, uhvatiti, muha, uho, suh, kruh, merha, orah, prah, mēh, mēhur, grēh, smēh, hotěti, hruška, ženih; mnogo, Venedke, prepelica.

Takim přečestim spreměňanjem pisměn se jezik kvári. Proti

občem govoru naroda ali proti etimologiji se jezik ne može nikako lepšati, sladkariti ali brusiti. Etimologia je temelj vsakoga jezika, mora biti zato i našega. Izbriši pamet iz glave, slogu iz serca, zakone iz zakonika i nastati će popolno bezzakonje; isto tako zapusti etimologiju, i vsaki će po svojoj glavi jezik viti, lepšati i sladkariti. Koliko ljudi, toliko čudih. Temeljna pismena se izpušćati i prečesto spremenjati ne smeju, ako ravno su to pogosto činili dubrovnički pjesnici; mi moramo jih samo u dobrim stvarih naslédovati, a ne u njihovom herdjavom pravopisu ili u nedoslédnom, neetimologičkom pisanju reči. Etimologička pravila su jednaka za vsa slav. narečja i podnarečja, bolj se vsi po njih ravnamo, bolj ćeju se i naša narečja i podnarečja izjednačiti, približati, složiti. Nedoslédnim pisanjem se reči spremene, da se jedva poznaju — da, nektare uprav nešto drugoga pomene, p. *serbski* štacun (ein serbisches Gewölbe) i *serpski* štacun (ein Gewölbe wo man Sichel verkauft); odtuda je, da Njemci mjesto imenovano: Serbski grad po njemčko herdjavo imenuju Sichelburg; tako je tudi, ako se Venedke nedoslédno imenuju „Mletke“ kakor bi rekel od *mlěti*. Zato prav piše V. Babukić u svojoj slovnici ilirskoj: „Mi sudimo, da se ovakovim pisanja načinom nauk istoga jezika preveć obtežava, ter zato da je bolje ovakova pretvaranja (i izpušćavanja) u pismu tako često ne potrebovati.“

Nekteri govore: „Ako bi se u rečih pismena tako izostavljala i spremenjala, bi bilo naše knj. narečje sladjahno, blagozvučno i uprav pjesničko.“ — Sladjahno i blagozvučno bi bilo, pa samo za onu stranu naroda, gdje je navada pismena tako izostavljati i spremenjati, vsim inim bi ne bilo niti sladjahno niti blagozvučno — nego nedoslédno i neetimologičko. Lep, blagozvučen i pjesnički jezik je le tisti, koji ima za vsaku stvar prikladne reči. Skoz i skoz pomehčan i posladčen jezik bi bil prikladan samo za ljuvene pjesmice Ljubici i Milici, kakor Njemeć govori, za „Liebesseufzer an den Mond;“ — pisatelj pak, budi pjesnik ali prozaista, ne opisuje samo ljuvene merdjele merdjelice, nego i ostale vesele i žalostne, prijazne i okrutne prigodbe, ne samo svatbe, nego i kervave vojske; on ne piše samo sladjahno:

„Svilo prelo materino zlato,

Svilo prelo tiho govorilo“ —

nego kadkada take: „Kučko jedna!“ — ali:

„Hajd' otele božji prokletnici!

Djavori vi ponijeli dušu!

A oganj ve izgorio živi,

I voda vas djerdosala mutna!“ —

Kadar pisatelj opisuje ali opěva nešto nepravednoga i okrutnoga, se uneme u njegovom plemenitom sercu pravedni gnjev, i on želi, da bi bila tada njegova pjesem ali besěda, kakor huda burja, kadar iz černih oblakov na vse strani bliska i gromi, onda potrebuje ostrih, čverstih, tverdih i, da tako rečem, gromovitih reči; što će tada siromak pisatelj s zbabelim, skoz i skoz meh-

kím i sladjahnim jezikom? — Lép i blagozvučen jezik nije tisti, koji ima samo mehke i sladjahne reči, nego tisti, koji može vse prikladno i primérno izreči, namreć: što je sladkoga i miloga, sladko i milo; što je čverstoga i tverdega, čversto i tvrdo; što je ostroga i okrutnoga, ostro i okrutno. — Ves pomehčan i sladjahen jezik nije vsestrano sposoben niti za prozu, niti za pēsništvo, ne trēba ga dakle sladkariti neveljano, izbrisavanjem i prečestim spremēnjanjem pismēn u rēčih.

§. 35.

Ne piši rēči, kakor jih narod samo u jednoj pokrajini ali uprav nikdē ne izgovara.

Jednostrane posebnosti (idiotisme) u izgovaranju rēčih moramo polagano poravnati i iz knj. jezika odstraniti, ne jih uvadjati. Ne velja dakle pisati: *soj* mēsto *svoj*; ali: *Anhelci sa perlatjeli, lapu sa zapjeli*, ako ravno se u nēkih pokrajinah tako govori, nego: *Angelci su prileteli, lēpo su zapēli*. — Še veći pogrēška je pak, ako se pišu rēči, kakor jih narod nikdē ne izgovara, što nēkteri serbski pisatelji čine, pišući, kakor kažu, klasićeski: Čovečeski, grammatičeski, političeski, knjaz, sovet, vospitati, vospitanije, sovokupitelj, mēsto: človečanski, grammatički, politički, knez, svet, izpitati, izpitanje, skupitelj. — Nikto neće serbskim pisateljem zamēriti, ako pišu cerkvene stvari u čistom staroslavenskom narečju, ali ako pišu nēšto ruskoga čisto po ruski, ako pak pišu po serbsko za Serblje, nek u čistom serbskom, za Ilire u čistom ilirskom narečju pišu, a ne u nēkakoj starocerkvenoslavenskoruskoserbskoj smēsi. — Semo se sliši take ono protivno ijikanje nēkterih českih pisateljev pišućih postavim: již, myji, myji, meli, meli, steli, steli, piši, piši, maži, maži... mēsto: juž, myju, myjou, melu, melou, stelu, stelou, pišu, pišou, mažu, mažou. Ne velja odvolavati se ovde, da moraju po mehkih suglasnikih *j*, *l*, *š*, *š* stati *e* ali *z*; ako bi takova analogia ali doslēdnost veljala, bi se moralo doslēdno take pisati; je, jeko, šet, všek, žedny, želost; ali: ji, jiko, šit, všik, židny, žilost mēsto: ja, jako, šat, však, žadny, žalost, nego ovde je prvo pravilo, kako ves narod ali veća njegova strana izgovara, a onda se može pogledati na doslēdnost, ako je potreba. Tako ijikajuć pa ne govori nijedno slavensko pleme, niti isti Čehove. Komu pa hoće vstreći i dopasti totim ijikanjem? Poljakom, Rusom, Ilirom ali Slovakom? (vidi §. 31).

§. 36.

Piši vsaku posebnu rēč po sebi.

Ne piši, p. *vozilibise*; *zaštoga nebiješ, kadtije kriv?* *verlobomigaje šal*; nego: *vozili bi se; zašto ga ne biješ, kad ti je kriv? verlo bo mi ga je žal.*

§. 37.

Slovinci pisme *l* pišu, Horvati ga i pišu i izgovaraju; p. *dał*, *spał*, *skakał*, *učil*; *mozoł*, *ugel*; isto tako i Bulgari. Serblji izgovaraju i pišu naměsto njega *o*: *pepeo*, *mio*, *dao*, *viděo*, *kopao*. Kako se mora pisati u književnom jeziku? Narod različno izgovara, zato se mora paziti na etimologiju i na ina slavenska narečja.

Po etimologiji se mora pisati *l*, p. *pepel*, *mil*, *dał*, *viděl*, *kopał*, *oreł*, ker se piše i govori: *pepela*, *mila*, *dala*, *viděla*, *kopala*, *orli*... Ovdě se vidi da je temeljno pisme *l*.

Po inih slav. narečjih:

l pišu i izgovaraju,

Čehove, p. *oreł*, *nosil*, *psał*, *libil*, *jehla*, *popel*, *mil*, *dał*... njih 4,414.000,

Horvati, p. *dał*, *spał*, *skakał*... njih 801.000,

Bulgari, p. *zakład*, *seło*, *daleko* *poběl*... njih 3,287.000,

dakle Slavenov *l* izgovarajućih i pišućih 8,502.000.

Poljski tvrđi *l* pišu i izgovaraju:

Poljaci, njih 9,365.000,

Velikorusi, njih 35,314.000,

dakle poljski tvrđi *l* pišućih i izgovarajućih Slavenov 44,679.000,

Dalje pišu poljski tvrđi *l*, ako ravno ga izgovaraju kakor *v*:

Malorusi, njih 13,144.000,

Bělorusi, njih 2,726.000;

poslědníc pišu prosti *l*, ako ravno ga izgovaraju kakor *u*:

Ilirski Slovenci, njih 1,187.000,

dakle Slavenov pišućih ali prosti ali poljski tvrđi *l* izgovorajućih ga ali kakor *v* ali kakor *u* 17,057.000.

Tada je Slavenov ali prosti ali poljski tvrđi *l* pišućih i zajedno izgovarajućih, ali barem pišućih vse vkupa 70,238.000.

Serblji pišu i izgovaraju *o*, p. *pepeo*, *mio*, *dao* . . . njih 5,294.000.

Slovaki pišu i izgovaraju *u*, njih 2,753.000.

Slovinci, Horvati i Serblji (Bulgari) bi se radi složili u knj. narečju, sada se pita, ali čěju *l* ali po serbsko *o* pisati?

Glede na etimologiju se mora pisati *l*, isto tako glede na ostala slav. narečja. Već kakor 70 milionov Slavenov piše *l* ili prosti ili tvrđi poljski; Slovenci su navadjeni *l* pisati, Horvati i pisati ga i izgovarati; *o* piše samo 5,294.000 Serbljev: ali bi bilo Slovincem i Horvatom koristno daleko veću stranu naroda (70 milionov) zapustiti i se pridružiti *zoper* etimologiju i *zoper* svoju pravilnešu dosadanju navadu daleko manjoj strani naroda (5 milionom)?... Dakle:

Piši u knj. ilirskom narečju i u slavenskom jeziku *l* (f) p. *dał*, *mił*, *pepeł*...

Take Serbljem ne bude drugoga ostalo, kakor po malo ostalomu slavenstvu se približevati. Što ćeju sami? Tudi Malorusi, Bělorusi i Slovenci ne izgovaraju *l* razgovetno i ga vëndar pišu, nek sloge radi ovo i Serblji čine. Knj. jezik ne može popolnoma jednak biti s govorom prostoga ljudstva jedne dežele, to je nemoguće. To pak je slobodno pisati ili prosti ili poljski tverdi *l*; meni se zdi najprikladnije, da bi Slaveni izgovarajući *l* kao *v*, ali kao *u*, ali *o* pisali poljski tverdi *l*, ker se podmolkleje i pismenom *v*, *u*, *o* podobneje izgovara, kakor prosti *l*. Pa ovo je samo moja misel.

Ravno tako je Slovakom neobhodno potreba, pisati *l*, p. *dał*, *oreł*... mjesto *u*: *daŭ*, *oreu*... To etimologia tjerja, tako piše već kakor 70 milionov Slavenov; *u* pišu pa samo oni, njih ne celo 3 milioni, ali nije mnogo koristneje za njih same, da se u nekteroj stvari zataje; nekteru neveljanu posebnost svojega podnarečja opuste i se ostalomu slavenskomu svētu pridruže, nego da bi tverdoglavo u neslogi osamotneli stali??

§. 38.

Slovenci ilirski pišu *ol*, izgovaraju pa kao *ou*, p. *dolg*, *volk*, *poln*; Horvati i Serblji *u*, p. *dug*, *vuk*, *pun*. — Koje je prikladnije za knj. il. narečje?

U ovakih rečih pišu *l* (budi prosti ali tverdi poljski) vsi Slaveni (njih blizo 72 milionov) izuzamši same Horvate i Serblje, njih blizo 6 milionov. Pisme *l* pisati je zato pravilnije i običneje upravo na toliko, na kolikor je 72 milionov već od 6 milionov. —

Poluglasnik pred ovim pismenom *l* stojeći se pa vrlo različno piše; od naj većé strane (već kao od 52 milionov) Slavenov se piše *ol*, namreć: od Velikorusov, Malorusov i Bělorusov, od Slovincov i kadkada take od Poljakov, ako ravno Malorusi, Bělorusi i Slovenci izgovaraju *ou*. — Ostali Slaveni ovi poluglasnik ali izostavljaju, kakor Čehoslaveni, p. *vlk*, *plni*, ali pišu *u*, p. *žluti*, *dluž*; ovo posljednje i Poljaci čine u nekterih rečih, ako ravno u inih opet pišu *el*, *il*, *ol*, p. *pełni*, *viłk*, *žolți* (stverdim *l*-om).

Ako prav prevdariš, je jedno jaje, kterikoli samoglasnik se postavi za poluglasnika, ker vsi blizo jednako glase, ako jih naglo, na pol i podmolklo izgovoriš, kakor se naravno poluglasnik izgovoriti mora, samo da jednako pišemo radi sloge; pa celo izpustiti ga, mislim, bi ne bilo prav. Poluglasnik namreć je take nekaki glasnik i trëba, da se piše; vsaka slovka mora imeti svoj samoglasnik, ker se samoglasniki i dvojglasniki pišu, zašto bi se izrinoval samo poluglasnik? U izgovoru se sliši, ako ravno malo krajše, zašto bi se ne imel take vidëti? Veća strana Slavenov poluglasnike piše, isto tako i drugi narodi; soglasniki *l* i *r* nemogu veljati za poluglasnike, ker bi ovo bilo

nedoslédno, da bi ova dva písmena bila sada soglasnika, sada opet poluglasnika, dakle:

Ne izostavljaj písmena *l* (ѣ) i piši ga naj radje s samoglasnikom *o*, namreć: *dolg*, *volk*, *poln*.

§. 39.

Poluglasnik pred písmenom *r* Slaveni blizo jednako izgovaraju, a vrlo različno pišu, ali ga celo izpušćaju. Ova razlika dakle nije u jeziku, u izgovoru, nego od pisateljev načinjena skoro jeden isti glas različno pišućih. Ja sam sem že dvakrat svoju misel u tom mjenjal, kako bi bilo naj priličnije ovi poluglasnik pisati. Do sada ga pišu naj običnije kao *e*; namreć:

Slovinci i Horvati pišu vsigdar *e*, p. čern, serdce, deržati, smert, viher, vëter, terg.

Rusove veći děl *e*, kadtada *o*, p. čeren, serdce, deržat, smert, vëter; vihor, torg.

Serblji i Čehove ga izostavljaju: črni, krv, vrba, srna, srp; kadtada pišu *e*, čert, červ, černi, viher.

Slovaci *o*: vëtor.

Poljaci su ovdë naj nestalnejši, sada pišu *a*: čarni, martvi, sarna; sada *je*: vjerba, sjerp, ali ga celo izpuste: *viatr*.

Izostaviti se poluglasnik ne smë. Vsi samoglasniki, koji se izgovaraju, se i pišu — dakle se mora i poluglasnik napisati, ker se izgovara, ako ravno malo nagleje; vsaka slovka mora imeti jeden glasnik, ako bi se poluglasnik izpustil, bi bila slovka bez glasnika; *r* ne može biti nedoslédno sada poluglasnik sada soglasnik. Naj veća strana Slavenov piše pred písmenom *r* poluglasnik *e*; ostali Slaveni ga ili izostavljaju, ili pišu *a*, *je*, *o*; dubrovnički pësniki su pisali po svojem herdjavom pravopisu *a* ali *ä*; u pravopisu jih naslëdovati ne smëmo. Komu je do sloge stalo, mora se vsigdar većoj strani pridružiti, naj veća strana naroda pak piše *e*; *a* pa samo stari dubrovnički pësniki i neki novejši njih naslëdujući pisatelji i Poljaci u nekojih rëćih, sicer nikto; dakle:

Piši u il. knj. narećju i u obće u slavenskom jeziku pred písmenom *r* poluglasnik *e*: čern, serdce, deržati, smert, vëter...

Take Nëmci pišu *e* za poluglasnik, p. gehen, du gehest, er gehet.

§. 40.

Za blagozvučni samoglasnik (beweglicher Vocal) pišu i izgovaraju Slovinci i Horvati *e*, Serblji *a*. Što je ilirskomu književnomu narećju priličnije?

Ono je priličnije, što je med Slaveni bolje razprostranjeno.

Slovinci i Horvati pišu vsigdar *e*: lovec, konec, pes, petek, krëpek, žalosten, den, len, deska, orel...

Čehove take vsígdar *e*: lovec, konec, pes, patek, krěpek, den, len . . .

Rusi veći děl *e*, u času take *o*: lovec, konec, pes, meč, den, len; pěsok, pjatok, krěpok . . .

Poljaci *ie* i *e*: lovíec, koníec, píš, dzién (den), mieč, len, piatek . . .

Slovaci imaju *o*: pěsok, hernok, ptačok . . .

Jedini Serblji imaju *a*: lovac, konac, pas, petak, krěpak, žalostan, lan, dan, daska, orao . . .

Daleko veća strana Slavenov piše za blagozvučni samoglasnik pisme *e*, kadkada *o*, i jedini Serblji *a*; većoj strani se pak velja pridružiti, dakle:

Piši u il. knj. narečju i u obće u slavenskom jeziku za blagozvučni samoglasnik pisme *e*; p. lovec, petek, den, žalosten.

§. 41.

Jedini il. Slovenci pišu u nekterih rečih *o*, izgovarajući ga ali kao *ou*, ali kao nešto srědnjega med *a* i *o*, mož, golob, dob, zob; soditi, roka. Serblji, Horvati i Rusi pisu vsígdar *u*, p. muž, golub, dub, zub; suditi, ruka; Čehovi ili *u* ili *ou*: muž, dub, zub; souditi, rouka. Poljaci *a*: m^až, d^ab . . . Slovencev je samo nešto već od jednoga miliona, po pravici se těrjati ne može, da bi vsi ostali Slaveni, njih toliko milionov, se morali u tom s Slovenci složiti, ložeje i nagleje se složiti manja strana s većoj; dakle:

Piši u il. knj. narečju *u*, kde Slovenci pišu *o*, p. muž, golub, dub, zub; suditi, ruka.

§. 42.

U različnih ilirskih pokrajinah se reči jako različnim glasom izgovaraju, ker je vsakomu svobodno po svojem izgovarati; u tom je ilirsko narečje u vsim slavenstvu naj svobodnije, i ravno zato za slogu naj sposobnije.

Piši u il. knj. narečju samo onda naglaske, kadar bi drugače govor nerazumljiv biti mogel, p. lúk caepa; lúk arcus; súd judicium, súd vas; lúg lixivia, lúg lucus; kúpiti colligere; kúpiti emere . . .

§. 43.

Skoro strah človeka oblěta, kadar vidi, kako se slavenska vlastna imena kvare i herdjavo pišu sada u němečkom ali italianskom, sada u latinskom, i kozel vě, u kterom pravo- ali krivopisu. Tako pisane imena su prave spake i nakaze, postavim naměsto: Konjsko, Lipalja ves, Velkovec, Serbskigrad, se piše: *Quiska* ali *Kumsko*, *Diepholzkirchen*, *Völker-markt*, *Sichelburg*, město: Triglav, Borljanka, Smerečje, se piše: *Terглу*, *Florianka*,

Schmarotzerwald (!), město: Kozji herbet, *Kozril Erbeth!* — Pri vlastnih imenih osob take nije mnogo drugače. Někada ime prav směšno poboljšaju, p. město: Komár narede: *Komayer*; Kerčmar, *Gretschmar, Gretschmayer*. U času se prav ne vě, što tako prekrojeno ime poměni; někada se pa naletí samo od sebe, da u istini něšto znamenuje, ako ravno něšto vse drugoga, kakor je znamenovalo izvorno od početka, postavim: Ledar, Kašnar, Kurec, Žerec, Zajčie, Klobasar (po koruško izpušivši *k*) Lobasar, Klancar — se piše pokvareno: *Leder, Kastner, Kurz, Scherz, Saldschütz, Lohwasser, Glanzer*... Tako takodjer imena okolic: Berda, Lom, Rēber, Log, Grobničko polje, se prekroje u *Wurten, Lamm, Erberg, Loch, Krapfeld*. — Ime *Kavčič* se piše takole: *Kautschitsch, Caucig, Kaučzich* i *Kavzhizh*; Kukolj ali Kokalj se piše: *Kagel, Gaggel, Khaghkl*; naměsto Kerničnik, Živković, Čičečov, se piše: *Carnitschnigg, Schiffkowitzsch, Tschitschetschoff* (za božji del!). Slaveni živući na Venatskim se imenuju sami: Slavence; Italijani jih zovu: Slavonti ali Selavonti; Němci jih kliču: Schklafonter — koruški Slovenci imeňuje ove svoje venatske brate město: Slavence — Šklafontarje!! To je popolno bezzakonje! . . .

Piši slavenska imena vsigdar i u svakom jeziku po slavensko.

Proti ovomu pravilu se prigovaraju slēdeća:

1. ako po slavensko i pravilno pišem, budu některi imena krivo čitali, postavim město: Čičečov, budu izgovorili: *Zižekoff*. —

Vsaki narod piše u svojem pravopisu, ne gledeć na to ali budu ini narodi u njem čitati znali, ali ne. Italijani pišu: *Civita vecchia*; Francosi: *Bordeaux, Chateauroux*, vsaki po svojem, a ne: *Tschiwita Wedschia, Wordoh, Schateruh*. Pišimo dakle i mi Slaveni svoja imena po slavensko, a ktor jih hoće pravilno izgovarati, nek se našega pravopisa učí. Drugi narodi se moraju od nas učiti naša vlastna imena prav čitati, a ne mi od njih krivo nje pisati. Inaće bi morali mi svoja imena pisati za Italiane po italiansko, za Francose po francosko, za Němce po němečko, kakor je sada, žalibože! kod il. Slovincov navada;

2. eigene Namen haben keine Regel; vlastna imena neimaju pravila. —

Smuk črez verh! to bi se po pravici takole reći imelo: vlastna imena imaju pravila, pa krivo pišući jih ne znaju. Dalje: ako nije pravila, ako je svobodno pisati imena, kakor je komu drago, onda mora svobodno biti jih i po slavensko i pravilno pisati;

3. ako bi počeli slavenska imena, posebno imena osób, po slavensko i pravilno pisati, bi se lahko prigodila někaka směšnjava. —

Směšnjave ne bude, ako vsigdar pravilno i vsigdar jednako pišeš, nego ako pišeš nepravilno, sada u němečkom, sada u ita-

lianskom, sada u starom sada u novom pravopisu. Ako se pa vendar še směšnjave bojiš, pa zapiši zraven prav pisanoga imena tisto še jedanokrat krivo, p. Živković, Čičečov, i zraven: *Schiffkowitsch, Tschitschetschoff*; pa naredi naj pred: *Kozji herbet* i potle, ako že mora biti, take: *Kozril Erbeth!*

§. 44.

Glede českoslavenskoga narečja kao mimogrede nektera opomēnim.

Ugerskoslovensko podnarečje, kao slabeja strana gledé ljudstva i slovstva, mora naravno češćinu za temelj imeti, se s njoj složiti, što ima pak obće slavenskoga ne smě zavreći, nego zadržati i u českoslavenski zaklad položiti. „Těm se pa ne svetuje, da bi Slovak — na sebe samoga popolnoma pozabil i Čehom se celo daroval zničēnoga. Takih golih gostov i drugov se veseliti bi gotovo še sami Čehove ne imeli uzroka. Slovak nek něšto Čehom a Čeh něšto Slovakom dá, ali ima međ oběma jedna literatura se ustanoviti, namreć českoslavenska („Hlasove“ str. 109). Što ima (ugersko) slovensko narečje dobroga u sebi, to hoćemo pazljivo zadržati... Što ima česko narečje dobroga u sebi, to hoćemo take zadržati i naslědovati...“ (str. 112. „Hlasove“). Postavim:

Čehi pišu: *duše, země, večere, číše, nej, dej, kopej, tejni*; Slovaki pišu ovdě *a*, što je daleko pravilneje i lěpše, pa ne zato, ker mozebiti meni ali komu drugomu dopade, ne zato ker je ovaki *a* slovački ali dorički, nego zato, ker pišu *a* Slovaki i vsi ostali Slaveni, njih blizo 74 milionov, *e* pak samo 4 milioni Čehov; *a* pisati je dakle za toliko pravilneje, lěpše i blagozvučneje, kolikor je 74 milionov već, kakor 4 milioni; u nekterih rěčih že etimologia na *a* kaže, p. *daj, kopaj, tajni*, od rěči: *dati, kopati, tajiti*;

Piši dakle po českoslavensko: *duša, zemja, večerja, čaša, naj, daj, kopaj, tajni*...

§. 45.

Čehi pišu: *líd, jětro, lěby, klěč, lěto, plíce*; Slovaki nasproti, i vsi ostali Slaveni pišu u takih rěčih *u*, dakle:

Piši po českoslavenski: *ludi, jutro, luby, kluč, luto, pluca*...

Některi tvrde, da je ovi *e* i *i* ljubozvučnejši, i tako rekuć, atinski.

Ova ljubozvučnost je gustus, ovi pa naj spremēnljivejša stvar, ktera ne može biti za pravilo, — izvan toga je *e* ali *i* pisati u takovih rěčih, ljubozvučno samo Čehom, to je daleko manjoj strani Slavenov, daleko većoj strani je ugodneje *a* i *u*; atinsko bi sicer bilo, pa mi ne směmo naša narečja izobraževati po atinsko, doričko, italiansko ali němečko, nege po slavensko, složno, vzajemno. (Gledaj §. 35.)

§. 46.

Piši u českoslavenskom narečju samo onda naglaske, kada bi drugače govor nerazumljiv biti mogel; piši *ou* naměsto *au*, i *o* naměsto *ů*.

K čemu blizo na vsaki samoglasnik postavljati naglaske? Ali je glas (Accent) že u izgovoru ljudstva označen, su naglaski za Čehe nepotřebni, ako je pak različen, nek ostane glasovanje vsakomu svobodno; vsaki naglasak je nepotřeben, koji se ne stori za dvojmiselnost odvratiti; vsaki nepotřebni naglasak je pa škodljiv količek u tistom nesrećnom plotu, koji nas razdružuje, da se u slogi i u uzajemnosti, ne sdružimo u jeden književni jezik i u jednu obću literaturu. Samo u slovnica i u slovarih su naglaski čestije potrebni. Ilirsko narečje je u tom naj svobodnije. Čehi (Hanka i mnogi drugi) nepotřebne naglaske izpušćaju; město *au* pišu mnogi *ou* (u Květih) i tako se srećno zmirom bolj bližamo. — Čehi i Poljaci pišu šepetavi *ř*, Slovaci i ostali Slaveni pišu město njega prosti *r*. Nek ohrani u braturskoj ljubezni vsaka strana svoje; ktor je pisal šepetavi *ř* do sada, piši ga svobodno još na dalje, ovi nevini rožić nad pismenom *r* neće nas smetati, ako ravno bi ga Čehove i Poljaci lahko pisali brez ovoga rožića i na svojem městu vendar ga šepetavo izgovarali, kao su to nekada, istina, sami činili, i što Němci u Štajerskoj još dan denašnji čine pišući: fertig, Wirth i izgovajući: *ferschtig, Wirscht*. Pa nič zato, ostanimo sada vsaki pri svojem. — Ali bi ne bilo moguće, da bi se Čehoslaveni zadovoljili s trěmi *i*, namreć: *i, í, j*, postavim: *jísti, essen*? Ali narod děla govoreć veliku razliku med *i* i *y*? Ako se u govoru ne děla velika razlika, nek bi se še u pismu ne naznačovala. — U ostalom je to samo tako moja tiha, krotka misel, i ja ves lojalen; take ja i pisme *y* nisva u sovražtvu, ako ravno med nami Iliri nije udomaćeno (hat kein Indigenāt).

Pisme *ů* ima dvě pogrěški u sebi, je dvakrat jednostrano, ker obseže dva pismena *u* i *o* naměsto jednoga *o* i to nasob, što je obodvoje nedoslědno i što nikto ne piše izvan samih Čehov (njih 4 milioni proti 74 millionom ostalih Slavenov), je dakle neetimologičko i nije prav slavensko. Izgovara se sicer blizo, kakor bi *u* i *o* zajedno slišal, pisati se pa vendar mora etimologičko i kakor veća strana Slavenov izgovara i piše, namreć: *o*. Kam bi to šlo, ako bi vsaki tako pisal, kakor se ravno u njegovoj krajini zavija? Koruški Slovenci izgovaramo, postavim: *Buoeh, ruoeh, stuoeh*, pišemo pak vendar pravilno: *Bog, rog, stog*. Što bi ljudi rekli, ako bi mi vse nasob nastavili i še naglaske naverh, postavim:

$\begin{matrix} \acute{e} & \acute{e} & \acute{e} \\ \text{B} & \text{r} & \text{s} \\ \text{u} & \text{h} & \text{t} \\ \text{u} & \text{h} & \text{u} \end{matrix}$
 Buh, ruh, stuh....?

B. Kako nek se upotrebnju?

§. 47.

Vsaka reč navadna pri ilirskih Slavenih, budi kdekoli hoće i kakoršna hoće, je ilirskoslavenska i se sliši u ilirski rečnik.

Vsaka reč navadna pri Čehoslovenih, budi kdekoli hoće i kakoršna hoće, je českoslavenska i se sliši u českoslav. rečnik i t. d.

Vsaka reč na pravom mestu upotrebovana je lepa.

Slavenska reč je lepša od tudje.

U vsemu narodu navadna reč je lepša od navadne samo u jednoj ali nekim stranah naroda.

U većoj strani naroda navadna reč je lepša od navadne samo u manjoj pokrajini.

Dosljedna (etimologička) reč je lepša od nedosljedne.

Jednostavna reč je lepša od složene.

Točno označena reč je lepša od dvojsmiselne.

Naj neveljanija izmed svih reči je bez potrebe *novi izmišljena* reč.

To su resnice (Axiome) za vse slavenstvo, ne trebaju dokazovanja; iz njih izviraju sledeća pravila za ilirskoga pisatelja:

1. Ne zametuj nijedne reči ilirskoslavenske, budi kakoršna hoće, budi navadna pri Slovencih, Hrvatih ili Srbliji.

Ako je za jednu istu stvar već reči:

2. Upotrebuju raje reč slavensku od tudje, postavim: blagoslov, blagosloviti, istina, knez, medja, mernost, milost (pomoć), milostljiv, napjev, nevošljivost, obrěst, občina, plaćilo, poplaćati, prepir (prikor), prepirati (prikarjati), priměr, račun, samićen (nezakonski, neoženjen, neudana), susedščina, škerpec (škerlipec), učilišće, vladika... namesto tudjih: *šegen*, *šegnati*, *kapital* (ali polatinčeno: *glavnica*), *firšt*, *confin*, *masa*, *gnada*, *gnadljiv*, *viša*, *nid*, *interess* (*čimš*), *gmajna*, *lon*, *lonati*, *kreg*, *kregati*, *eksempel*, *rajtinga*, *ledik stanu*, *komuna*, *špinaca*, *šola*, *škof* (*biskup*)... Srbliji nek se čuvaju turskih, gerčkih i ostarelih staroslavenskih reči, p. *han*, *hat*... *vtori*, *torše*, *polza*. Upotrebuju: Čeh, Česka dežela, Morava, Moravec, Labud... mesto: *Pemec*, *Pemsko*, *Marsko*, *Marec*, *Lava* ili *Lavamünd*. Po imenih nemečkih se moraju naravno Nemci popitati, po slavenskih Slaveni. Nemec p. reče: *Lavant*, *Lavamünd*; ako Slovenca poprašas po ovom imenu, odgovori: *Labud*. To je jasno. Ja ne vém, što se nekojem še nešto meša po glavi od nekojega drugoga imena *Labud*, da hoćeju siloma slovensko ime *Labud* iz nekakove „*Lave*“ načiniti?

3. Upotrěbuj rajše rěč u *vse*mu narodu navadnu, kakor rěč navadnu samo u jednoj ali některih stranah naroda; p. il. Slavenom su znane reči: *vatel*, *bukvi*, *godina*; pa take: *laket*, *knjiga*, *číslo*, *lěto*... *Laket*, *knjiga*, *číslo*, *lěto* su znane reči všim slavenským narečjem, dakle jih rajše upotrěbuj, kakor samo il. Slovencem navadne: *vatel*, *bukvi*, *število*; ali samo Serbljem navadno *godina* (ruski *god* se kod Ilrov upotrěbovati ne može, ker *god* kod il. Slovincih znamenuje *svetek*, *Feiertag*). Zametovati i zavreči vëndar ne směmo niti manje znanih rěči.

4. Upotrěbuj rajše rěč u *ve*čoj strani naroda navadnu, kakor navadnu samo u manjoj pokrajini; postavim Slovenci pišu: *kaj* (*ča*), *tudi*, *denarji*; *kteri*, *nič*, *već*, *mnogokrat*; Serblji: *što* (*čto*), *takodjer*, *penexi*, *koj*, *ništa*, *više*, *mnogoput*. Vse ove reči su ilirske, vëndar navadnejše je: *što* (rusko: *čto*, česko i poljsko: *co*), nego slovenski: *kaj* ali *ča*; lěpši je horvatski: *take*, *takaj* (po česki: *taki*, po ruski i poljski *tak se*), nego slovenski *tudi* i serbski *takodjer*; običneje je: *penexi* (il. česko i poljsko), nego slovenski: *denarji*; bolj je razprostranjeno slovensko: *kteri* (česki: *ktery*, poljski: *ktori*, ruski, *kotorij*) od serbskoruskoga: *koji*; razširenejše je slovensko: *nič*, *već*, *mnogokrat* (česki: *nic*, *vic*, *vickrat*; poljski: *nic*, *wiecej*, *čestokroć*; ruski: *ničto*, *mnogokratno*), od serbskoga: *ništa*, *više*, *mnogoput*; pravilneje: *ves*, *vs*a, *vs*aki, *posvuda*, nego: *sav*, *sv*a, *sv*aki, *posvuda*. Lěpše je vsakako pisati tako, da razumi ves narod ali veća njegova strana, nego tako, da razumi samo mala jedna pokrajina. Budimo vëndar u tom liberalni, svobodnomisleći, zaderžimo i upotrěbujmo za jednu istu stvar i već rěčih, ako ravno nisu vse jednako daleko razprostranjene, to namreč čini, da je jezik bogat, ako ima mnogo rěčih, zaderžimo zato postavim: *kteri*, i *koji*, i *ki*, ker i Němci imaju dvě rěči: *welcher* i *der*.

5. Upotrěbuj rajše rěč doslědnú (etimologičku) od nedoslědne; p. cerkva, cerkvena, momčadja, strana, molitva, bukva, a ne: *cerkev*, *cerkevna*, *momčad*, *stran*, *bukev*, *molitev*; rajše: britva, kletva, podkova, zibela, jablana, kada, lakota, laža, stoklasa — da se že na koncovki ženski spol ovih rěčih vidi, — město: *britev*, *kletev*, *podkev*, *zibel*, *jablan*, *kad*, *lakot*, *laš*, *stoklas*... Rěči: *sešenj* i *put* (nek je put u nebesih ali na zemlji) upotrěbuj u mužkom spolu, ker se na soglasnik končate.

6. Upotrěbuj rajše rěč jednostavnu, nego složenu; a) p. mehčati, mlad, moder, prenesrećen (kukovica, siromak, sirota), spis, slap; město: *mehkočiniti*, *mladolěten*, *modroboj*, *mnogonesrećoprítisnut*, *rukopis*, *vodopad*. b) rajše jednu rěč město njih već; p. goveda, izdihlej, mesarnica, mesariti, krava dobra mlečnica; město: *rogata mērha*, *strelna* ali *strelavita molitvica* (*Schussgebethlein*), *mesarska klupa*, *mesarski zanat tērati*, *krava mnogomlěkoplodna*... c) Po němečko je lěpo besědu razvleči, Němci se toga navlaš uče, što zovu: er-

weiter, umschreiben; po slavensko bi bila takova rečitost gerda, krajše ko se reče, jederneje i lepše je po naši, zato se piše: *srebernina*, *govedina*, mesto: *sreberno orodje*, *meso od rogate mērhe*, *Silberzeug*, *Rindfleisch*; *igrališče*, *Spielort*, *topništvo*, *Artillerie-Wesen (Corps)*; *lubeničarica*, *Wasser-Melonen-Gärtners-Weib*; *zapravljo*, zur Verschwendung *geneigt*, *ljubezniv*, der Liebe *würdig*, *rogat*, mit Hörnern *versehen*, *gorat*, *voll Gebirge*, *jamast*, *voll Löcher*; *jamičast*, *voll kleiner Löcher*; *bêlkast*, *ein wenig weiss*, *zelenkast*, *etwas grün*; *bolehan*, *ein wenig krank*... U slavensćini su že koncovke (Endsilben) mesto celih nemečkih reči.

7. Ne upotrêbuj dvojsmiselnih reči, nego gledaj, da vsaku reč u pravom smislu napišeš.

Dvojsmiselne reči su, postavim: Učenik, rumeno, plavo, god, reven, truden, merha it. d. po il. slovensko znače: Professor, gelb, blau, Festtag, elend, müde, Luder; po serbsko pak: Schüler, roth, blond, Jahr, eifrig, schwanger, Vieh. U knj. il. narečju upotrêbuj ove reči u slêdećem smislu: učitelj Professor, učenec Schüler, rumeno gelb, čerljeno roth, modro blau, plavo blond, praznik Festtag, léto Jahr, bēden elend, gorljiv eifrig, truden müde, noseć schwanger, merčina (merha) Luder, živina Vieh.

Razluči naroden, narodnost (national, Nationalitaet) od *neroden*, *nerodnost* (unfruchtbar, schlecht, Unfruchtbarkeit, Schlechtigkeit) *izobrašen*, *izobrašenost* (gebildet, die Bildung) od *bezobrazen*, *bezobraznost*. Hochgebildet se reče: razsvětlen; die hohe Bildung prosvěta, prosvětlenost. Slêdeće reči se pa ne smeju nikada upotrêbovati: *Moda* die Mode (to bi bilo muda), nego: nošnja, običaj, navada, šega... u muziki ne: *piano*, *da capo* ali *da kapo*, *rep.*, nego: rahlo, še jedankrat, još jedanput; ponovi, sprevzami. *Berdo* je Vorgebirge; *Berg* se imenuje *gora*; *kern* die Hauptspitze des felsigen Gebirges; *kernica*, die Gebirgskante, take potok, koji izpod kerna izvira, ali dolec, po ktermo kerna teče, odtuda u Koruskoj toliko imen od reči kern: *Kernos*, das Schloss Gurnitz, *Kernos* gora Garamass, *Podkernos*, ves Gurnitz, *Kernjak*, *Kerničnik*, *Kernskigrad* i mnogo *Kernic*; lahko, da se tu sem sliši take ime: *Karnia*. U obće bi se meni prav ugodno zdelo spisovati mestopis kake slavenske pokrajine že zato, ker ima slavensćina toliko lepih vlastnih imen krajev i okolic, tako da že samo ime okolicu opiše.

8. Ne kovaj bez naj veće potrebe novih reči. Vsaka nova reč je vsemu narodu neznana upravo zato, ker je novoizmišljena; već je pa neznanih reči, neznanijsi prihadja jezik. Prejišći vsa slavenska narečja, podnarečja i raznarečja, pregledaj vse slavenske rečnike pred, kakor počneš novu reč kovati; vsaka med narodom navadna reč, budi u ktermokoli neznatnom kutu, je lepša od novo skovane, ker je barem nekde znana, nova pak upravnike. Blizo vsaki si prizadeva složiti reč etimologičko, pa skušnja

učí, da nikde nije tolike razlike i nesloge, kakor u řečih za jednu istu stvar od raznih pisateljev izmišljenih. Nevěden ali lén naj rajši bez potrebe nove řeči izmišljuje, ker ne vě, da je za ovu njegovu stvar řeč že někde u običaju i ker ju neće pojiskati. No věm, što je neugodnije, ali upotřebovati tudju neslavensku řeč, ali novu skovanu; lěpo nije niti jedno niti drugo. Tudju řeč někada še upotřebovati ne možeš, ako bi rad, postavim u besědi (Satz): Ein Schüler der ersten Klasse kaufte 2 Riess Papier, se ne može nikako řeči: Učenec pervoga *klasa* je kupil dva *risa* papira; *klas* namreć znači: die Aehre, *ris* pa: der Tiger, der Luchs. Za řeči: Riess, Ballen se ne najde u ni jednom narečju naimenovanja izvan u ruskom, onde je *stopa* Riess i *kipa* Ballen. *Vlastenec* bi se take prikladnije pisalo, nego *domorodec*; *vlast*, *vlasten* je řeč dobro znana kod Ilirov, je řeč jednostavna, i *vlastenec* znači toliko kao *patriota*, *domorodec* nasuprot može biti vsaki u domovini rođen, to je toliko, kao našinec, Landsmann.

§. 48.

U ilirski řečnik se moraju skupiti (kolikor moguće) vse slovenske, horvatske, serbske i bulgarske řeči; ako je za jednu istu stvar u tih podnarečjih već řeči, se mora u njim naznačiti, ktere su već i ktere manje obične.

Naj pred se postave řeči *a*) u svih četverih ali u trěh ali barem u dvěh podnarečjih obće znane bez poznamenovanja; za njimi *b*) one, ktere su samo u jednom podnarečju obće znane, i se pristavi slovenskim *sl.*, horvatskim *h.*, serbskim *sr.*, i bulgarskim *b.*; za ovimi dojdou *c*) idiotismi ovih narečjih i se naznače: *id. sl.*, *id. h.*, *id. sr.*, *id. b.*; zadnić dojdou *d*) tudje ali novo skovane řeči, ktere se * zvězdicoj označe; postavim: Ferkel, prase, odojče; *sr.* odojak; *sl.* prasec, prasček; *h.* kermača; *id. sl.* kočej, konej, kočec, hoteć.

§. 49.

U slavenski řečnik se moraju skupiti (kolikor moguće) vse řeči svih slavenskih narečjah i podnarečjah; ako je za jednu istu stvar već řeči, se mora u njim naznačiti, ktere su već i ktere manje obične.

Naj pred se postave řeči bez znamenja, *a*) ktere su obične u svih četverih narečjih, ali u trěh ali barem u dvěh; po tom, *b*) ktere su samo u jednom narečju obće znane; ilirske se poznamenaju znakom *il.*, českoslavenske *čsl.*, poljske *p.*, ruske *r.*; *c*) řeči samo u jednom podnarečju znane se naznače kao idiotismi svojega narečja, *p.*: *id. il.* idiotisem ilirski; *id. čsl.* idiotisem českoslavenski; *id. p.* idiotisem poljski; *id. r.* idiotisem ruski...; zadnić dojdou tudje i novosložene řeči s zvězdicoj; etimologičke, to je, kod kterih že koren kaže, što ima řeč poměnití, se postave pred neetimologičke, jednostavne pred one, ktere iz već řeči sa-
stoje. Postavim:

Erdäpfel imenuju Slovenci: zemljak, podzemljice, podzemljike, podzemeljske hruške, — jabelka, — kostanje, podzemeljski orehi, podzemeljski bob, krožice, korun, vlaška repa, repica, svinjski grud, koznjice, čompe, muga, kartofelj, krompir, kompir. Dolno-Iliri: volčja jabelka, križdjalina, skriždjalina, paporcina, krumpir.

Rusi: zemljanaja jabloka, kartofelj.

Poljaki: zemljak, zemna gdula, pantovka, bulva, kartofelj.

Čehoslaveni, namreč Čehi: zemák, zemčata, brambori. Moravci: jabluška. Slovaki: zemák, bobále, kóbzole, krumple, erteple. Lužičani: kulka, bjerna, deplja, neplja.

U slavenskom rečniku bi ova imena morala u slēdećem redu gledé na njihovu sposobnost se postaviti:

Erdäpfel, zemljak, zemák, podzemljice, podzemljike; zemljanaja jabloka, podzemeljska jabelka, podzemeljske hruške; *il.* podzemeljske kostanje, podzemeljski orehi, podzemeljski bob; *čsl.* zemčata, brambori; *p.* zemna gdula; — *il. id.* krožice, korun, vlaška repa, repica, svinjski grud, koznjice, volčja jabelka; križdjalina, skriždjalina, paporcina, čompe, muga; *čsl. id.* jabluška, bobále, kóbsole, kulka, bjerna, deplja, neplja; *p. id.* pantovka, bulva; — * kartofelj, krumpir, krompir, kompir, krumple, erteple.

§. 50.

Slaveni mēsece vrlo različno imenujemo, Rusi po latinsko, ostali pak tako le:

	Česki:	Polski:	Knj. ilirski:	Horvatski:	Slovenski:
Jänner	Leden	Styčēn	Sēćanj	Prezimec	Prosinec
Februar	Unor	Luty	Veljača	Svičen	Svečan
März	Brezen	Marec	Ožujak	Sušec	Sušec, Brezen
April	Duben	Kvīecien	Travanj	Traven	Malitraven
Mai	Kvēten	Maj	Svibanj	Rožnjak	Velkitraven
Juni	Červen	Červiec	Līpanj	Klasen	Rožencvēt
Juli	Červenec	Lipiec	Serpanj	Serpen	Maliserpan
August	Srpen	Sierpien	Kolovoz	Kolovožnjak	Velkiserpan
September	Září	Vresen	Rujan	Rujen	Kimovec
Oktober	Rijen	Pazdziernik	Listopad	Listopad	Kozapersak
November	Listopad	Listopad	Studeni	Svesvetčak	Listopad
Dezember	Prosinec	Grudzien	Prosinao	Gruden	Gruden.

To je velika zmēšnjava. Lēto ima 12 mēsecev, mi pa za nje 34 slavenskih imēn i 12 latinskih, ktere Rusi upotrēbuju, vse vkup dakle 46 mēsečnih imēn. To je vsakomu Slavenu preveć, i vendar hoćeju nēkteri še nova izmišljovati. Ako dakle samo vsako izmed 4 narećjah, ne računajuć podnarećja, si opet 12 novih mēsečnih imēn skova, ćemo dobiti ravno 94 imēn za 12 mēsecev; onda sami mi Slaveni lahko priskerbimo vse planete našega sunca s mēsečnimi imeni.

Vse to še ni zadosti; jedno isto ime pomēni u raznih narećjih različne mēsece, što človeka moćno muti; postavim: *Serpen* je po česki i po polski *August*, po knjiž. ilirski i horvatski *Juli*;

il. Slovenci imajo prav dva mēseca ovoga imena, *Maliserpan* i *Velkiserpan*, kakor take *Malitraven* i *Velkitraven*; *Listopad* pomēni po česki, poljski i il. slovenski *November*, po knjiž. ilirski i horvatski *Oktober*. — Ako bi kto imel iz vsakoga narečja jednoga prijatelja i bi jim pisal: Prijatelji! dojdite 30. Prosineā k meni, budemo zapeli i se maličko razveselili — gledaj nesreću! — tu bi mu došel Slovenec i Horvat 30. *Januaria*, Čeh i Ilir še le jedenajst mēsecev za njima, to je 30. *Decembra*; Poljaka bi pa celo zmanjkalo; ker u poljšćini vse lēto toga mēsećnoga imena ni. Ta zmēšnjava bi človeku vse pustno veselje lahko skazila. Taka u napred ostati ne može i se mora poravnati, — ali pa moramo, zapustivši slavenska mēsećna imena, upotřebovati latinska.

Ustanovimo iz slavenskih mēsećnih imēn njih 12 za vse Slavene tako, da vsim narečjem, kolikor moguće, za jedno ustrēžemo.

Sprijemimo složno vsi:

a. vsa tista imena mēsecev, koja su vsim trem slavenskim narečjem navadna, namreć: Cvēten (Kvēten, Kviecien, Roženevēt, Rožnjak), Serpen (Srpen, Sierpien, Sērpanj), Listopad; — na rusko narečje se ovde ne gleda, ker samo latinska imena upotřebuje;

b. vsa tista imena mēsecev, koja su u dvēh narečjih navadna, tretje nek se ovim dvēm pridruži. To je naravno i pravićno, to se spodobi i na svētu veći dēl zgodī, da se manja strana većoj pridruži, posebno je to pravićno, ako je sada jedna, sada druga strana, sada jedno sada drugo narečje manje ali veće, tako, da se vse opet lēpo izravna. Barem dvēm narečjem obće je sledećih 6 imēn: Brezen (ćesko i il. slovensko), Červen (ćesko i poljsko), Lipen (poljsko i ilirsko), Rujen, (ćesko, književno-ilirsko i horvatsko), Prosinec (ćesko, knjiž. ilirsko, horvatsko i slovensko), Gruden (poljsko, horvatsko i slovensko). Tako bi imeli 9 imēn, manjkala bi nam samo tri; — da se nijednomu narečju krivica ne čini, sprijemimo zadnić še:

c. iz vsakoga teh treh narečjah po jedno ime, namreć: Leden (ćesko), Luti (poljsko), Traven (ilirsko). Mēsećna imena za vse Slavene bi bila onda sledeća:

Jänner	Leden,	odrēci	led Eis,	dakle Eismonat.
Februar	Luti,	» »	luti heftig	» Kältemonat.
März	Brezen,	» »	breza Birke,	» Birkenmonat.
April	Traven,	» »	trava Gras,	» Grasmonat
Mai	Cvēten,	» »	cvēt Blüthe,	» Blüthemonat.
Juni	Červen,	» »	červ Wurm,	» Würmermonat.
Juli	Lipen,	» »	lipa Linde,	» Lindenmonat.
August	Serpen,	» »	serp Sichel,	» Sichelmonat.
September	Rujen,	» »	rujno vino,	» Weinmonat.
Oktober	Listopad,	» »	listje odpada	» Blätterfallmonat.
November	Gruden	} obće znana imena, koja se pa različno razjasnujeta.		
December	Prosinec			

Ova imena su vsim slavenskim narečjem lahko razumljiva, času mesecev primèrjena i gotovo lepša, kakor, postavim, naš il. slovenski *Kozapersk* ali *Listovgnoj*. Po cerkvenih praznikih se meseci nikako imenovati ne mogu i ne smèju, u takovih bi se nikada složiti ne mogli, ker rimokatolički Slaveni praznike inače imenujemo, kakor pravoslavni i Slaveni ponovljenoga vérozakona. Potle, kako bi bilo moguće sjediniti i složiti se še le s Slaveni muhamedansko-turškoga vérozakona. Mi bi hotèli imena naravno kristjanska, oni, to se vé, muhamedansko-turska. Ne mèsajmo sveto písmo i koran s pravili slovničkimi!!! Ako se ti pa vender hoće, štogod vérozakonskoga napisati ali napomènuti med pravili slovničkimi, nek su slédeće beséde: Ljubi gospoda Boga svojega nad vse i bližnjega svojega, kakor samoga sebe. — Ako kto reče: ja ljubim Boga, a brata svojega nenavidi (sovraži), je lažnik; jerbo, kto ne ljubi brata svojega, kteroga vidi, Boga, kteroga ne vidi, kako može ljubiti? (I. Joh. 4, 30). Vse što hoćete, da stvore vam ljudi, to i vi stvorite jim; to namreć je zakon i preroki. (Mat. 7, 12.)—Mesečna imena pak po cerkvenih praznikih ne imenujmo, niti po kristijanskih, niti po turskih.

Vém, da bude blizo vsaki nešto prigovoril onim mesečnim imenom, — pa ako želimo se u tom složiti, ne smèmo gledati, što jednomu ali drugomu dopade, nego kako vsim narečjem, kolikor moguće, zajedno ustrèžemo. Vsako narečje može mesečna imena take malo po svojem zaviti, to nič ne škoduje, postavim: *Serpen*, *Srpen*, *Serpanj*, *Sierpien*. Ako pak vsako narečje po svojem trobi, se ne budemo nikada složili, lahko pak, ako vsako maličko popusti. Čehovi bi spremènili 4, Poljaci 3 imena mesečna i vzeli mèsto latinskih *Marec* i *Maj* slavenska — i to bi bilo vse! Ilirski Slaveni se ovomu naimenovanju še toliko ložeje pridružimo, ker su dosadanja naša imena mesecev še tako nenavadna, da se moraju blizo povsuda zraven slavenskih še take latinska pristavljati. Samo na gori rećeni način se možemo složiti u slavenskom naimenovanju mesecev, inače ne. Pisatelj, koji neće pisati samo za jednu krajinu, i koji hoće, da bi ga i ostali Slaveni izvan njegove dežele razumili, će biti sicer prisiljen, upotřebovati naimenovanja latinska. Samo tri ali četiri rećce nas razstavljaju — slaba, ako bi slavenska vzajemnost i ljubezen do materinskoga jezika (ne rećem narečja!) toliko sile kod nas ne imela, da bi se u trèh ali četirih rećcah složili.

III. Od slovničkih izrazov.

§. 51.

Vsi slovnički izrazi podnarečja slovenskoga, horvatskoga, serbskoga i bulgarskoga se imenuju ilirski.

Slovnički izrazi u kojih vsa il. podnarečja sudaraju, se ne smèju nikako prenarédjati.

Ako je za jedan slučaj već slovničkih izrazov, upotrebu oni, kteroga veća strana ilir. naroda upotrebuje. Lépše, pametneje i koristneje je tako pisati, da većoj strani naroda ugodíš, kakor samo jednoj maloј pokrajini.

Ako je za jedan slučaj već slovničkih izrazov, kteri su blizo jednako moćno med Iliri razprostranjeni, upotrebuј onoga, kteri je i u inih slavenskih narečјih naj dalje razprostranjen. Po ovomu pravilu se narečја kakor jigraje i nevedeć približuju.

Lépše je sklanјati rěči doslědno, nego nedoslědno (inconsequent).

Ako se il. podnarečја u jednom јedinom slovničkom izrazu složiti nemogu, zaderžimo dva izraza. Bolje dva slovnička izraza, za jedan slučaj, nego prepir med bratju. Še Rimljani ako ravno prestrogi u tom, su u některih slučajih po dva izraza zaderžali, p. *amaverunt* i *amavere*; veliko svobodneji su bili Gerci, imajući četiri narečја, pustimo dakle bez prepira po dva izraza velјati, časom se bude mnogo samo i lahko poravnalo, što bi se sada s vsim trudom i dokazivanјem ne moglo.

Već, kao dva slovnička izraza ne zaderžujmo za jedan slučaj.

Ova pravila velјaju u ilirskom i popolnama take u českoslavenskom i u vsakom inom narečју.

Ja ne mislim slovniciu pisati, — ktor hoće pisati u il. slovenskom podnarečју, nek se derži grammatike Murkove ali Metelkove (izuzamši Metelkov krivopis); ktor hoće pisati po serbsko, nek se derži slovnice Vuka Štefanovića ali grammatike J. Berlića; ktor bi pak rad pisal po ilirsko, to je u knj. narečју za Slovence, Horvate i Serblje zajedno, nek se derži slovnice ilirskoga narečја Věkoslava Babukića; po ovoj njęgovoј slovnici ću ovde samo některe točke opoměniti, u kterih se Slovenci od Serbljev razlikujemo, da bi se složili.

Od imén samostavnih.

§. 52.

Ilirska samostavna imena imaju tri sklanјanja; za mužki i srědnji spol јedno, a za žěnski dva; po kterom sklanјanju ime ide se spozna iz drugoga padeža јedinobroјnika. Pervoga sklanјanja 2. padež izlazi na *a*, drugoga na *e*, i tretjega na *i*.

I. Sklanjanje.

Imena mužkoga i srednjega spola dele se na primer tverdoga i mehkoga dokončanja; mehka se imenuju vsa imena mužka izhajajuća na mehki suglasnik, to je, na *j*, (*lj*, *nj*, *dj*), *c*, *ć*, *č*, *š*, *ž*; i srednja na *e*; vsa ostala imena mužka i srednja su tverdoga dokončanja. Tverda se sklanjaju po tverdom primeru prvoga sklanjanja: *jelen* i *selo*, mehka po mehkom primeru: *kralj* i *polje*.

Primer tverdoga dokončanja.

Muška.

<i>Knjiž. ilirsko.</i>	<i>Slov.</i>	<i>Serbsko.</i>	<i>Horvatsko.</i>
Jedinobroj.			
1. <i>Nom.</i> jelen	jelen	jelen	jelen
2. <i>Gen.</i> jelen-a	a	a	a
3. <i>Dat.</i> jelen-u	u (i)	u	u
4. <i>Acc.</i> jelen-a	a	a	a
5. <i>Voc.</i> jelen-e	—	e	e
6. <i>Praep.</i> pri jelen-u	i (u)	u	u
7. <i>Soc.</i> (s) jelen-om	om (am)	om	om.
Višebroj.			
1. <i>Nom.</i> jelen-i	i	i	i
2. <i>Gen.</i> jelen- ^{ah} _{ov}	ov	a, ah	ov
3. <i>Dat.</i> jelen-om	om (am)	ima (om)	om
4. <i>Acc.</i> jelen-e	e	e	e
5. <i>Voc.</i> jelen-i	—	i	i
6. <i>Praep.</i> pri jelen-ih	ih	ima (ih, i, imi, im')	ih
7. <i>Soc.</i> (s) jelen-i	i (omi, ami, mi)	ima (i, imi, mi, im', ima)	i (mi emi).

Srednja.

Jedinobroj.			
1. <i>Nom.</i> sel-o	sel-o	sel-o	sel-o
2. <i>Gen.</i> sel-a	a	a	a
3. <i>Dat.</i> sel-u	u (i)	u	u
4. <i>Acc.</i> sel-o	o	o	o
5. <i>Voc.</i> sel-o	—	o	o
6. <i>Praep.</i> pri sel-u	i (u)	u	u
7. <i>Soc.</i> (s) sel-om	om (am)	om	om
Višebroj.			
1. <i>Nom.</i> sel-a	a	a	a
2. <i>Gen.</i> sel, -ah	sel	a, ah,	ih
3. <i>Dat.</i> sel-om	am	ima, (om)	am
4. <i>Acc.</i> sel-a	a	a	a
5. <i>Voc.</i> sel-a	—	a	a
6. <i>Praep.</i> pri sel-ih	ih (ah)	ima (ih, i)	ih
7. <i>Soc.</i> (s) sel-i	ami (i, mi)	ima (i, imi, mi, im' ma)	i (mi).

Priměr mehkoga dokončanja.

Muška.

<i>Kujiš. ilirsko.</i>	<i>Slovensko.</i>	<i>Serbsko.</i>	<i>Horvatsko.</i>
Jedinobroj.			
1. <i>Nom.</i> kralj	kralj	kralj	kralj
2. <i>Gen.</i> kralj-a	a	a	a
3. <i>Dat.</i> kralj-u	u (i)	u	u
4. <i>Acc.</i> kralj-a	a	a	a
5. <i>Voc.</i> kralj-u	—	u	?
6. <i>Praep.</i> pri kralj-u	i (u)	u	u
7. <i>Soc.</i> (s) kralj-em	em (am)	em	om

Višebroj.

1. <i>Nom.</i> kralj-i	i	i	i
2. <i>Gen.</i> kralj-ah	ev	a, ah	ov
3. <i>Dat.</i> kralj-em	em	ima (em)	om
4. <i>Acc.</i> kralj-e	e	e	e
5. <i>Voc.</i> kralj-i	—	i	i
6. <i>Praep.</i> pri kralj-ih	ih	ima (ih, i, imi, im)	ih
7. <i>Soc.</i> (s) kralj-i	i	ima (i, imi, mi, im', ima)	i (mi)

Srědnja.

Jedinobroj.

1. <i>Nom.</i> polj-e	polj-e	polj-e	polj-e
2. <i>Gen.</i> polj-a	a	a	a
3. <i>Dat.</i> polj-u	u (i)	u	u
4. <i>Acc.</i> polj-e	e	e	e
5. <i>Voc.</i> polj-e	—	e	e
6. <i>Praep.</i> pri polj-u	i (u)	u	u
7. <i>Soc.</i> (s) polj-em	em (am, om)	em	om

Višebroj.

1. <i>Nom.</i> polj-a	a	a	a
2. <i>Gen.</i> polj, (ah)	polj	a (ah)	polj
3. <i>Dat.</i> polj-em	em (am)	ima (em)	am
4. <i>Acc.</i> polj-a	a	a	a
5. <i>Voc.</i> polj-a	—	a	a
6. <i>Praep.</i> pri polj-ih	ih	ima (ih, i)	ih
7. <i>Soc.</i> (s) polj-i	i (ami, mi)	ima (i, imi, mi, i (mi) im', ma)	

U imenih nešto živućega znamenujućih je 4ti padež jedb. jednak drugomu; u bezživotnih prvomu.

Imena mužka dokončavajuća se na *c, k, h, g* i *z* mogu mēnjati u 5. padežu jedb. *c* i *k* na *ć*

h „ *š*

g i *z* „ *ž*

u višebrojniku pak u 1. 6. i 7mom padežu

k na *c*

h „ *s*

g „ *ž*

- Jedb.* 1. otec, junak, duh, vrag, vitez.
 5. otče, junače, duše, vraže, viteže.
Višeb. 1. junaci, dusi, vrazi,
 6. pri junacih, dusih, vrazih,
 7. (s) junaci, dusi, vrazi.

Slovenci, Horvati, Slavonci, i Bošnjaci rědko kada mēnjaju ova pismena, Slovaki i Velikorusi nikada, jedna strana Ilirov, Čehoslaveni i Poljaci pa blizo vsigdar; ne mēnjati jih bi bilo bolje i doslědneje, dakle:

U knj. ilirskom narečju se ova pismena mogu jednako veljano ali mēnjati ali ne; u slavenskom jeziku je pak bolje, da se ne mēnjaju.

U 3. padežu jedb. imaju Slovenci *u*, někada take *i*; Serblji i Horvati vsigdar *u*; dakle je *i* navadno samo kadkada i samo kod Slovincov, *u* pak kod svih Ilirov: ako je za jeden slučaj već slovničkih izrazov, upotrěbuj onoga, kteroga većá strana il. naroda upotrěbuje:

Po književno ilirsko se 3. padež jedb. konča vsigdar na *u*.

Vsi Slaveni upotrěbujú vokativa u jedb. i u višebr., samo kod Slovincov nije u običaju: manja strana se mora naravno većoj pridružiti; dakle:

Slovenci po knj. ilirsko pišuci nek se, kakor vsi ostali Slaveni, vokativa služe.

Horvatsko i serbsko podnarečje ima u 6. padežu jedb. vsigdar *u*, slovensko većí děl *i*, někada take *u*: iz dvěh slovničkih izrazov se mora upotrěbovati med narodom dalje razprostranjeni, to je *u*. — Gledé vsega slavenstva je pa drugače. Horvatsko i serbsko podnarečje ima vsigdar *u*, slovensko ponajveć *i*, rědkeje *u*; poljsko narečje naj većma *u*, někada *e* ali *ě*, českoslavensko kod imén tverdogo dokončanja *u*, kod imén mehkoga dokončanja *i*; rusko vsigdar *ě*; — gledé vsega slavenstva sta ta dva izraza na *u* i *ě* (i, e) blizo jednako moćno razprostranjena: ako je taka, se zadržita obadva; dakle:

Po knj. ilirsko upotrěbuj 6ti padež jedb. na *u*; — u slavenskom jeziku pak kod imenih tverdogo dokončanja na *u*, mehkoga na *ě*.

Ilirska podnarečja imaju u 7. padežu jedb. sledeće koncovke: *am*, *om* i *em*. Na *am* čini 7mi padež samo jedna strana Slovincov, druga strana s Dolnje-Iliri vred upotrěbuje kod imén tverdogo dokončanja koncovku *om*, kod mehkoga *em*; dakle je ovo daleko većá strana, kojoj se je trěba pridružiti, zato već, ker i rusko narečje ovi padež vsigdar tako čini; dakle;

Imena mužka i srědnja tverdogo dokončanja imaju u 7om padežu jedb. *om*, mehkoga *em*.

Dolnjokrajci čine kod imenih izhadjajućih u 2om padežu jedb. na *ba*, *da*, *ta*, prvi padež pravilno na *i* i take nepravilno na *je*, postavim: golob*je*, kristjan*je*, šeršen*je*; vsi ostali Iliri i u obće Slaveni imaju ovi padež pravilno na *i*: koji je svakako lepši, kakor nedoslédna dolnjokrajnska posebnost (idiotismus) na *je*:

Mužka imena čine 1vi padež višeb. na *i*.

Padež 2. višeb. je bil kod starih Slavenov jednak s prvim padežem jedb., samo da se je poslednja slovka u 2. padežu prodžila; tako ga Slovenci še sada često, Horvati Zagorci take kadkada upotrebuju, p. mnogo *kónj*, *měséc*, *zaprěg*, *oráh* (oréh). To je pravi stari 2. padež, dakle mu nije trěba pristavljati na koncu niti jedan niti dva apostrofa, ker je celi i nije ništa od njega odterganoga, kakor nekteri misle, da bi se pisalo: mnogo *kónj'*, mnogo *zaprěg'*, ako ravno se tudi reče; mnogo *konjev*, mnogo *zapregov* ali *zapregovah*. — Danas pomehčuje jedna velika strana Ilirov stari padež s slovkoj *ah*, druga velika strana (Slovenci i Horvati Zagorci) pomehčuje imena tverdoga dokončanja s slovkoj *ov*, mehkoga s *ev*. Ker sta za jeden isti slučaj dva močno i daleko razprostranjena izraza u običaju: zadržimo za il. narečje obadva. — Gledé na vse Slaveno je pak koncovka *ov* i *ev*, daleko običnejša od *ah*. S koncovkoj *ov* i *ev* pomehčuju ovi padež ne samo Slovenci i Horvati zagorski, nego i vsi ostali Slaveni listoma, to je, daleko daleko veća strana naroda; s slovkoj *ah* pa nikto izvan Doljno-Ilirov, — većoj strani je veljati, ker se mala većoj ložeje pridružiti, nego veća maloj; dakle:

U knj. ilirskom narečju se dokončuje 2. padež višebrojnika mužkih imén ali na *ah*, — ali imena tverdoga dokončanja na *ov*, mehkoga na *ev*; u slavenskom jeziku pak vsigdar imena tverdoga dokončanja na *ov*, mehkoga na *ev*.

Imena srédnjega spola ali zametnu po ilirsko u 2. padežu višeb. poslednji samoglasnik, postavim: *sěl*, *lic* (u slavenskom jeziku vsigdar tako); ali se jim pridá još pomehčiteljna slovka *ah* postavim: selah, lich.

Pervi način je navaden kod svih Ilirov i blizo kod svih Slavenov; drugi samo kod dolnjih Ilirov. —

Padež 3. višeb. na *om* i *em* se najde u svih podnarečjih ilirskih, *am* je slovenska posebnost (po ruski uvek *am*), *ima* je dvojni broj, koji se je kod Serbljev s višebrojnikom poměšal, zato se koncovki *am* i *ima* ovde upotrebovati ne možete; dakle:

Padež 3. višeb. tverdoga dokončanja izlazi na *om*, mehkoga na *em* u imenih mužkoga i srédnjega spola.

Padež 6. višeb. se konča pri Serbljih na *ima*, *imi*, *im'*, *i* i *ih*. Koncovka *ima* znači dvojni broj, *imi* i *im'* je 7. padež višebrojni; *i* je po serbsko *h* izpušćen, koji se svakako pisati mora, ako ravno ga Serblji tako slabo izgovaraju, da se skoro nič ne

sliši; pravilno se piše dakle *ih*, kakor take Slovenci i Horvati ovi padež imaju.

Padež 6. višeb. se po ilirsko konča na *ih*.

U 7mom padežu se čuju slēdeće koncovke: *i*, *ami*, *imi*, *omi*, *mi*, *im'*, *ima*, *ma*, *ih*, postavim: (s) jeleni, jelenami, jelenimi, jelenomi, jelenmi, jelenim', jelenima, jelenma, jelenih. Koncovka *ih* znači 6. padež, *ma* i *ima* pak dvojni broj, dakle ne idu sem; koncovki *im'* je odtergan samoglasnik *i* na koncu, koncovki *mi*, ktera Horvati radi upotrebuju, pak od početka; stergane reči su pa tako gerde, kakor poderana oblačila; koncovka *omi* je iz staroslavensćine, dakle starina (archaismus); neki Slovenci ju take upotrebuju, je dakle slovenska posebnost (idiotismus); *imi* se čuje u raznih stranah doljno-ilirskih, dakle take jednostrana posebnost; naj običneje je u ilirskih pokrajinah 7mi padež višebrojnika na *i*, ker se već ali manje povsuda čuje. — Gledé na vse slavenstvo ste pa naj običnejshe koncovki za ovi padež *ami* i *i*; *ami* se uvek upotrebuje u narečjema ruskom i poljskom, veći děl take u podnarečju slovenskom (zraven koncovke *i*) — koncovka *i* se upotrebuje vsigdar u češčini (Slovaki imaju *mi*) i naj običneje u ilirščini; dakle:

Upotrebuju u knj. ilirskom narečju 7mi padež višeb. vsigdar na *i*; — u slavenskom jeziku na *ami* ali *i*.

Razlikuj skerbno imena tverdoga i mehkoga dokončanja; ovo je prevažna stvar za ilirsko narečje i za slavenski jezik u obće.

Zašto? Zato ker tim obseže ilirsko narečje vsa ostala narečja; postavim: u 6. padežu jedb. ima poljsko i česko narečje *em* — ova koncovka se znajde take u ilirskom; rusko ima *em* i *om*, — ilirsko ravno tako; u 3. padežu višeb. ima poljsko *om* česko *um* ilirsko tudi *om*.

II. Sklanjanje.

§. 53.

K sklanjanju drugomu se sliše vsa imena ženskoga spola i nektera mužkoga na *a* izhadjajuća.

<i>Knj. ilirsko.</i>	<i>Slovensko.</i>	<i>Serbsko.</i>	<i>Horvatsko.</i>
Jedinobroj.			
1. <i>Nom.</i> žen-a	žen-a	žen-a	žen-a
2. <i>Gen.</i> žen-e	e	e	e
3. <i>Dat.</i> žen-i	i	i	i
4. <i>Acc.</i> žen-u	o	u	u
5. <i>Voc.</i> žen-o	—	o	?
6. <i>Praep.</i> pri žen-i	i	i	i
7. <i>Soc.</i> (s) žen-om, oj	o (oj, ó)	om	um, u

Knj. ilirsko. *Slovensko.* *Serbsko.* *Horvatsko.*

Višebroj.

1. <i>Nom.</i> žen-e	e	e	e
2. <i>Gen.</i> žen, (ah)	žen (á)	a	žen
3. <i>Dat.</i> žen-am	am	ama	am
4. <i>Acc.</i> žen-e	e	e	e
5. <i>Voc.</i> žen-e	—	e	e
6. <i>Praep.</i> pri žen-ah	ah	ama (a)	ah
7. <i>Soc.</i> (s) žen-ami	ami	ama	ami

Imena sversujuća se na *ga, ha, ka* mogu mjenjati u 3om i 6om padežu jedb.

g na *z*; *h* na *s*; *k* na *c*; postavim

1. knjiga, muha, ruka

3. 6. knjizi, musi, ruci.

U knj. ilirskom narečju se mogu ova pismena jednako veljano ali mjenjati ali ne; u slavenskom jeziku je pa bolje, da se ne mjenjaju. Gledaj §. 52.

Padež 4. jedb. čine Slovenci na *o*, ostali Iliri, dalje rusko i česko narečje na *u*; mala strana se naravno velikoj mora pridružiti, posebno ker nikto izvan Slovencev ovi padež ne ima na *o*; dakle:

Padež 4. jedb. je u ilirskom narečju vsigdar na *u*.

Padež 7. jedb. je vrlo različen; po ilirsko izlazi na *u, um, o, oj, om*, po rusko na *óju i eju*, po česko kod imén izhadjajućih na *a* izlazi na *ou*, po poljsko na *a* (izgovori *on*), u slavenščini se dakle može slišati (s) ženu, ženum, ženoj, ženom, ženoju, ženon. Obći značaj ovoga padeža je, da ima njegova koncovka samoglasnik *o* i još nešto privešanoga; (samo Slovaci pišu *u* i Horvati kadkada *u* i *um*) vsi ostali Slaveni *o*; k ovomu samoglasniku dodá narečje rusko *ju*, česko *u*, u narečju poljskom se sliši nekaki *n*, u podnarečju serbskom *m*, u slovenskom *j*. Vsi Slaveni bi se glede ovoga padeža naj priličnije na dvě strani razdělili: na jednu i to veću stranu bi spadalo narečje rusko, česko i podnarečje il. slovensko; po ruski: *šenoju*, po česki: *šenou*, po il. slovenski: *šenoj*. Ova velika strana Slavenov bi se složila u izrazu na *oju*: ženoju. K drugoj manjoj strani spada narečje poljsko imajuće: *šenon* i njemu u ovom padežu podobno podnarečje serbsko, imajuće: *šenom*. Izraz (s) *šeno* je il. slovenska jednostranost, *šenum* pak horvatska, *šenu* horvatska i ugarsko-slovenska, koje se upotrebovati ne mogu.

U knj. ilirskom narečju izlazi 7mi padež jedb. na *oj*, naj običnije pak na *om*: (s) ženoj, ženom; — u slavenskom jeziku na *óju*: ženoju (ženoj, ženou); rědko na *om* (*on = a*).

Padež 2. višeb. odverže u celom slavenstvu posljednji samoglasnik 1oga padeža u jedb. postavim: žen; samo serbsko podnarečje pristavi još *a* ali *ah*: žena, ženah.

Padež 3. višeb. se konča na *am*, 6. na *ah* i 7. na *ami*.

Serbski *ama* u ovih padežih je dvojni broj i se mčsto višebrojnika upotrebovati ne smē; u 6. padežu je koncovka *a* pravo, samo da se još *h* pristaviti mora, ako ravno ga Serblji slabo izgovaraju.

III. Sklanjanje.

§. 54.

Ovamo spadaju imena ženskoga spola izlazeća u 1om padežu jedb. na suglasnik i u 2om na samoglasnik *i*.

Knj. ilirsko.

Slovensko.

Serbsko.

Horvatsko.

Jedinobroj.

1. <i>Nom.</i> kost	kost	kost	kost
2. <i>Gen.</i> kost-i	i	i	i
3. <i>Dat.</i> kost-i	i	i	i
4. <i>Acc.</i> kost	kost	kost	kost
5. <i>Voc.</i> kost-i	—	i	?
6. <i>Praep.</i> pri kost-i	i	i	i
7. <i>Soc.</i> (s) kost-ju	jo (joj)	i (ju)	jum, jom.

Višebroj.

1. <i>Nom.</i> kost-i	i	i	i
2. <i>Gen.</i> kost-ih	kost (i)	i	ih
3. <i>Dat.</i> kost-im	im	ima (ma)	im
4. <i>Acc.</i> kost-i	i	i	i
5. <i>Voc.</i> kost-i	—	i	i
6. <i>Praep.</i> pri kost-ih	ih	ima (ma)	ih
7. <i>Soc.</i> kost-mi	mī (imī, i)	ima (ma)	mī.

U ilirskih podnarečjih ima 7mi padež jedb. slēdeće koncovke: *ju, jo, jum, jom, joj, i*. Koncovka *i* se je u serbsčini iz 6toga padeža u 7mi podkradla; *jom* i *jum* su malo običajne jednostranosti, naj priličnejše za knj. il. narečje je: *ju* — vendar ne toga radi, ker možebiti meni ali komu drugomu tako dopade, nego ker 7mi padež u ilirščini naj običneje, u ruskom narečju i u podnarečju ugarsko-slovenskom pak vsigdar na *ju* izlazi; tudi ilirsko-slovenska koncovka *jo* se lahko u *ju* spremeni, dakle čini daleko veća strana slavenstva ovi padež na *ju*.

Padež 7mi jedb. se konča na *ju* u ilirskom narečju i take u slavenskom jeziku.

Padež 3. višeb. izlazi na *im*, 6. na *ih*, i 7. na *mi*. Serbski *ama* i *ma* je dvojni broj, a se za višebrojnika upotrebovati ne smē.

O dvojnem broju.

§. 55.

Dvojni broj se česteje u govoru upotrebuje, kakor obično mislimo. Slovenci ga upotrebuju vsigdar i pravilno u imenih samostavnih, pridavnih i brojnih, u zaimenih i glagoljih, kadar koli se o dvěh stvarih govori ali piše; Serblji, koji misle, da dvojnoga broja nemaju, ga tako često upotrebuju, kao nijedno ino slavensko pleme; tako često, da su 3tjega, 6toga i 7moga padeža u višebrojniku se skoro odvadili stavljajući povsuda dvojni broj u svih imenih samostavnih i pridavnih; postavim: jelenima, selima, kraljima, poljima, ženama, stvarima ali stvarma, žutima, vrućima, dvěma. Ovo su sami dvojbroti. Serbsko podnarečje bi se po pravici moglo imenovati: dvojbrotno; ne dvojni broj, nego višebrojnik se zgublja u serbskom pismu i govoru. U narečju ilirskom je dvojni broj dakle popolnoma u običaju i se u nekterih stranah že preveć razšira. Take se ga služe Čehoslaveni (Čehi, Moravani, Slovaki i Lužičani); poljski pisatelji ga pa moćno opuščaju, ako ravno je bil nekada u pismu take u običaju, kakor stara pisma pričaju. „Unter dem (polnischen) Volke begegnet man ihm noch sehr häufig“ — med poljskim ljudstvom se še prav često sliši, piše Dr. J. P. Jordan u knjigi: Die slavischen Sprachdialekte. I. Theil. Die polnische Sprache. Leipzig 1845. Samo rusko narečje dvojnoga broja ne upotrebuje.

Pazi, da u ilirskom narečju i u slavenskom jeziku upotrebiš dvojni broj na svojem mestu.

I. Sklanjanje.

<i>Tverdogo dokončanja.</i>		<i>Mehkoga dokončanja.</i>	
<i>Muška.</i>	<i>Srědnja.</i>	<i>Muška.</i>	<i>Srědnja.</i>
1. 4. jelena	seli (a)	kralja	polji (a)
2. 6. —	—	—	—
3. 7. jelenoma (ima)	seloma (ima)	kraljema (ima)	poljema (ima)

Padež 2gi se je izgubil; 6ti je pri Slovencih jednak 7mu.

Slovenci razlikuju u 3. i 7. padežu imena tverdogo i mehkoga dokončanja, Doljno-Iliri toga ne čine, nego privěse vsim imenom bez razlike koncovku *imi*; *ama* je slovenska jednostranost.

Pred koncovku *ima* se mogu spreměniti *g, h, k*, na *z, s, c*; postavim: rog, duh, rak, rozima, dusima, racima.

II. Sklanjanje.

1. 4. ženi	noge
2. 6. —	—
3. 7. ženama	nogama.

III. Sklanjanje.

1. 4. kosti	oči
2. 6. —	oćih
3. 7. kostima	oćima

Slovenci su 2. padež ovih dvěh sklanjanjah zgubili, ostali Iliri ga pak u nekterih rěčih še zaderžali, p. noguh, rukuh; očuh, ušuh. Padež 6. je pri Slovencih jednak 7mu.

§. 56.

Što se je do sada reklo o slovničkih izrazih narečja ilirskoga, velja vse — mutatis mutandis — take gledé českoslavenskoga.

Ktor hoće pisati samo za Čehe, nek piše po česko, kakor do sada; ktor hoće samo za Slovake, nek piše po ugerskoslovensko, kakor do sada, ktor hoće pak za Čehe i Slovake zajedno: mora pisati po českoslavensko deržeć se glede slovničkih izrazov slédećih pravil:

Vsi slovnički izrazi českoga i ugersko-slovenskoga govora su českoslavenski.

Slovnički izrazi, u kterih se češčina i ug. slovenščina suda-rate, se ne směju nikako prenarédjati ali brusiti.

Nek se Čehi i Slovaki složé za sada samo u imenitnejših slovničkih izrazih, male razlikice nek ostanu.

Ako se Čehi i Slovaki u nekterom izrazu razlikuju, nek se za českoslavensko narečje izbere i upotrěbuje sposobnejši izraz; to je oni:

- a. kteroga veća strana Čehoslavenov upotrěbuje,
- b. kteroga se i druga slavenska narečja služe,
- c. kteroga doslědnost (etimologia) těrja.

Ako sta dva izraza blizo jednako moćno razprostranjena med Čehoslaveni, isto tako i med ostalimi Slaveni, nek se zaderžita i upotrěbujeta barem za sada obadva u českoslavenskom narečju.

Već kakor dva izraza nek se ne zaderžita za jeden slučaj.

Jeden priměr, kako mislim, da bi se Čehi i Slovaki po času i po male približevali i potle složili, sem postavim:

Českoslav.	česko.	ug. slov.	českoslav.	česko.	ug. slov.
Jedinobrojník.			Višebrojník.		
1. dub	dub	dub	dubi (y)	duby	dubi
2. duba	duba	duba	dubov	duba	dubov
3. dubu	dubu	dubu	dubom	dubam	dubom
4. dub	dub	dub	dubi (y)	duby	dubi
5. dube	dube	dube	dubi (y)	duby	dubi
6. w dubě (c)	dubě	dube	dubich	dubích	duboch
7. dubom, -em	dubem	dubem	dubi (mi)	duby	dubmi.

U ovom priměru bi se mogle vse razlike, vsi izrazi češčine i ug. slovenščine take za narečje českoslavensko svobodno zaderžati — barem za sada, samo u trěh padežih da se češčina i ug. slovenščina složite, namreć: u padežu 7om jedinobrojnika u 2. i 3. višebrojnika.

Padež 7. jedb. je po česko: *dubem*, po ug. slovensko: *dubom*. Kako bi se u tom Čehi i Slovaki naj priličneje složili? —

Koncovka česka na *em* se zavreči ne smě, ker nije običajna samo u češćini, nego i u polskom narečju kod svih samostavnih mužkih, u ilirskom i ruskom u svih samostavnih mužkih mehkoga dokončanja. Isto tako se i ugarsko-slovenska koncovka na *om* opustiti ne može, ker nije samo u podnarečju ug. slovenskom, nego take u narečjima ilirskom i ruskom kod svih samostavnih mužkih tverdoga dokončanja; dakle:

Upotrebuj u 7. padežu jedb. kod mužkih samostavnih u narečju českoslavenskom obědvě koncovki na *om* i *em*; *om* kod samostavnih tverdoga dokončanja, *em* kod mehkoga.

Tako — i samo tako se može ustrěći zajedno Čehom i Slovakom, vsaka strana samo malko henja i ni jednoj se krivice ne učini, ovako se obědvě podnarečji českoslavenske lahko kakor nevědec složite med seboj i zajedno s narečjima ilirskim i ruskim, činećima take razděl med samostavnimi tverdoga i mehkoga dokončanja. —

Padež 2. i 3. višeb. čine na *ŭ* i *ŭm*; dubŭ, dubŭm, sami jedini Čěhi, njih blizo 4 milionu; Slovaki pak i ostali Slaveni njih blizo 74 milionov na *ov* i *om*: dubov, dubom. Ug. slovenski izraz je ovde za toliko priličnejši i lěpši, za kolikor je 74 milionov već od četirih milionov; po pravici se těrjati ne može, da bi Slovaki, svoj pravilnejši izraz zapustivši, zapustili 74 milionov Slavenov i se pridružili četirim milionom Čehov zuprot dŭhu svojega govora: pa očekovati se smě od složnih i uzajemnih Čehov, da se u tom pridruživši bratom Slovakom se pridruže zajedno vsm ostalim Slavenom; za českoslavensko narečje je izmed dvěh izrazov sposobnejši oni, kteroga veća strana slavenskoga naroda upotrebuje; (vidi §. 44).

Padež 2. i 3. višeb. samostavnih mužkih piši vsigdar u českoslavenskom narečju na *ov* i *om*; p. dubov, dubom.

Padež 6. višeb. izlazi po česko na *ich* (*ih*), *dubich*, po ug. slovensko na *och*, *duboch*. Kako se mora pisati po českoslavensko? — Na *ich* se ovi padež dokončuje ne samo u češćini, nego take u ilirščini (*ih*) dakle kod 14—15 milionov Slavenov; *oh* ima samo podnarečje ug. slavensko to je 3 ali 4 milionu ljudih; manja strana nek se pridruži većoj; dakle:

U českoslavenskom narečju se konča 6. padež višeb. mužkih samostavnih na *ich* (*ih*) p. *dubich*.

I tako mora někto izmed Čehoslavenov češćinu i ug. slovenščinu dalje prisposodbljati i po tom *pravično* i *nepristrano* ustanoviti izraze za českoslavensko narečje sposobnejše, — ja sem ovde hotěl samo u jednom priměru pokazati, kako mislim, da bi se češćina i ug. slovenščina imele brusiti i gladiti, da se sjedinite u jedno knj. narečje.

Od imén pridavnih.

§. 57.

Ilirska pridavna imena gledé na sklanjanje se děle ovako le:

- a. izhadjajuća na suglasnik,
- b. izhadjajuća na samoglasnik,
- c. tverdogo dokončanja i
- d. mehkoga dokončanja.

I. Priměr.

Imena pridavna izhadjajuća na suglasnik (budi tverdogo ali mehkoga dokončanja) se sklanjaju ovako:

Jedinobrojník.

<i>Muška.</i>	<i>Srédnja.</i>	<i>Ženska.</i>
1. zdrav	o	zdrav-a
2. zdrav-a		zdrav-e
3. zdrav-u		zdrav-i
4. zdrav-a	o	zdrav-u
5. —		—
6. zdrav-u		zdrav-i
7. zdrav-im		zdrav-om, oj.

Dvoj- i višebrojník sta kao kod imenih pridavnih izhadjajućih na samoglasnik izvan Gtoga padeža u višebrojniku, koji ima za vse spole: *zdraví*.

II. Priměr.

Imena pridavna izhadjajuća na samoglasnik s tverdim suglasnikom pred seboj se sklanjaju ovako le:

Jedinobrojník.

<i>Muška.</i>		<i>Srédnja.</i>	<i>Ženska.</i>	
<i>Knj. ilir.</i>	<i>Serbsko.</i>		<i>Knj. ilir.</i>	<i>Serbsko.</i>
1. zdrav-i	i	o	zdrav-á	á
2. zdrav-oga	oga (og')		zdrav-e	e
3. zdrav-omu	omu (ome, om')		zdrav-oj	oj
4. zdrav-oga	oga (og')	o	zdrav-u	u
5. zdrav-i	i	o	zdrav-á	á
6. zdrav-om	om (ome, mu)		zdrav-oj	oj
7. zdrav-im	im.		zdrav-om, oj	om

Dvojbrojník.

1. 4. zdrav-a	e	zdrav-e
2. 6.	zdrav-ih	
3. 7.	zdrav-ima	

Višebrojničnik.

1. zdrav-i	a	
2.	zdrav-ih	
3.	zdrav-im	
4. zdrav-e	a	e
5. zdrav-i	a	e
6.	zdrav-ih	
7.	zdrav-imi	

III. Priměr.

Imena pridavna izhadjajuća na samoglasnik s mehkim suglasnikom *č, ć, j, (dj, lj, nj), š, š* pred seboj se sklanjaju tako le:

Jedinobrojničnik.

Mužka.		Srednja.	Ženska.	
Knj. ilir.	Slov.		Knj. ilir.	Slov.
1. vruč-i	i	e	vruč-a	a
2. vruč-ega	ega (iga)		vruč-e	e
3. vruč-emu	emu (imu)		vruč-oj	i (ej)
4. vruč-ega	ega (iga)	e	vruč-u	o
5. vruč-i	—	e	vruč-a	—
6. vruč-em	em (im)		vruč-oj	i (ej)
7. vruč-im	im		vruč-om, oj	o (oj)

Dvoj- i višebrojničnik se sklanjeta kao pri pridavnih imenih tverdoga dokončanja.

Padež 4. jedb. u mužkom spolu je jednak padežu drugomu, ako stoji pridavno ime pri samostavnom životnom, ako pa stoji pri samostavnom bezživotnom, je jednak prvomu.

Slovenci ne čine razlike izmed imenih pridavnih izhadjajućih na suglasnik ali na samoglasnik i izmed onih tverdoga ali mehkoga dokončanja, nego sklanjaju vsa listom po III. priměru. — Serblji nasuprot i vsi ostali Slaveni razlikuju sklanjaje pridavna imena izhadjajuća na suglasnik od izhadjajućih na samoglasnik, trěba dakle, da ono isto i Sloveni čine knj. ilirsko pišući; dakle:

Sklanjaj u knj. ilirskom narečju vsa pridavna imena na suglasnik izhadjajuća po I. priměru.

Serblji razlikuju sklanjaje imena pridavna na samoglasnik izhadjajuća tverdoga dokončanja od onih mehkoga dokončanja; perva sklanjaju po II. priměru: *zdraví*, a druga po III. priměru: *vruci*; ostala slavenska narečja razlikuju take ovakova pridavna imena, — trěba dakle isto činiti i Slovencem:

Sklanjaj u knj. ilirskom narečju pridavna imena na samoglasnik izhadjajuća s tverdim suglasnikom pred seboj po II. priměru, a s mehkim suglasnikom pred seboj po III. priměru.

Samo na suglasnik izhadjati i samo po prvom priměru sklanjati se mogu vsa privlastujuća imena (possessiva) na *ov, ovo*,

ova; ev, evo, eva; i na in, ino, ina p. *popov, o, a, kovačev, o, a, ženin, o, a.*

Samo na samoglasnik izhadjati mogu pridavna imena na *ski* i *ji* se dokončauća; ona na *ski* se mogu sklanjati samo po II., ova na *ji* samo po III. priměru; p. kerstjanski, lesičji.

Ona pridavna imena, ktera znamenuju, kakova da je něka reč (predmet), mogu izhadjati na suglasnik ali na samoglasnik, dakle se mogu sklanjati po I. priměru ali po II. i III., postavim: *gotov, vesel, žalosten, vruć, i gotovi, veseli, žalostni, vrući.* — Na suglasnik moraju izhadjati i po I. priměru se sklanjati: 1. kadar se govori od neizvěstne osebe ali stvari u němsčini stoji onda artikul: *ein, eine, ein*, ali ne stoji nijednoga artikula; 2. kadar stoji pridavno ime za svojem samostavnim imenom i ako je glagolj besěde (Satz) glagolj „biti“; 3. u obće kadar je pridavno ime praedikat u besědi — inače moraju ova pridavna imena na samoglasnik izhadjati.

Serblji čine kod mužkih i srědnjih pridavnih imén kadkada padež 2. jedb. na *og', eg', 3. na om', em', 6. na 'mu*, p. *zdravog', vrućeg'*; *zdravom', vrućem'*; *zdrav'mu, vruć'mu*; vse ovo ne velja, ker je samoglasnik proti doslědnosti (etimologiji) odtergan, i ker nedoslědno reči tergati nije lěpo, — 3. i 6. padež na *ome*, p. *zdravome* je tudi serbska jednostranost, ktere se je trěba varovati. — Stari slovenski pisatelji Trubar, Dalmatin, Bohorić su počeli pridavna imena u svojih spisih sklanjati u 2. padežu jedb. na *iga*, u 3. na *imu* i u 6. na *im*, i tako pišu Slovenci veći děl še sada, ako ravno se rědko kde i rědko kada ovako izgovara, rědko se sliši razgovetno govoriti: *zdraviga, zdravimu, vrućiga, vrućimu*; ovako pisati je stara pa neveljana navada, ktera se ne smě naslědovati; isto tako neveljano je, ako se samoglasnik *i* izpusti, i se piše, p. *slab'ga, slab'mu; žal'ga, žal'mu*; reči stergane nisu lěpe, tudi je ta gerda navada, da se samoglasniki tako zaduše i požiraju, samo u gornjoj Krajskoj, dakle gornjo-krajski idioti-sem — naj veća strana Slovencov, to je blizo vsi u Koruškoj, Štajerskoj, na Goričkom i Venatskom razgovetno izgovara: *ega, emu, em, vrućega vrućemu, vrućem, kakor čine i vsa ostala slavenska narečja*, — česko, poljsko i rusko: većoj strani se moramo pridružiti i pisati u slovenskom podnarečju *ega, emu, em*, město *iga, imu, im* — dakle:

Čini u knj. ilirskom narečju 2. padež jedb. kod pridavnih imenih u mužkom i srědnjem spolu pravilno na *oga i ega*, 3. na *omu i emu* i 6. na *om i em*, p. *zdravoga, vrućega, zdravomu, vrućemu, zdravom, vrućem.*

Padež 4. jedb. ženskoga spola izlazi u knj. narečju vsigdar na *u*: *zdravu, vruću*; na *o* je ilir. slovenska jednostranost.

Padež 7. jedb. ženskoga spola izlazi u knj. ilirskom

narečju na *om* ili *oj*, p. zdravom, zdravoj, — u slavenskom jeziku na *oju*, zdravuju, redko na *om*.

Dokaz vidi padež 7. jedb. kod imén samostavnih II. sklanjaja (§. 53.)

Što Serblji pišu u padežu 3. i 7. *ima*, p. zdravima, vrućima, to je pravilni dvojbrojnik, kteroga upotrebuju pravilno za dvojbrojnika i take nepravilno za višebrojnika:

Upotrebuju dvojbrojnika pravilno na pravom mjestu.

§. 58.

Stupaj 2. (comparativus) se naredí, ako se k prvomu padežu mužkoga spola na suglasnik izhadjajućemu dodá *ii* — *ji*, ali *ši* — *ejši*, tada se preměni tudi *g* u *š*, *h* u *š* i *k* u *č*; mili, milií, milješi; dragi, dražji, dragejši; tihi, tišji. Od ovih dvěh izrazov se ne smě nijeden zavreći, ker izraz na *ši* i *ejši* je navaden u českom, poljskom i ruskom narečju pri pridavnih imenih, u il. slovenskom podnarečju kod pridavnih imenih i pri prilozih (adverbia); izraz na *ii* i *ji* pak navaden u českom, poljskom i ruskom narečju kod prilozih, u serbskom podnarečju kod pridavnih imenih i kod prilozih, — dakle:

Stupaj 2. se u ilirskom narečju može činiti jednako veljano na *ši* i *ejši* ali na *ii* i *ji* p. zdravii ali zdravejši.

Stupaj 3. se naredí, ako se 2mu stupaju rečca *naj* predloži, p. naj zdravejši.

Nar mjesto *naj* pisati je il. slovenska jednostranost.

Daleko veća strana Slavenov, to je: štajerski Slovenci, Serblji, Poljaki i Rusi — sklanjaju pridavna imena u 2. i 3. stupaju ravno kakor u prvom, i to po pravici i doslědno; pridavno ime je i ostane namreć pridavno ime, nek stoji u kteromkoli stupaju. Krajnski i Kuruški Slovenci pridavna imena stojeća u 2. i 3. stupaju sklanjaju nekako inače, blizo kakor Čehi, — veća strana naroda i doslědnost pak kažete da:

Stupaj 2. i 3. se sklanjeta u svih padežih, brojih i spolih uprav kakor pridavna imena u prvom stupaju.

§. 59.

Kakor pridavna imena tako se sklanjaju i zaimena, i to po II. priměru (zdravi) sledeća: ti, toti, leti, isti, tisti, ovi, ovaki, ovakovi, oni, onaki, onakovi, taki, takovi, uni, vsaki, kteri, ki, njegov, njen, njezin, najin, vajin, njun, njin, njihov, o, a, po III. priměru (vrući) sledeća: moj, tvoj, svoj, naš, vaš, čiji, nečji, ničji, vsačji, koji, o, a, ves, vse, vsa (vsega).

U 1. padežu jedb. mužkoga spola upotrebuju pravilno: *ti*, *tisti*, *ovi*, *oni*, *vsacji*, *ves* na mjesto posebnosti: *ta*, *taj*, *taisti*, *toisti*, *ovaj*, *onaj*, *svacij*, *vas* ali *sav*.

§. 60.

Samostavna zaimena se sklanjaju ovako le :

Jedinobrojniki:

1. ja	ti	—
2. mene, me	tebe, te	sebe, se
3. meni, mi	tebi, ti	sebi, si
4. mene, me	tebe, te	sebe, se
5. —	—	—
6. pri meni	tebi	sebi
7. (s) menom (menoj)	tebom (teboj)	sebom (seboj)

Dvojbrogjnik.

1. midva, ž. midve	vidva, ž. vedve	kakor jedino- brojnik
2. naju	vaju	
3. nama	vama	
4. naju	vaju	
5. —	—	
6. pri naju (nama)	vaju (vama)	
7. (s) nama	vama	

Višebrojniki.

1. mi, ž. me	vi, ž. ve	kakor jedino- brojnik
2. nas	vas	
3. nam	vam	
4. nas	vas	
5. —	—	
6. pri nas	vas	
7. (s) nami	vami	

Po ilirsko i slavensko upotrěbuj rěč: ja.

To velja, što veća strana naroda ima; *ja* govore i pišu, ako Slovence izuzameš, blizo vsi Slaveni; *jez*, *jes* i *jest* (ovo posljednje je naj herdjavejše, ker je naj različnejše od obćega izgovora) su slovenske jednostranosti; *jaz* govore Slovenci u Celovečkom (Klagenfurt) kraju i je po staroslavensko, vëndar je za književni naš jezik manje sposoben izraz, ker ne pišemo za stare Slavene, take ne samo za Slovence Celovečkoga kraja u Koruškoj, nego za ves sada živući narod.

Padež 7. jedb. je verlo različen u slavensćini, po ilirsko: (s) *menó*, *manó*, *menoj*, *menom*, *mnom*, po česko: *mnou*, po poljsko: *mną* (izgovori: *mnon*), po rusko: *mnoju*. Obći značaj ovoga padeža je, da ima njegova koncovka *o* i većiděl še nešto privesanoga, namreć: ilirsko narečje privesi *j* ali *m*, česko: *u*, poljsko: *n*, rusko: *ju*. Naj priličneje se Slaveni glede ovoga padeža razdėle na dvě strani, na jednoj i to većoj je podnarečje il. slovensko i narečji rusko: *mnoju*, česko: *mnou*; ova velika strana Slavenov bi se složila u izrazu: *menoju*, *teboju*, *seboju*; k drugoj manjoj strani spada narečje poljsko imajuće: *mnon* i njemu u

ovom padežu podobno podnarečje serbsko imajuće: *mnom*. Izrazi il. slovenski: (s) *manó*, *menó* su idiotismi, dakle:

U knj. ilirskom narečju izlazi 7. padež jedinobrojnika na *om* ali *oj*; *menom*, *tebom*, *sehom*—ali *meno*j, *tebo*j *sebo*j; u slavenskom jeziku na *oju*: (s) *meno*ju, *tebo*ju, *sebo*ju; *rědko* na *om*.

Mene, *meni*, *tebe*, *tebi*, *sebe*, *sebi* se postavi: 1. u početku besěde, p. Tebi sem kazal; 2. po predlogu (Vorwort): Hoće od mene peněz. 3. kadar se zaimena važno izgovore, p. Ti meni daješ gorje, a sebi ostavljaš bolje. Povsuda inde se postave kratka zaimena: *me*, *mi*, *te*, *ti*, *se*, *si*.

Padež 6. dvojbrojnika je: *naju*, *vaju*, kod Slovencev se je pak poměšal s padežem 7.: *nama*, *vama*.

Serbski: *nama*, *vama* je pravilni dvojbrojnik i se mora kao takovi, a ne mēsto višebrojnika upotrebovati.

§. 61.

Zaime *on*, *ono*, *ona* se sklanja tako le:

Jedinobrojn.

<i>Muško.</i>	<i>Srěd.</i>	<i>Žensko.</i>
1. on,	ono,	ona
2. njega, ga	nje, je,	nje, je,
3. njemu, mu	njoj, joj, (njej, nji)	nju, ju, (njo, jo)
4. njega, ga,	njoj, ju, (njo, jo)	njoj (njej, nji)
6. pri njem,	njom, njoj (njo, njum)	
7. (s) njim.		

Dvojbrojn.

ona,	one,	one
	njiuh, ju	
	njima jima	
	njiuh, ju	
	njiuh (njima)	
	njima.	

Višebrojn.

1. oni,	one,	one,
2.	njih, jih,	
3.	njim, jim,	
4.	nje, je	
6.	njih,	
7.	(s) njimi.	

U padežu 3. i 6. jedb. ženskoga spola ima podnarečje serbsko: *njoj*, *joj*, slovensko podnarečje pak, i narečje poljsko i rusko, dakle veća strana naroda: *njej*, *jej*, česko: *nj* (izgovori *nji*):

U ilirskom narečju je svobodno u 3. i 6. padežu jed. ženskoga spola upotrebovati *njoj*, *joj*, ali *njej*, *jej*—u slavenskom jeziku pak vsigdar *njej*, *jej*.

Padež 4. jedb. ženskoga spola je po ilirsko: *nju*, *ju*. *Njo*, *jo* je il. slovenska jednostranost.

Padež 7. jedb. ženskoga spola je: *njom* ali *njoj*.

Padež 6. dvojbr. je *njiuh*; kod Slovencev se je poměšal se padežem 7mim.

Padež 3. višeb. je *njim*, **6. njih**, i **7. njimi**; što Serblji u ovih padežih upotrebuju, namreć: *njima*, to je pravilui dvojbroynik.

Cela zaimena namreć: *njega*, *njemu*, *nje*, *njoj*, *nju*, *njima*, *njih*, *njim*, se upotrebuju: 1. u početku besede; 2. po predlogu; 3. kadar se zaimena važno izgovore, sicer pa vsigdar pokratjena: *ga*, *mu*, *je*, *joj*, *ju*, *jima*, *jih*, *jim*.

Njega, *nju* s predlozi složeno pokratiti ne velja, postavim: *zanj*, *nanj*, *predanj*. Stergana reč, pa stergano oblačilo.

§. 62.

Rěč: *kto* pita za osobe, *čto* za stvari i se sklanjate ovako le:

1. <i>kto</i> (tko, kdo, ko)	čto (što, kaj)
2. <i>koga</i>	čega, (česa, šta)
3. <i>komu</i> (kome)	čemu,
4. <i>koga</i>	čto (što, kaj)
6. <i>pri kom</i> (kome)	čem,
7. (s) <i>kim</i>	čim.

Na mēsto: *za čto*, *na čto*? se kadkada izgovara *zac*? *nač*? Bolje, da se ovako ne pokratjuje.

Pitajuća zaimena: *kto*, *kada*, *kamo*, *kako*, *koliko*, *kde*, *kuda*, dokle — Slovenci dobro razluče od odnositeljnih (beziehende): *ktor*, *kadar*, *kamor*, *kakor*, *kolikor*, *kder* (kjer), *kudar*, *dekler* itd. Ova razlika se i u češčini znajde.

§. 63.

Ime brojno: *jeden*, *jedna*, *jedno* sklanja se kakor pridavna imena; *dva*, *dvě*, *tri* i *četiri* pak ovako le:

<i>Muško.</i>	<i>Srědnje.</i>	<i>Žensko.</i>	<i>U svih spolih.</i>	
1. <i>dva</i> , <i>dvě</i> (dva),	<i>dvě</i> ,	<i>tri</i>	<i>četiri</i>	
2. <i>dvěh</i> (dviuh, dvih)		<i>trěh</i> (ih)	<i>četirěh</i> (ih)	
3. <i>dvěma</i> (dvima)		<i>trěm</i> (im)	<i>četirěm</i> (im)	
4. <i>dva</i> <i>dvě</i> ,	<i>dvě</i> ,	<i>tri</i>	<i>četiri</i>	
6. <i>pri dvěh</i> (dviuh, dvih)		<i>trěh</i> (ih)	<i>četirěh</i> (ih)	
7. (s) <i>dvěma</i> (dvima).		<i>trěmi</i> (imi)	<i>četirěmi</i> (imi).	

Kakor *dva*, *dvě*, se sklanja take: *oba*, *obě*.

Po serbako se često upotrebljuje: *dvě*, *obě* za vse tri spole, kteri se moraju vendar razlikovati, ker jih razlikujete take podnarečji il. slovensko i horvatsko, narečji česko i poljsko. Srědnji spol glasi *dvě*, *obě*, kakor ženski a ne: *dva*, *oba*.

§. 64.

Čehi i Slovaki nek se take približuju i se posljedniē u českoslavenskom narečju složē, ovde jeden primēr pridavnih imēn:

Muško.

Srédnje.

Jedinobrojník.

Českoslov.	Česko.	Ug. slov.	Českoslov.	Česko.	Ug. slov.
1. pěkn-i (y),	y,	i	pěkn-e	é	é
2. pěkn-eho,	ého,	ého (iho, jého)	pěkn-eho	ého	ého
3. pěkn-emu,	ému,	ému (imu, jému)	pěkn-emu	ému	ému (imu, jému)
4. pěkn-eho	ého,	ého (iho, jého)	pěkn-e	é	é
5. pěkn-i (y)	y	—	pěkn-e	é	—
6. w pěkn-om (ym)	ém	ém (om)	w pěkn-om, em	ém	ém (om)
7. pěkn-im (ym)	ym,	im.	pěkn-im(ym)	ym	im.

Žensko.

U vsih spolih.

Jedinobrojník.

Višebrojník.

Českoslov.	Česko.	Ug. slov.	Českoslov.	Česko.	Ug. slov.
1. pěkn-a	á	á	pěkn-i, a, e	i, á, é,	i, á, é
2. pěkn-e, ej	é	éj	pěkn-ich(ych)	ych,	ich
3. pěkn-ej	é	éj	pěkn-im (ym)	ym,	im
4. pěkn-u (ou)	ou	ú	pěkn-e, a, e,	é, á, é,	é, á, é
5. pěkn-a	á	—	pěkn-e, a, e,	é, á, é,	—
6. w pěkn-ej	é	ej	w pěkn-ich(ych)	ych	ich
7. pěkn-ou	ou	u	pěkn-imi(ymi)	ymi	imi (ma).

U ovom priměru bi se češčina i ug. slovenščina po pravilih u §. 56. ustanovljenih lahko ovako le složile:

Po česko je 2. padež jedb. mužkoga i srédnjega spola: *pěkného*, po ug. slovensko (po Bernolaku) tako *pěkného*, ináčé še: *pěkního* i *pěknjeho*. Ovi padež neima nikto na *jého*, je dakle neveljana ug. slovenska jednostranost; na *ího* imaju sicer některi Slovenci pa je věndar le jednostran izraz.

Slovaki nek dakle upotrěbaju 2. padež jedb. mužkoga i srédnjega spola na *ého*, pěkného, isto tako 3. na *ému*, pěknému, i tako ste češčina i ug. slovenščina u jedinobrojníku mužkoga i srédnjega spola složene.

Slovaki čine 6. padež jedb. m. i srédnjega spola na *em*, někada i na *om*, nek oba izraza zaderžaju, tom podaju jednu ruku onim Slavenom, kteri imadu *em*, drugu onim, kteri imaju *om*, i tako objamu vse Slavene.

Čini u českoslavenskom narečju 6. padež jedb. mužkoga i srédnjega spola kod imén pridavnih tverdoga dokončanja na *om*, kod imén pridavnih mehkoga dokončanja na *em*.

Padež 2. jedb. ženskoga spola izlazi po česko na *é*: pěkné po ug. slovensko na *éj*: pěkněj. Česka koncovka na *é* se ne može zavreći, ker se znajde take u ilirskom narečju; koncovka na *ej* se take ne sme zavreći, ker se znajde ne samo u podnarečju ug. slovenskom, nego take u narečju poljskom i ruskom, dakle:

Čini u českoslavenskom narečju 2. padež jedb. ženskoga spola svobodno ali na *é*: pěkné, ali na *ej*: pěknej.

Padež 3. i 6. jedb. ženskoga spola izlazi po česko opet na *é*, pěkné, po ug. slovensko na *ej*, pěknej. Ovi padež izlazi na *éj* ne samo u podnarečju poljskom kod svih pridavnih imén, u ruskom kod pridavnih imén mehkoga dokončanja, i u govoru koruških Slovincov — dakle u naj većoj strani naroda; na *é* izlazi skoro samo u češćini. Većoj strani je veljati!

Čini u českoslavenskom narečju 3. i 6. padež jedb. ženskoga spola na *éj*, pěkněj.

Od 4. padeža jedb. ženskoga spola ne vém nié prav reči; po česko izlazi na *ou*, po ug. slovensko na *u*. Meni bi naj bolje dopadel ovi padež na *u*, ker ovako izlazi take u ilirskom narečju i u ruskom pri imenih pridavnih izhadjajućih na *ov*, *ev*, *in*, *cín*, *o*, *a*; na *ou* pak ne izlazi nikde, ako češćinu izuzameš.

Meni se zdi, da bi bil 4. padež jedb. ženskoga spola pravilnejši na *u*: pěknu, nego na *ou*: pěknou.

Padež 7. jedb. ženskoga spola ima po česko: *ou*, po ug. slovensko *u*. Koncovka *ou* je za tóti padež priličnije; vsi Slaveni se gledé ovoga padeža na dvě strani razdelé. Na jednu i to veću stranu prijde narečje česko, rusko i podnarečje il. slovensko imajuć: *ou*, *oju*, *oj*. Ova strana bi se onda lahko složila u koncovki *oju*. Na drugu manju stranu prijdu ostali Slaveni čineći ovi padež različno, vsaki po svojem: Poljaci na *on*, Serblji na *om*, Slovaki na *u*, — zato je koncovka česka na *ou* bližja sloge i za českoslavensko narečje priličnejša:

Čini 7. padež jedb. ženskoga spola u českoslavenskom narečju na *ou*: pekno; u slavenskom na *oju*, postavim: mudroju.

Ug. slovenski 7. padež na *imi* je pravilni višebrojn timer, na *ma* dvojbrojn timer, i se morata tudi tako upotřebovati.

Stupaj 3. se stori, ako stupaju 2mu *naj* predpostaviš.

Naj je pravilnije nego *nej*; *naj* upotřebuju Poljaci, Slovaki i Slovenci, *nej* jedini Čehi.

Toliko budi rečeno gledé na českoslavensko narečje, kakor bi rekel, mimogredé: popolnoma češćinu i ug. slovenšćinu med seboj prisposodobiti, pojedine izraze pravično presuditi, sposobnejše izbrati, za českoslavensko narečje jih nepristrano ustanoviti i onda jih upotřebovati, to moram pustiti Čehoslavenom samim učiniti.

Od glagoljev.

§. 65.

Pomočljivi glagolj je u slavenskom jeziku samo jeden, sostojeći iz trěh dělov, namreć: *biti*, *jesem* i *budem*.

U serbščini se upotrebuje naměsto: *budem* take: *ću*, (*hoću*, *hotjeti*), i u rusćini: *stanu*; *budem* je pak obće slavenski, i se ovako le sprezuje:

K a ž u ć i n a ě i n.

Sadašnje vrěme.

Jedinobrojni.

1. jesem	(sem)
2. jesi	(si)
3. jest	(je)

Dvojbrotnik.

<i>Muško. Sr. i žensko.</i>	
sva	sve
sta	ste
sta	ste

Višebrojni.

jesmo	(smo)
jeste	(ste)
jesu	(su)

Buduće vrěme.

1. budem (biti ću)	budeva	budevo	budemo (biti ćemo)
2. budeš (biti ćeš)	budeta	budete	budete (biti ćete)
3. bude (biti će)	budeta	budete	budu (biti će).

Zapovědajući način.

1. budi	budiva	budive	budimo
2. budi	budita	budite	budite
3. budi, nek bude	budita	budite	budu, nek budu.

Pričastje sadašnje.

buduć.

Pridavno.

budući, e, a,	buduća	buduće	budući, a, e.

Nesveršeni način.

biti.

Prosto minuće prošasto vrěme.

1. bih (běh)	—	bismo (běsmo)
2. bi (bě)	—	biste (běste)
3. bi (bě)	—	biše (běše)

Prosto trajuće prošasto vrěme.

1. biah	—	biahmo (biasmo)
2. biaše	—	biahte (biaste)
3. biaše	—	biahu

Pričastje prošasto.

biv ali bivši.

Pridavno.

bivši, e, a	bivša	bivše	bivši, a, e

Pridavno čineće.

bil, o, a	bila	bile	bill, a, e

I. Sostavljeno prošasto vrěme.

1. jesem (sem)	} bil, o, a,	sva	} bila	sve	} bile	jesmo (smo)	} bili, a, e,
2. jesi (si)		sta		ste		jeste (ste)	
3. jest (je)		sta		ste		jesu (su)	

II. Sostavljeno prošasto vrěme.

1. biah	} bil, o, a,	—	biahmo (biasmo)	} bili, a, e,
2. biaše		—	biahte (biaste)	
3. biaše		—	biahu	

Pridavno terpeće.

bit, o, a (dobit, o, a).

Samostavno.

bitje.

Želeći način.

Sadašnje vrěme.

1. bi	} bil, o, a,	bi	} bila	bi	} bile	bi	} bili, a, e,
2. bi		bi		bi		bi	
3. bi		bi		bi		bi	

Prošasto vrěme.

1. bi sem	} bil, o, a,	bi sva	} bila	bi sve	} bile	bi smo	} bili, a, e,
2. bi si		bi sta		bi ste		bi ste	
3. bi		bi sta		bi ste		bi su	

Po slavensko se piše: *jesem, sem*, tako pišu vsi Slaveni, samo Slovenci *sim*, izgovaraju pak take *sem*, i jedini Serblji *jesam, sam*, što je dakle serbska posebnost.

Jesem, jesi, jest, jesmo, jeste, jesu se postavi, kakor pri zaimenih, 1. u početku besede; 2. kadar se ovi glagolj važno izgovori; inače se postave posvuda pokratjena.

Po knj. ilirsko i po slavensko se piše: *budem, budeš, bude* i t. d. Slovenci čine: *bom, boš, bo, bomo, bote (boste) bojo*, nekada take: *bodem, bodeš, bode, bodemo, bodete, bodo*; to su slovenske posebnosti, zadnjič navedeno sprežanje je pak za Slovence naj pravilnejše, ker je ilirskomu i slavenskomu sprežanju naj podobnejše.

Prosto trajuće prošasto vrěme se rědko kada upotrebuje, vendar je uprav slavensko.

Želeći način se znajde u ilirskom, českom i poljskom narečju. *Bi bil, o, a*, je pravo sadašnje vrěme u il. slovensčini, ako ravno se, u němsčinu prevedeno, *ich wäre, möchte, würde seyn*, čini, da je poluprošasto. *Bi sem, bi si, bi bil, o, a* i t. d. je prošasto vrěme; slovenski slovničari ga ne navode, izvan Urbana Jarnika; i se upotrebuje u zilskoj dolini u Koruškoj, u Terstinskom kraju, u Istrii i obično kod Serbljev (vidi: Ilirische Sprachlehre von Ig. Berlić. Agram 1842), trěba ga zato upotrebovati u knj. ilirskom narečju.

Bil sim bil, bila sim bila i t. d. *bil bi bil, bila bi bila* i t. d. nije nikakovo posebno vrěme, postavim davno prošasto, kakor neki hoće.

§. 66.

Glagolji slavenski dĕlaju se na šest naćinov, namreć k korenitoh slovki se privesi:

1. *em, ti*, nes-em, nes-ti.
2. *em, nuti*, mah-nem, mah-nuti.
3. *im, ěti*, živ-im, živ-ěti.
4. *im, iti*, pros-im, pros-iti.
5. *am, ati*, mah-am, mah-ati.
6. *ujem, ovati*, omah-ujem, omah-ovati.

Slavenski jezik ima dva korenita vrěmena: sadašnje vrěme kažućega naćina i nesveršeni naćin; od perve osobe sadašnjega vrěmena se narede zapovĕdajući naćin, gerundium i pričastje sadašnje, vse ostalo od nesveršenoga naćina.

Glagolji slavenski se dĕle na minuće i trajuće:

Minući (perfectiva) znamenuju, da se je že nešto jednom mahom sveršilo, ali da se bude sveršilo; postavim: izkopam, skoćim, platim...

Trajući (imperfectiva) znamenuju, da ćin še jednako traja, postavim: izkapam, skakam, platjam...

Ilirski glagolji se po trĕh primĕrih sprežaju.

Polag I. sprežanja idu glagolji izhadjajući u prvoj osobi sadašnjega vrěmena na *am*, i u nesveršenom naćinu na *ati*;

polag II. na *em, ti* (*ěti, nuti*);

polag III. na *im, ěti, iti*.

Sprežanje

I.

II.

III.

Kažućinaćin.

Sadašnje vrěme.

Jedinobrojnĕk.

1. dĕl-am	tres-em	uć-im
2. dĕl-aš	tres-eš	uć-iš
3. dĕl-a	tres-e	uć-i

Dvojbroynik mužkoga spola.

1. dĕl-ava	tres-eva	uć-ivu
2. dĕl-ata	tres-ete	uć-ita
3. dĕl-ata	tres-ete	uć-ita

Dvojbroynik srĕdnjega i ženskoga spola.

1. dĕl-ave	tres-eve	uć-ive
2. dĕl-ate	tres-ete	uć-ite
3. dĕl-ate	tres-ete	uć-ite

Višebroynik.

1. dĕl-amo	tres-emo	uć-imo
2. dĕl-ate	tres-ete	uć-ite
3. dĕl-aju	tres-u	uć-e

Zapovédajúcí način.

Jedinobrojník.

1. děl-aj	tres-i	uč-i
2. děl-aj	tres-i	uč-i
3. děl-aj, nek dela	tres-i, nek tres-e	uč-i, nek učí

Dvojbroyník mužkoga spola.

1. děl-ajva	tres-iva	uč-iva
2. děl-ajta	tres-ita	uč-ita
3. děl-ajta	tres-ita	uč-ita.

Dvojbroyník srédnjega i ženskoga spola.

1. děl-ajve	tres-ive	uč-ive
2. děl-ajte	tres-ite	uč-ite
3. děl-ajte	tres-ite	uč-ite

Višebroyník.

1. děl-ajmo	tres-imo	uč-imo
2. děl-ajte	tres-ite	uč-ite
3. nek děl-aju	nek tres-u	nek uč-e

Gerundium.

děl-aje	tres-é	uč-é
---------	--------	------

Přičastje sadašnje.

děl-ajuć	tres-uć	uč-eć
----------	---------	-------

Přidavno.

J. děl-ajućí, e, a	tres-ućí, e, a	uč-ećí, e, a
D. děl-ajuća, e, e,	tres-uća, e, e,	uč-eća, e, e,
V. děl-ajućí, a, e,	tres-ućí, a, e.	uč-ećí, a, e.

Nesveršeni način.

děl-ati.	tres-ti	uč-iti
----------	---------	--------

Supinum.

děl-at.	tres-t	uč-ít
---------	--------	-------

Prosto minuće prošasto vrěme.

Jedinobrojník.

1. naděl-ah	stres-oh	nauč-ih
2. naděl-a	stres-e	nauč-i
3. naděl-a	stres-e	nauč-i

Dvojbroyník zastaran.

Višebroyník.

1. naděl-asma	stres-osmo	nauč-ismo
2. naděl-aste	stres-oste	nauč-iste
3. naděl-aše	stres-oše	nauč-iše

Prosto trajuće prošasto vrěme.

Jedinobrojník.

1. děl-ah	tres-ah	uč-ah
2. děl-aše	tres-aše	uč-aše
3. děl-aše	tres-aše	uč-aše

Dvojbroyník zastaran.**Višebroyník.**

1. děl-ahmo	tres-asmo	uč-ahmo
2. děl-ahte	tres-aste	uč-ahte
3. děl-ahu	tres-ahu	uč-ahu

Pričastje prošasto.

děl-av	tres-av	uč-iv
--------	---------	-------

Pridavno.

J. děl-avši, e, a	tres-avši, e, a	uč-ivši, e, a
D. děl-avša, e, e,	tres-avša, e, e,	uč-ivša, e, e,
V. děl-avší, a, e.	tres-avší, a, e.	uč-ivší, a, e,

Pridavno čineće.

J. děl-al, o, a,	tres-el, slo, a,	uč-il, o, a,
D. děl-ala, e, e,	tres-la, e, e,	uč-ila, e, e,
V. děl-ali, a, e.	tres-li, a, e,	uč-ili, a, e.

Sostavljeno prošasto vrěme.**Jedinobroyník.**

1. jsem	} dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a
2. jesi			
3. jest			

Dvojbroyník mužkoga spola.

1. sva	} dělala	tresla	učila
2. sta			
3. sta			

Dvojbroyník střednjega i ženskoga spola.

1. sve	} dělale.	tresle	učile
2. ste			
3. ste			

Višebroyník.

1. smo	} dělali, a, e	tresli, a, e,	učili, a, e,
2. ste			
3. su			

Sostavljeno trajuće prošasto vrěme.**Jedinobroyník.**

1. biah	} dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a
2. biaše			
3. biaše			

Dvojbroyník zastaran.**Višebroyník.**

1. biahmo	} dělali, a, e	tresli, a, e	učili, a, e
2. biahte			
3. biahu			

Sostavljeno davno prošasto vrēme.

Jedinobrojnīk.

1. jesem	} $\left. \begin{smallmatrix} o, a \\ b\bar{i}, o, a \end{smallmatrix} \right\}$	dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a
2. jesi				
3. jest				

Dvojbroyník mužkoga spola.

1. sva	} $\left. \begin{smallmatrix} a \\ b\bar{i}l\bar{a} \end{smallmatrix} \right\}$	dělala	tresla	učila
2. sta				
3. sta				

Dvojbroyník srědnjega i ženskoga spola.

1. sve	} $\left. \begin{smallmatrix} e \\ b\bar{i}l\bar{e} \end{smallmatrix} \right\}$	dělale.	tresle	učile
2. ste				
3. ste				

Višebroyník.

1. smo	} $\left. \begin{smallmatrix} e \\ b\bar{i}l\bar{i}, a, e \end{smallmatrix} \right\}$	dělali, a, e	tresli, a, e,	učili, a, e
2. ste				
3. su				

Buduće vrēme.

Jedinobrojnīk.

1. budem	} $\left. \begin{smallmatrix} e \\ b\bar{i}l\bar{e} \end{smallmatrix} \right\}$	dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a
2. budeš				
3. bude				

Dvojbroyník mužkoga spola.

1. budeva	} $\left. \begin{smallmatrix} e \\ b\bar{i}l\bar{e} \end{smallmatrix} \right\}$	dělala	tresla	učila
2. budeta				
3. budeta				

Dvojbroyník srědnjega i ženskoga spola.

1. budeve	} $\left. \begin{smallmatrix} e \\ b\bar{i}l\bar{e} \end{smallmatrix} \right\}$	dělale	tresle	učile
2. budete				
3. budete				

Višebroyník.

1. budemo	} $\left. \begin{smallmatrix} e \\ b\bar{i}l\bar{i}, a, e \end{smallmatrix} \right\}$	dělali, a, e	tresli, a, e	učili, a, e
2. budete				
3. budu				

Pridavno terpeće.

J. děl-an, o, a	tres-en, o, a	uč-en, o, a
D. děl-ana, e, e	tres-na, e, e	uč-ena, e, e
F. děl-ani, a, e	tres-eni, a, e	uč-eni, a, e

Samostavno.

děl-anje	treš-enje	uč-enje
----------	-----------	---------

Ž e l e ć i n a ě i n.

Sadašnje vrěme.

J. bi dělal, o, a
D. bi dělala, e, e
V. bi dělali, a, e

bi tresel, slo, a
bi tresla, e, e
bi tresli, a, e

bi učil, o, a
bi učil, e, e
bi učili, a, e

I. Prošasto vrěme.

Jedinobrojník.

1. bi sem }
2. bi si } dělal, o, a
3. bi }

tresel, slo, a

učil, o, a

Dvojbroyník mužkoga spola.

1. bi sva }
2. bi sta } dělala
3. bi sta }

tresla

učila

Dvojbroyník srědnjega i ženskoga spola.

1. bi sve }
2. bi ste } dělaťe
3. bi ste }

tresle

učile

Višebroyník.

1. bi smo }
2. bi ste } dělali, a, e
3. bi su }

tresli, a, e

učili, a, e

II. Prošasto vrěme.

Jedinobrojník.

1. bi }
2. bi } dělal, o, a
3. bi } děl, o, a }

tresel, slo, a

učil, o, a

Dvojbroyník.

1. bi }
2. bi } dělala, e, e
3. bi } děl, a, e }

tresla, e, e

učila, e, e

Višebroyník.

1. bi }
2. bi } dělali, a, e
3. bi } děl, a, e }

tresli, a, e

učili, a, e

Davno prošasto vrěme.

Jedinobrojník.

1. bi sem }
2. bi si } dělal, o, a
3. bi }

tresel, slo, a

učil, o, a

Dvojbroyník mužkoga spola.

1. bi sva }
2. bi sta } dělala
3. bi sta }

tresla

učila

Dvojbroynik srédnjega i ženskoga spola.

1. bi sve	} bile	} dělale	tresle	učile
2. bi ste				
3. bi ste				

Višebroynik.

1. bi smo	} bili a, e	} dělali, a, e	tresli, a, e	učili, a, e.
2. bi ste				
3. bi su				

Razlikuj skerbno glagolje minuće od trajućih. Da se il. podnarečja u jedno knj. narečje slože — nek gledé glagoljev piše vsaki po svojem podnarečju, samo da derži se slédećih lehkih pravíl:

Osobu 3. višebroynika u sadašnjem vrěmenu čine Slovenci: dělajo, tresejo, učijo, vsi ostali Iliri, dakle veća strana našega plemena, čine ovi izraz: dělaju, tresu, uče (rusko narečje ima: dělajut, trjasut, učjat; podnarečje ug. slovensko: volaju, plaču, sliša, u některih glagoljih i češčina, p. vezou, mnou), dakle:

Dělaj u knj. ilirskom narečju osobu 3. višebroynika sadašnjega vrěmena: dělaju, tresu, uče. —

Slovenci čine pričastje sadašnje sprezanja I. na oč, II. na ejoc, p. dělajoc, kličejoj; ostali Iliri: dělajuć, tresuć (narečje rusko ima take u město slovenskoga o: p. dvigajući. vojujušči, grějući, koljušči), dakle:

Dělaj u knj. il. narečju pričastje sadašnje sprezanja I. na ajuć, II. na uć, p. dělajuć, tresuć. —

Serblji i Horvati radi upotřebujte na pravom městu prosto prošasto vrěme minuće i trajuće — je verlo lěpo; mi Slovenci ga nismo navadjeni, pa po malo ćemo se ga naučiti i književno pišući navaditi.

Slovenci zaderžimo dvojbroynik i u glagoljih, pa ne silimo nikogar š njim; možebiti da se ga po malo i ostali Iliri navade; tako i gerundium, ktero znamenuje to, što pričastje sadašnje.

Vsi Slaveni dělaju buduće vrěme kažućega načina pomoćljivim glagoljem: *budem*, dakle je to ne samo knj. ilirsko, nego prav obće slavensko, jedini Serblji se služe pomoćljivoga glagolja: *hoću* i to ne vsigdar, nego samo u kažućem načinu, to je dakle serbska posebnost (serbismus); obće slavenski izraz je sposobnejši za knj. jezik od jednostranoga. Vendar se Slaveni glede na buduće vrěme na dvě strani děle, namreć: manja strana, to je, Iliri i Poljaki (Poljaki onda kadar pomoćljivi glagolj predlazi, a pričastje slédi) dělaju ovo vrěme pomoćljivim glagoljem *budem i pričastjem činećim: budeš dělal, o, a, budete tresli, a, e*; veća strana, to je: narečje českoslavensko, rusko i poljsko (poljsko onda, kadar pomoćljivi glagolj *budem* po nesveršenom načinu sledí), děla ovo

vrěme pomočljivim glagoljem *budem i nesveršenim načinom*: budeš dělati, budete trestiti, — dakle:

Dělaj buduće vrěme kažućega načina u il. knj. narečju pomočljivim glagoljem *budem i pričastjem činečim*; — u slavenskom jeziku pak ali pomočljivim glagoljem *budem i nesveršenim načinom*, ali po ilirsko. —

Želeći način se znajde u narečjih ilirskom, českom i poljskom. *Bi dělal, o, a, bi trestli, a, e . . .* je pravo sadašnje vrěme (vidi Babukićevu slovniciu str. 52) a ne poluprošasto, kakor nekteri il. slovenski slovníčari tvrde, ako ravno se po němečko tolmači: ich würde, ich möchte arbeiten, wir könnten, wollten schützen.

Bi sem (běsem) dělal, o, a i bi bil dělal, o, a je oboje prošasto vrěme, samo da se u některih pokrajinah rajše upotrěbuje jedno, u drugih drugo. Imenito se upotrěbuje: *bi sem dělal, o, a, . . .* u zilskoj dolini na Koruškim, u avstrijskom primorju, u Istrii i kod Serbljev. Berlić ima oboje u svojoj: Illirische Grammatik, samo da ne razlikuje sadašnje vrěme: *bi dělal*, od prošastoga: *bi sem dělal . . .*

Bi sem bil, o, a, dělal, o, a . . . je davno prošasto vrěme, naměsto njega se često postavi prvo prošasto: *bi sem dělal, o, a . . .*

Razlikuj supinum od nesveršenoga načina.

Pridavno prošasto pričastje na *ivši, e, a*, mora se slagati u spolu i padežu s svojim iměnom samostavnim, p. dělávši muž, dělávše děte, dělávša žena.

Serblji nek pišu pravilno u prostom prošastom vrěmenu minućem ali trajućem, postavim: naděláh, stresoh, naučih, — děláh, dělahu; tresah, tresahu; učah, učahu, a ne izpustivši pisme *h*: naděla, stresó, nauči, děla, děláu, tresá, tresáu, uća, učáu (vidi §§. 27 i 33); nek pišu: dělál, tresel, učil, a ne: dělao, tresao, učio (vidi §. 37.), še manje: dělo, treso, ali děla, tresá; nek pišu: ću, ćeš, će dělati, ćemo, ćete, će dělati, a ne: dělaću, dělaćeš, dělaće, dělaćemo . . . (vidi §§. 33. i 36); nek pišu pravilno: znam, imam, dam, a ne: znadem, imadem, dadem; nek pišu: kradel, metel, padel, predel, naměsto: kral, mel, pal, prel . . .

Slovinci nek pišu glagolje 2ga načina na *nuti*, p. blisnuti, dvignuti, kakor ima i českoslavensko, i rusko narečje i kakor imaju i ostali Iliri, město na *íti*: blisniti, dvigniti.

Osoba 3. jedinobrojnika i višebrojnika zapovedajućega načina postane u ruskom narečju, ako se 2goj osobi *pušt'* predloží; u českom, ako se predloží *nech*; u podnarečju il. slovenskom *naj* (nehaj) u serbskom *neka*. Ali bi ne bilo možebiti bolj pravo pisati: nek i nej, kakor se, istina, govori, ker je českomu: *nech* podobneje, nego *neka* i *naj*? To samo ja tako mislim. —

§. 67.

Čehoslaveni nek se i glede glagoljev derže pravil u §. 56. navodjenih; postavim:

Da ne pišu u 1. osobi jedb. sadašnjega vremena: *myji, meli, steli, piši, maži* . . . Zasto ne? Možebiti ker meni ali komu drugomu ne dopade? — Ne zato, nego ker ovako nikto ne govori u celom slavenstvu, nijedno slavensko pleme, niti ono isto česko ljudstvo, nego samo neki pisatelji zapeljani jednostranim pravilom, ktero kadkada sicer velja, pa ne vsigdar, u ovom slučaju tudi ne, i ktero ovako le glasi: Piši po mehkih suglasnikih pismene *e* ali *i*. Ovo pravilo je popolnoma neslavensko — ker uči tako pisati, kakor nikto ne govori. Kadkada se sicer tako naleti, da po mehkih suglasnikih *e* ali *i* stoji, pravilo je pa ravno tako krivo, neveljano i zapeljivo, kakor ako bi rekel: Piši po tverdihi suglasnikih vsigdar *o* ali *u*; dakle:

Piši u českoslavenskom narečju u 1. osobi jedb. sadašnjega vremena: *myju, melu, stelu, pišu, mašu*; ali: *myjem, melem, stelem, pišem, mašem*.

Čini u českoslavenskom narečju 1. osobu višeb. vsigdar na: *me*, postavim: *vezeme, pijeme, mneme, milujeme*. Pismena rečim odtergavati nije lepo. Slovaki, Poljaki i Iliri pišu ovde vsigdar na koncu jeden samoglasnik, p. *dame, damy, damo*; u českoslavenskom narečju se toliko manje izpustiti sme, ker bi inače bila po ug. slovensko i po ilirsko prva osoba višebrojnika jednaka prvoj osobi jedinobrojnika, namreč: *vezem, mnem, pijem, milujem*. Čehovi nek doslédnejši izraz upotrebuju mēsto dvojmielnoga. —

Čini u českoslavenskom narečju 3. osobu višebrojnika: *myjou, melou, stelou, pišou, mažou*; mēsto prebrušenoga idiotisma: *myji, meli, steli, piši, maži*, Vidi §. 35. i 45. — Ravno tako: *daju, volaju*, a ne *daji, vojaji*.

Čini zapovēdajući naćin kod glagoljev, izhadjajućih u sadašnjem vrēmenu na *am*, doslédno na *aj*, a ne na *ej*, postavim: *daj, volaj*, a ne: *dej, rolej*, ker sadašnje vrēme nije: *dem, deš, de*, ali: *volem, voleš, vole*. Tako imadu vsi ostali Slaveni, ovo tērja i doslédnost.

Ako sta dva izraza, jeden cel, doslēden i obće navaden, drugi osakatjen, nedoslēden i samo u jednoj pokrajini navaden, se mora upotrebovati naravno celi, doslēdni i obće znani, postavim po ćeski se piše pokratjeno: *tys, byls, vćinils, šes, vstallē, ontē, coše, kdoše* . . .

Piši po českoslavenski celo, doslédno i take ostalim narećjem ugodno, p. *ty jsi, byl jsi*; *vćinil jsi, že jsi*, *vstalt' je - vstal ti je, ont' je - on ti je, což je, kdož je* . . .

IV. Od sloga.

§. 68.

Vsaki jezik ima svoje posebnosti, kterimi se od drugih razlikuje, isto tako i slavenski. Glede sloga su neki izrazi u tudjih jezicima blagozvučni, ugodni i lepi u slavensćini neveljani, neprikladni i gerdi, i tako na opako. Po njemačko, postavim, je lepo, ako se piše nekako visoko, naduto i zavito; zato radi nekako jigranje, jednu istu stvar različno imenuju, (mit dem Ausdrücke wechseln) — preradi upotrebuju samostavna imena, tako da bi se njemački jezik, slavenskomu prispodoblen, lahko imenoval: jezik samostavnih imen, Hauptwörtersprache; — radi spomeljaju u svojih spisih rimske i gerčke bogove i prigodbe njihovoga življenja i prispodablja osebe svojega spisa s imenitnimi Rimljani i Gerči; — radi počnu pripovetke obširno opisujući, kako sunce izhadja ali zahadja, kako zaljubljenim zaljubljeno noću luna sveti, ali kako je močno dežovalo, bliskalo i gromelo, ko se je prigodba njihove pripovetke počela; — radi imaju dolge i umetno zavite periode, nekada su običavali cele listine dva tri pole (Bögen) dolge s jednoj periodoj napisati. U tom se slavenski slog od njemačkoga razlikuje.

Ne mislim ovdě obširno dokazovati, kakov mora u obće biti slog, nego samo nekoje posebnosti sloga slavenskoga napomenuti i nekoja pravila za naše pisatelje navoditi. Primere sem navodil samo iz ilirskoga narečja, pravila glede sloga veljaju pak za vsa narečja, za ves slavenski jezik.

§. 69.

Čitaj spise i knjige lepim slavenskim slogom pisane, budi u kojimgod slav. narečju; u ilirskom postavim: Pogléd u Bosnu. U Zagrebu l. 1842; spise Lj. Vukotinovića i sastavke njegove i mnogih inih pisateljev u Danici i u Novinah dalm. horv. slavonskih; knjige: Kolo, članci za literaturu, umetnost i narodni život. U Zagrebu; Narodni slavonski običaji, sabrani po L. Iliću. U Zagrebu l. 1846; Serbske narodne pjesme i vsa dela V. Štefanovića Karadžića; knjige Dositeja Obradovića; Narodne pjesme puka hrvatskoga, u knjigi: Pjesme Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. U Zagrebu l. 1847; Narodne pjesni ilirskih Slovencev, izdal St. Vraz. U Zagrebu l. 1839; Zdravo telo naj boljši blago, spisal K. Robida. U Celovcu l. 1846. Drobntince. U Gradcu l. 1846 i 1847; komedia: Veseli dan ali Matiček se ženi. U Ljublani l. 1840 i t. d. i t. d. Moja namera nije i ne može biti, da bi vse lepim slav. slogom pisane knjige imenoval, nego samo nekoje za primer, kakor sem se jih ravno spoměl. Imenovane knjige su pisane slogom pravilnim, lepim i uprav slavenskim; glede sloga mogu služiti za izgled, manje izverstne su nektare glede pojedinih rečih i slovničkih izrazov; u serbskih se najdu turcismi i serbismi, u horvatskih horvatismi, u slovenskih germanismi i slovenismi. Vsigdar je

treba dobro razlučiti izmed sloga, i izmed pojedinih reči i slovničkih izrazov, — slog može biti izversten, a u knjigi neveljane posebnosti i tudjinismi glede na reči i slovničke izraze, i tako na opako.

§. 70.

Zapisuj narodne basne, pripovédke, priče i pjesme, kako što ti jih priprosti ljudi narekuju; takov spis zaderži u sebi sicer idiotisme i tudjinisme glede reči i slovničkih izrazov, — slog pak je izversten, uprav narodno slavenski, kteroga se lahko iz njih naučiš.

§. 71.

Pišući misli po slavensko. Važno pravilo! J. A. Berlić piše u predgovoru k svojoj grammatiki na str. XIII *): „Endlich noch eine dringende Bitte an jene edlen Menschen, welche sich als Dilettanten mit der vaterländischen Litteratur abgeben —: mögen sie doch, bevor sie ein Werk zu schreiben, besonders aber zu übersetzen anfangen, sich in ihrer Muttersprache zu denken gewöhnen und so schreiben, wie sie die Sprache von Kindesbeinen gehört und gelernt haben. Unsere Sprache, wenn sie gut und verständlich geschrieben werden soll, kann nach keiner andern wörtlich construiert werden, sie hat, wie alle übrigen Sprachen, ihre Eigenheiten, worunter ich absichtlich bemerke: dass wir beinahe nie einen Genitiv ohne einem Beiworte haben, dass unsere Bei- und Zeitwörter etwas Eigenthümliches besitzen, das den übrigen Sprachen mangelt . . .“ Ako prevadjaš i tolmačiš od reči do reči, ti budu u spisu sicer reči slavenske, slog i ves spis pak neslavenski i tudji, postavim: Es fiel mir in den Kopf; slabo: Meni je u glavu, u misel padlo; lépo: Sem se spoménil. Die Ausgelassenheit nimmt stark über Hand; slabo: Razuzdanost močno črez ruku jemlje; lépo: Razuzdanost se močno množi, širi. Ich halte dafür; slabo: ja držim za to; lépo: Mislim. Ohne Rücktritt findet morgen die Ziehung eines Gutes statt; slabo: Brez odstupa najde jutros vučenje jednoga dobra mesta; lépo: Nepreménljivo jutre će se izigrati jeden grad, — jedna gospodščina. Das Weib fällt dem Manne in die Arme; slabo: Žena pane u nédra svoga muža; lépo: Ruke šire, u bělo lice se ljube.

§. 72.

Prevadjaj rajše izvorna dēla iz slavenskih narečjah,

*) „Poslédnič še preserčeno prosim vse žlahtne pisatelje, koji iz čiste ljubezni do narodnoga slovstva u njem posluju —: da se navade u materskom jeziku misliti i da tako pišu, kako što su svoj jezik od mladih nog slišali i se ga naučili. Naš jezik ima, kakor vsi iní, svoje posebnosti, imenito da skoro nikdar ne stavimo drugoga padeža brez pridavnoga imena i da imaju naša pridavna imena i naši glagolji nešto vlastnoga, što jim u inih jezicima manjka, zato ne smemo po nipošto od reči do reči tolmačiti, ako želimo razumljivo i lépo pisati.“

nego iz ptujih jezikov. Tëm se naj ložeje navadiš lepoga i narodnoga sloga i se izobražiš u materinskem jeziku.

§. 73.

Piši prosto i lahko razumljivo, a ne zavito i naduto ali u predolgih periodah, nego u izrekah kratkih, poslovičam podobnih, blizo tako, kako što je u Robidovoj knjigi: Zdravo tĕlo. Prav kaže neki dalmatinski pisatelj: „Malo vrĕdi ono pismo, koje velja više putah štiti za razumĕti, što je naumil pisatelj da kaže. Nĕkteri govore: Naučne knjige moraju biti teŝko razumljive. Istina! naučne knjige se teŝko razume radi teŝkoga nauka i visokih znanostih, ktere se u njih nalaze, — iz toga pa ne slĕdi, da bi morale biti pisane slogom zavitim, nadutim, teŝko razumljivim, nego na opako: one se moraju uprav toga radi pisati slogom, kolikor moguće, priprostim, jednostavnim i lahko razumljivim, da čitatelju nije trĕba še s zavitim slogom se mučiti, ker je brez toga že znanost sama teŝko razumljiva. Nije zadosti, da pisatelja samo učeni razume; tisti piše prav učeno i tĕpo, kteroga lahko razume učeni i neučeni. — Ne opisuj obširno, kako sunce izhadja ali zahadja, ne počinjaj pripovĕdke, kakor zaljublene nĕmečke knjige običavaju, vsigdar s deŝjem, bliskom i gromom; po slavensko se reče vse to kratko: jasno jutro, kakor zvon, ali kakor ribje oko; deŝi, kakor bi vlijal; je burja i gromi, kakor k sudnjemu dnu.

§. 74.

Napiši vse, kolikor možeš, kratko. To čini besĕdu jedrnu i lahko razumljivu; ne velja dakle u slavenščini, kakor u nĕmščini, mĕsto jedne reči njih mnogo napisati. Nĕmci se toga navlaš uče, što se kod njih zove: den Satz erweitern. Mĕsto da bi pisal: Nesreće oblaki me zastiraju, piši: *oj ja nesrećna kukavica!* Mĕsto: Ruka boŝje skerbi me obraća na pravi put, piši: *Bog me obraća na pravi put.* To je dĕlo mojih ruk, piši: *To sem ja storil.*

§. 75.

Postavljaj glagolj rad bolje od početka. Spis stane tĕm razumljivejši, ako ravno je inaće u tom slavenski jezik jeden od naj slobodnejših.

§. 76.

Upotrĕbuj kratke slavenske naslove. — Ali bi ne bilo dosti, ako bi se vsakoj osobi i vsakomu uradu u slavenščini samo jeden naslov dajal? — K čemu postavim, se reče dvakrat pore-

doma: Gospodin, gospodin! K čemu tako dolge neslavensko glaseće naslove, postavim po serbsko: Njegova kneževska svetlost; město: *Světli knez*. K čemu: Njegovo preosveštenstvo mitropolit; visokopreosvešteni gospodin, gospodin mitropolit; Njegovo visokoprevshoditeljstvo; — ali po slovensko: Visokočastivredni, visokoučeni i visokočastitljivi gospod gospod dekan. To je tako lepo, kakor da bi moral desetkrat poredoma u jednoj sapi izreči: *Dampfschlepptauschiffahrtsgesellschaftskanzlei!* Ja mislim, da bi prav bilo, nazivati deržave i dežele: *slavne*, — slavna Česka! slavna Turska; urade svetovne: *slavne, preslavne, najslavnejše*, — najslavnejša vlada, najslavnejši deržavni sbor, najslavnejši narodni sbor kraljevinah Dalm. Horv. i Slavonie; slavna gradomedja, slavna susedščina, skupščina; slavno vredništvo; urade duhovske: *čestiti*, — čestiti duhovski svet (Consistorium, ne sbor concilium); osobe svetovne vladujuće: *presvetli, svetli*, — presvetli cesar su ukazali (plur. majestaticus, Seine kais. Majestät haben zu befehlen geruht), svetli kralj, svetli knez serbski; čestita Serbkinja; osobe duhovske: *sveti* Otac, svetli knez vladika (město: firšt i škof). Němci imenuju vsakoga ustavnoga deržavljana: Herr, Frau; Slaveni pak: brat, domorodec. Ne dělajmo preveć nepotrebnih razlik u naslovih. Po slavensko se ali tika ali vika; — onikati je neslavensko i gnjusno. Naslov ostane nepreměnnjen jeden isti u celom pismu, nije razlike, ako stoji u početku lista ali u srědi ali na koncu.

§. 77.

Upotrěbuj slavenska pozdravljenja; naš narod jih ima izobilno i to razlićnih za razne čase dneva i leta, za razne blagdane, priložnosti i opravila; zato nam ni malo nije trěba, jemati jih iz tudjih jezikov, postavim: *Shuga!* To nije slavensko, nego francozko: *Serviteur!* i němećko: *Gehorsamer Diener!* Naški: Dobro jutro, dober dan, dober večer! Ako človeka najdemo dělajućega, postavim, kod žetve, berbe, ali kod podrezovanja bućel i t. d. se reće: Bog daj sreću! Na vsa ovakova pozdravljenja se odgovori: Bog daj! — Kadar kto odide, se reće: S Bogom! Srećno! Lehko noć! Lepo spite! — Tudi Vi!... Tudi listi se po slavensko inaće sklenu, kakor po němećko; postavim po němećko se sklenu u celom, nepretergnuto blizo takole: Ich verbleibe und verharre mit tiefster Ehrfurcht Euer Wohlgeboren! gehorsamster Diener N. N.; po slavensko: *Lěpo se Vam, šlahtni gospodine! priporučim. Bog daj Vam sreću i ljubo zdravje! I. I.* — Viele herzliche Grüsse an Dich vom Radislav; ich aber verbleibe Dein aufrichtiger Freund N. N. *Radislav Ti pošle velike slušbe. S Bogom! I. I.*

§. 78.

Ne naterpaj svoje slavenske spise preveć s imeni

rimskih ali gerčkih bogov i s njihovimi dđli; spominjaj rajše bajoslovje slavensko, navade i obiđaje naše; postavim da spomđniš Vile, bđle žene, žalikžene, Peruna, Slavu, Rusalke, morske deklice, ... Koledu, Krđs ... Na mđsto da bi rekel: Es wurde Thaliens Tempel wieder eröfnet, ređi po slavensko: U kazališću se je spet počelo igrati; ali: Morpheus, der Gott des Schlafes, umgaukelte mich mit seinen Bildern; zaspal sem sladko, da se mi je senjalo.

§. 79.

Spominjaj u spisih i pripovđdkah zgodbe, mužove, mđsta i t. d. slavenske mđsto tudjih, rimskih ali gerčkih; postavim: Er war als Dichter ein zweiter Virgil, ein weiser Gesetzgeber wie Solon — Lykurg; als Herscher mächtig wie Karl der Grosse, mild wie Titus, ritterlich wie der Ritter Bayard; er bleibt im immerwährenden Andenken wie Wilhelm Tell; sein Volk war abgehärtet wie die Spartaner, sein Land war romantisch wie die Schweiz; to bi se reklo po slavensko blizo tako le: Bil je pđsniđ, kao Deržavin; mudar zakonotvorec, kao Upravda (Justinian); vladar mogućen, kao Štepan Silni; blag kao Premisl, žlahten junak, kao Zrini ali kakor Sobiesky pred Bećem, spominal se budě od veka do veka, kao kralj Matjaš i kao kraljević Marko. Njegovi ljudi su bili junaci, kao Serblji i pokrajina romantićka, kao Černagora. — Das war ein blutiges Treffen, wie die Schlacht bei Canae; nesrećna bitka, kao na Kosovom polju, kao na Bđloj gori. — Imenitne slavenske zgodbe, mužove i mđsta najdeš u slav. dogodovšćini, kao takodjer u knjigi: Slawy dcera od I. Kolara. Pešt 1832.

§. 80.

Ne upotrđbuj preveć samostavnih imđn, posebno abstraktnih se vari, kakor živoga ognja; vsaka strana govorjenja je u slavenščini lěpša, kao samostavna abstraktna imena. Zato piši:

a. pridavna imena mđsto samostavnih, postavim: Ako ravno človeku ni vsigdar *moć prida* i *koristi* někoje stvari spoznati, je vendar potrebna *u verstí stvarjenja*, piši: Ako ravno ne moremo vsigdar spoznati, kako je někoja stvar koristna i hasnovita, je vendar potrebna na světu. Boj *od Nikopoli* - boj Nikopolski. *Čistota* od govora - čist govor. Ima *serce od lava* - je verli junak. Njegova kneževska *světlost* - světli knez. Kostí *ptić* imaju toliku *kolikoću moći*, da truplo ukupa derže - ptićeje koščice su toliko moćne, da ... *Obilnost dobrote* tega človeka - verlo blagi človek. Ovo ima 6 črevljev *višave* a 9 *širjave* - ovo je 6 črevljev visoko a 9 široko. *Vrata od grada* - gradske vrata.

Vse stvari oznanjuju božje *veličastvo*, božju *moć*, *ljubezen*, *dobrotu* - vse stvari oznanaju, da je Bog veličanstven, mogućen, ljubezniv i dobrotljiv. *Zemlja* od Arbanie - Arbania.

b. zaimena mjesto samostavnih imén; postavim mjesto: Ja za svoju *osobu* ne dozvolim, piši: ja, što mene zadene, ne dozvolim. Někoga *osoba* - někto. *Moje serce* sklene - sklenem;

c. glagolje mjesto samostavnih imén; u glagoljih je slavenščina jeden od naj bogatejših jezikov i slavenski glagolji su izverstni posebno radi 6 načinov (Formen); glagolji lěpsaju slog i čine, da je živahen i gibek; što Herder piše od jezika hebrejskoga, velja i od slavenskoga: „Alles was Verbum ist, mahlt, handelt, tōnet und lebet.“ Vse što je glagolj slikuje, dēluje, se razlega i živi. Zato piši: mjesto: *Brinutje*, *skerb* imati - brinuti se, skerbeti. Ču si *smert* podati - ču se umoriti. Dati *na znanje* - oznaniti. *Hitrica* nema *teka* - hitěti ni pridno. *Hišovanje* peljati - hišovati, gospodariti, gospodiniti. Imam *mogućestvo* Boga spoznati - možem Boga spoznati. Imam *pazku* na njega - pazim na njega. *Izrećenje* činiti - izreči. *Kortešovanje* tērati - kortešovati. Moja *lučitva* je težka - se teško lučim. *Nalog* dati - naložiti. *Nauk* davati - podučovati. Opusti *kaju* tabaka - henjaj tabaka kaditi. *Padne u grěh* i *u smertnu bolěst* - se pregrěši i smertno zbolí. *Pogled* razviti, baciti, metnuti - pogledati. *Pokoru* storiti, učiniti - spokoriti se. *Razlagu* podati - razložiti. *Sluhom* koga udostojiti - račiti poslušati ga. *Sloveć biti* - sloveti. *Sprovod* učiniti - sprovoditi. *Stupinju*, *koračaj* učiniti - prestupiti, koračiti. *Světlost* bacati - světiti. *U bėg* se podati - bėgati, pobėgnuti. *Umor* sklopi moje oči - ves truden sem zaspal, kao derva. *U vrěme* ovoga *njegova došastja* - kadar je došel. *Veljavu* obderžati - veljati. *Vojsku* voditi - vojskovati se. *Zakletvu* položiti - zakleti se. *Zaprisegu* storiti, položiti - zapriseći. *Zločesto upotrebljenje* učiniti - zločesto upotřebiti; *na priměr* - postavim;

d. predloge i prislove mjesto samostavnih imén; postavim, mjesto: *Na isti način*, *na tisto višo* - tako. *Speh*, *tek* ima - je spešno, tečno. *Po nespameti* - nespametno. Po takim *ravnanju* - tako. Po naj boljšoj *rědnosti* - kakor naj bolj vēm i znam. *Nach Art der Türken* - po turski.

e. Někada je lěpo po slavensko, ako samo nēmečko ime izpustiš ali izbrišeš; postavim mjesto: Jeden neizměrní *broj* od zvězdah; piši: Neizměрно mnogo zvězd. Je dotěral do naj većega *stupnja* bogatstva - se je silno obogatil. Je modre, běle, černe *boje* - je moder, běl, čern. Nisem *u stanu* storiti - ne možem. Ova rěka se u neobičnom *stepenu količestva* nalazi - je neobično narasla. Jesem u žalostnom *stanu* - jesem nesrećen, žalosten. *Tergovinu těra* i čini u njoj velike *korake* - terguje i to srećno. To je dobroga *ukusa* i lěpoga *vungledanja* - to je dobro i lěpo. U naj većem *stepenu* trěba da *pozor* obratim - moram verlo pomnjivo paziti. U naj većoj *měri* je vode na světu -

naj več je vode na svetu. *U rošnom crvetu šivljenja dētinsko-ga* - ves mlad. *Za vrēme letošnjih pokladah* - u letošnjih pokladah. — Blatt *Numero 4* - četverti list. Haus *Numero 3* - tretja hiša. 5. *Jahrgang* von der Zeitung - peto lēto novin. 6 *Stück* Ochsen - šest volov, Verordnung *Numero 7* - sedmi ukaz.

§. 81.

Imenuj vse rad s pravim imenom, ako je trēba i višekrat po redoma. Postavim po nēmčēko se izrazi mēnjaju: Kirche, Gotteshaus, christlicher Tempel, Tempel Gottes; der Allhōchste, der Allwissende, der ober den Sternen wohnt, der die Nieren und Herzen kennt, Gott; der Mensch, der Sterbliche... po slavensko ne velja nemečko pravilo: „Wechsle mit dem Ausdrucke“, ne bilo bi lēpo pisati: božji tempel, božja veža, božja hiša; naj viši... umerlivec; nego tu se, ako bi bilo desetkrat po redoma, prosto reče: *cerkva, Bog, človek*.

§. 82.

Upotrēbuj nepremēnljiva pridavna imena s svojimi samostavnimi imeni, postavim: Bēla cerkva, bēla ruka, bēla zora, bēli den, bēli dvori, bēli grad, bēli list, božji dar, bridka sablja, bridka smert; černa zemlja, zemljica; jedna kukavica, kruti dušmanin, lipa zelena; ljuta guja, zmija; luda pamet, oster meč, perni buzdovan, pitoma jabuka; presveta, visoka, bogata Trojica; pust človek; rodjeni, pristni brat; roža dēvica Maria, rudeča kerv; rujno, sladko vince; rumeno sunčice; sinje, sivno morje; sreća junačka, suho zlato; sveta, svētla nebesa; tamnica prokleta, tvrda noć, tvrdo železo, ves božji den, ves dragi den, vērne duše u vicah, vito kopje, vsa nebeska družina, vse svoje žive dni, vsmileni Jezus, vse drago lēto, zelena planina, zelena trava, žarko sunce.

§. 83.

Upotrēbuj nepremēnljiva prirečja (stereotipe Appositionen) nepremēnjena; postavim.

Berzi, kakor pes.

Beržeji od ptice.

Bēlo, kakor padani snēg.

Blešči se, kakor sunce.

Budeš rasel, kakor kus kruha u pesti.

Ciri se, kao lēsica na šipek.

Čvili, kakor nikto.

Čern, kakor žužel, kakor vogelj, kakor sadje.

Černjel, da pogled jemlje.

Čern, kakor žužek.

Človek pa kaplja na veji (slab).
 Deklica běla i rudeča, kakor mlěko i kerv.
 Deklica tenka, ko konopla; visoka, ko jelica; černjela, ko purpa-
 lica; běla, ko makov cvět; sam Bog te stvaril na te svēt.
 Dere se, kakor sova; kakor bi ga derl.
 Děla, kakor černa živina.
 Děla š njim, kakor svinja s mēhom.
 Dežuje, ko bi ulijal.
 Dobro mu je, kakor ribi u vodi.
 Dolgo leži, da vse smerdi.
 Droben, kao mak.
 Ga derži, kakor tat briča.
 Ga ima rad, da bi ga u žlici vode utopil.
 Ga ima rad, ko tern u peti.
 Ga je (toliko), kolikor žužeka.
 Ga je već slišati, kakor videti.
 Gladek, kakor dubova, hrastova škorja.
 Gleda, kakor bi ga s kolom tišćal.
 Gleda, kakor tele u nova vrata.
 Gleda, kakor zaboden vol; kakor zaklana ovca.
 Gleda, ko zec (bistro).
 Gledati se, kakor pes i mačka.
 Gněti, kakor ogenj s rukami.
 Godernja, kakor berać Mokostresil.
 Govori, kakor bi iz konja.
 Govori, kakor bi imel vrelu kašu u ustih.
 Govori, kakor bi med lizal.
 Govori, kakor bi rezal; kakor bil vél; kakor iz knjige.
 Govori u vėter.
 Hajem za to, kolikor i pes za petu nogu.
 Hlepi po čem, kao ozebli za suncem.
 Hoda, kao pes bez gose.
 Hode, kao rakova vojska.
 Hodi, kakor maček okolo vrele kaše.
 Hodi, kakor muha bez glave.
 Hud, kakor pes; kakor Turk; kakor zverina.
 Ide, ko bučela na brus.
 Imaš toliko vėsti, ko polž kervi.
 Imaš veći oči, ko trebuh.
 Imaš već sreće, kokor pameti.
 Ima tako tvrdu glavu, da bi lehko breskove pičke na nji tolkel.
 Ja sem proti njemu, kakor kaplja na vejici (slab).
 Jajce već ko puta vė.
 Je jasno, kakor ribje oko; kakor zvon.
 Je lěp, kakor bi kerv u mlěko zлил.
 Je kakor zec na bubnu.
 Je meršav, kakor bi kruha stradal.
 Je mi ljub, kakor tern u peti.

Je pripravno, kakor rake i zatornica.
 Je toliko, kakor peto kolo.
 Jezik dolg, kakor kravji rep.
 Jě, kakor volk.
 Jih je ko listja i trave.
 Kesi zube, ko lěsica na šipek.
 Laže, kakor bi orehe grizel.
 Lehko, kakor pero.
 Lěpa, da bi ju samo gledal.
 Lěta, kakor dihúr (tvor).
 Letí, kakor ptica; da sapu jemlje.
 Letí preko polja ravna, kano zvězda preko neba sjajna.
 Leze, kakor bi ploh za seboj vlekel; kakor polž.
 Leží, ko derva.
 Maram za to, kolikor za lanjski sněg.
 Medel, kakor ključ.
 Me greva, kolikor imam lasi.
 Merzel, kakor léd.
 Miren, ko pečen; kao bubreg.
 Mlad, kakor kaplja.
 Moćen, kakor medved; kakor konj.
 Mora biti, ako bi se moralo iz terte zviti.
 Mora zamolčati, kakor miš u barilu.
 Mu besěda teče, kakor sok u dubu.
 Mu nič ne manjka, ko ptičje mlěko.
 Mu prileže, mu stoji, kakor svinji sedlo.
 Nagraisal, kao djavol na veliki petek.
 Na onu se vočku ne bacaj, izkoje samo voće pada.
 Napadli, kao na bělu vranu.
 Ne molčí, ako bi mu na jezik stupil; ako bi mu sto vozlov na je-
 zik naredil.
 Ne može od miline, da se nagleda.
 Nesloga kleta, kakor paprat nič i raste.
 Nesramen, ko pes.
 Nima okrugloga, kakor klobuk.
 Oči veći, ko želodec.
 Onaki mu je život, kano mēsec, časom poln, časom prazen.
 On bude bogat, kadar pes rogat.
 Pije, žere, kakor krava.
 Plava, kakor lemez.
 Poblědil je, ko slepačka tikvica.
 Poje, kakor ptičica u gozdi; — da bi samo poslušal.
 Poln presudov, kao motavica listja.
 Pomagati si, kao gol u kropivju.
 Potřebuje, kao siromak kus kruha.
 Po volji mu je, kakor Rimljanu post.
 Preži, kakor pes na kost.
 Raglá, kakor žaba u luži.

Raste, kakor hmelj; kakor konopla.
 Ravno se tam vozi, kakor po stolu; kakor po mizi.
 Rēdek, kakor běla vrana; ko běle buče.
 Rudečo, čerljeno, černjelo, da pogled jemlje.
 Se dere, kakor sova.
 Serce se mu veselí, kao nevesti na píru.
 Se bojím, kolikor žaba dežja.
 Se smeja, kakor bi orehe tolkel.
 Se vertí, kakor muha u soku.
 Se vije i okretje, kakor piškor u loncu.
 Se vlačí, kakor megla brez větra.
 Sem tako žalosten, da, ako se za zelen borovec skrijem, se zelen
 posuší.
 Sit, da bi s perstom dosegel.
 Siten, kakor griža.
 Skriva glavu, kakor cerkljivi pes u kropivah.
 Sladek, ko med.
 Spi, ko derva.
 Sta si dobra, kao pes i mačka.
 Sta si ko dva persta (podobna).
 Strada, da se goli; da se lupi; da se u nja vidi.
 Stupi, kakor konj.
 Světli perstan, da bi luč pri njem prižgal.
 Široko polje, ko i morje.
 Taka je, da se Bogu usmili; da bi vtekel.
 Taka, kakor bi ju s bradlu vtesal.
 Tako svet, da že sliši nebeske peteline kikirati.
 Tako tiho, da bi čul, kako muha letí.
 Terči, kao de ga kto tēra.
 Terpi, kakor kamen na putu.
 To je kakor den i noć.
 To je, kakor riba bez voda; kakor mlin bez vode; kakor sunce
 bez světla.
 To je tako potrebno, kakor tern u peti.
 To se bude zgodilo, kadar bude u petek neděla.
 Toliko budeš opravil, ko žaba pri lěšnjaku.
 Toliko imam opraviti, da ne věm, kdě se me glava derží.
 Toliko jedí, da se je miza šibila.
 Toliko me skerbí, kakor lanjski sněg.
 Toliko mi je mar, koliko za blato od pete.
 Toliko umi tega, ko zec na bubnu.
 Toplo, to da ne kao lěto, dobra, to da ne kao mati.
 Tverd, kakor kamen.
 Učinil se je, koliko makovo zerno.
 Umnožilo se Vam veselje, kakor na nebu zvězde.
 U njemu skoz urě, kakor u hudoj megli.
 Upije, što iz gerla gre.
 Upiju na nja, kao na bělu vrana.

Věrnil bude, ko vrabec proso.
 Veselo, kakor u svetom raju.
 Vředno, ako bi brat bratu prodal.
 Zagledati se, kakor tele u pisane vrata.
 Zabrinul se, kaó da su mu ladje potonule.
 Zaplel se, kao pile na kućine.
 Zaspalo vse, kao derva; popalo, kao poklano.
 Zběra, kakor medved gnjile hruške.
 Zdrav, kakor riba.
 Žedna preko vode privesti.
 Žge, ko žerjavica, kakor živo uglje.
 Žubore (ljudi) kakor vrabei, kadar župana izbiraju.

§. 84.

Upotřebuj navadne slavenske usklike (exclamationen), postavim:

Běs te lopi! Běs te plentaj! Bog daj norcóm pamet! Bog pomozi k našoj slozi! Bukova, kupusova glava! Čern ti obraz sjutra na divanu, ko što ti je danas na mejdanu! Da bi ga sam vrag črez devet verhov vnesel! Da bi ga strěla zaděla! Da te muri popil! Jezik za zube! I mi smo kolo vodili i barjak nosili! I moja bi majka znala piću peći! Kud puklo da puklo! Nedaj ti Bog dobra, niti pred cerkvoj groba! Oj ti světlo sunce, čestiti cesar! Okolo kere, pa na mala vrata! Perk Němec! Popukalo kamenje, gdě herdja stoji! Pucalo po gori kamenje, usahnile ružice, gdě herdja stoji! Smuk črez verh, (to je gotovo slagano)! Tikva ti je šupla! To ne za živu glavu! Umnožilo se Vam veselje, kao na nebu zvězde! Usehnila trava, kděher herdja stoji! Vrag ga vzel. Vratí městru gvozdja!

§. 85.

Slavenski jezik rad některe pridavke u srědi běsěde upotřebuje, postavim: Ne pogibe Ilia Smiljanić, *šalostna mu majka*, ovi slavni junak od turske desnice, nego od Berkíć Radoice, svojega posinka ni kriv ni dolžen na besědi tvrdoj. *Radoica raja ne vidil!* — Ako nam tuća pobije, *ne budi naměnjeno... Bog ne daj... Bog nas vari... Bog nas začuval... Bog prenesi...* bude slaba za nas. Sicer će biti lětos dobra lětina, *ako Bog da*, budimo imeli vsega dosti lětašnju zimu, *ali nam Bog dá dočakati... došiveti.* Moj pokojni brat, *šalostna mu majka!* toga nije dočakal. Ves mlad je moral umrěti, *Bog ga pomni... Bog mu daj dobro... Bog mu daj duši světi raj... mirna mu duša... lehka mu zemljica!* Starji susedov sin, *Bog ga ubil... raja ne vidil... duša mu medju duše ne došla...* uzame pušku, *kozel vě*, što je hotel š njoj, i *maček vě*, kako je dělal, i ustrelí mojega brata. Mnogo sem se za njega Bogu molil, *ne budi Bogu ponošeno!* pa suse-

dovomu sinu, *on je tudi še na bošjoj pravici*, ne možem odpustiti, *Bog mi gréhe odpusti*. Njegov brat, *poštena mu majka*, je pa muž plemenitoga serca.

§. 86.

Upotrěbuj rad slavenske izreke (*Redensarten*), postavim:

Baba gube žanje, dědec sterže korenje, sin polže strelja, hči punice děla. *Sutmann 7789.*

Bebec ga lomi.

Bek ti bude vĕnec pojedel.

Besĕdu pregriznuti (*ein Wort unterdrücken*).

Besĕdu presekati (*die Rede unterbrechen*).

Biti, kakor na konju (*Muth bekommen*).

Bez britve briti, bez noža drĕti.

Bob v stĕnu metati.

Bojím se i sence njegove.

Budeš moju pĕsem pel.

Černa majka za njim ide.

Čuvati umi tajnu, dokle se s pervim ne sastane.

Da bi le kruh u pepel pomakovati mogel.

Dati volku kozličce pasti.

Denarje u Zilu, Dravu, Savu metati.

Derva u gozd nositi.

Dlaku na četvero cĕpati.

Dlaku u jaju tražiti.

Doći na tenke vode.

Do dlake, na vlas se izistiniti.

Dogoril je luć do noktah.

Do gustoga dojtí, priti (*Ernst werden*).

Dreve i dave (*immer, täglich*).

Drobne (rĕči) imeti, (*Jemanden fein zum Besten haben*).

Glavu na laket naslonil.

Gredu od dlake učiniti (*aus einer Mücke einen Elephanten machen*).

Gudce gledati (*zur Musik gehen*).

Hlače nositi.

Hititi se posla za vsih dvajset noktah.

Hoće imeti vsake muhe bĕderce.

Imeti koga na konju (*zum Besten Jemanden haben*).

Imeti kosmato vĕst (*weites Gewissen haben*).

Imeti še mah za ušesmi (*blutjung sein*).

Iti, kuda (kamor) dvoje oči vode.

Iti iz kuhinje u jispu (*zu Hause bleiben*).

Iz luže u mlaku... iz perja na slamu... iz dežja pod kap... iz klupi pod klup... iz konja na magarca (osla) priti.

Iz ojníc skočiti (*über die Schnur hauen*).

Izplavati na sidru.

Iz toga mēha ne bude muke.
 Ja okom, on skokom.
 Jednim tēkom dva zeca stegnuti.
 Jednoga hudića vun, devet pa noter zagnati.
 Je naše gore list (našinec).
 Jesti kruha od mnogo pečih.
 Jezik brusiti (über alles Bemerkungen machen).
 Kerv na kerv, brat na brata.
 Koga kozje molitve učiti; koga u kozji rog zagnati.
 Koga na lēd posaditi.
 Koliko koračajev od Celovca do Šestin, toliko putah vam hvala.
 Komad komu iz ust odteti.
 Komu na rep skočiti (Jemanden zu Paaren treiben).
 Korizmu učiniti na poklade.
 Kosa na kamen zadela.
 Koža se mi ježi (die Haare stehen mir zu Berg).
 Kupil bi ga za mekinje, za otrobi.
 Kupiti mačka u mēhu.
 Kupusovu, bukovu glavu imeti.
 Kurjaku u tor put pokazivati.
 Lesici se na rep uvesti i ju pobēgnuti.
 Lesičje bēsede.
 Marine mērdjelice (Galimathias).
 Mačjem čapetom žeravu odprečivati.
 Mačka k bohu za varha postaviti.
 Mačka u žaklu, u vreči kupiti.
 Mačku k slanini za stražu postaviti.
 Mahnjen biti (etwas berauscht sein).
 Metati denarje u morje, a iskati jih svēcoj.
 Misli, da bude še k sudnjemu dnu kašu kuhal.
 Mnogo smo preterpeli — sam Bog znade!
 Molče editi.
 Moliti i kumiti koga.
 Moliti koga izza ramenica... za skozibog.
 Muhu imeti (einen kleinen Rausch haben).
 Mu vse na pašnici zgori.
 Najde kosa kamen.
 Na kmetih prebivati (auf dem Lande wohnen).
 Na kolec koga udariti.
 Napit biti (berauscht sein).
 Na sapu rajati, plesati (t. j. bez gudcev).
 Na sekirice peti (nach Noten singen).
 Na suhim plavati (berauscht hin und her wanken).
 Našla šljuka perdavca.
 Na vrat na nos (eilends über Stock und Stein, über Hals und Kopf).
 Na vse zube govoriti.
 Na zadnja kola paziti (langsam und vorsichtig).
 Ne bude k sudnjemu dnevu trubil.

Ne dam gluhoga ... piškovoga oreha za to.
 Ne dá na grah.
 Neima četverte deske u glavi (Schwachkopf).
 Ne imam kada ni o kapi, koja je na glavi, misliti kamo li o...
 Ne mislim zla niti ptičici u gozdu.
 Nemoć od sladke vode.
 Ne poznaš druge ptice, ko mačku.
 Ne smém za živu glavu.
 Ni piškovoga ... gluhoga oreha vréden.
 Ni sama pri sebi (sie ist schwanger).
 Niti mi je rod, niti pomozi bog.
 Norce pitati.
 Obraz meni ne dopušća (ich scheue mich).
 Ode ribe loviti, od kuda ga jošte i dan današnji nazad nima (uto-
 pil se je).
 Od jalove krave mléka tražiti.
 Od konca do kraja.
 Od osla volne (hoće).
 Od muhe vola učiniti.
 On je baba (feige).
 On je muha (schwach, unbedeutend).
 On je na dva kraja nož.
 Oves ostriti.
 Paziti i na zadnja kola.
 Pervo ružu imeti, (zuerst mit dem Viehe auf die Alpen kommen).
 Pete brusiti (herumlaufen).
 Peti točak u kolih.
 Pod koželom ga ima.
 Po gori s kapu véter tērati.
 Poperšil je, no nije poletil.
 Po srěnu klasje pobirati.
 Posvirat, pa i za pojas zatać.
 Po vėtru plajš obraćati.
 Prazno slamo mlatiti.
 Preko od više.
 Pšenicu po lědu sejati.
 Rad i stisnut i izpustit.
 Rakom žvižgati.
 Razneti na repove konjske (viertheilen).
 Ribu učiti plavati.
 Ruke šire u lice se ljub, za junačko se pitaju zdravje.
 Saj ti ni na sercu izraslo.
 Sam pod seboj drevo podseća.
 Sebi na glas, a svojoj bratji na čest.
 Se bude stegnul, preden bude sudnji den.
 Se ga še mlěko ust derži.
 Se izpreči (den Geliebten verlassen).
 Seršene dražiti (böse Leute hetzen).

S ljulikoj i pšenicu izruti.
 S motovilom ustreliti (einen Bock schießen).
 S očmi bi ga prebodil.
 S oljem ogenj gasiti.
 S trebuhom za kruhom.
 Strune vbrati (stimmen).
 Studenec pri reki kopati.
 S svedrom kravu drėti.
 Svinja čep unesla.
 S voskom da bude med (miscere utile dulci).
 Šeme ga ližu.
 Šta! imaš li ptiće pod klobukom?
 Što reče, ne poreče (er haltet Wort).
 Ta reč ne sme iti skokoma.
 To je njegovo maslo.
 To je pšenično (zart).
 To mi je gotovo jedno jaje.
 Tić brez perja biti.
 Tukaj zec leži.
 U besedu skakati (den Redenden unterbrechen).
 U cerkev iti (sich vorsegnen lassen).
 U kotu biti (in den Wochen sein).
 U more pėsek sipati.
 U sveto oije djati (die letzte Oelung ertheilen).
 U Zilu, Savu, Dravu vodu nositi.
 U žlici vode bi ga utopil.
 Velike službe poslati (viele schöne Grösse schicken).
 Věst koju zubmi u větru uhvatiti.
 Věter u vreću loviti.
 Vodu na svoj mlin navraćati.
 Vodu sekati.
 Vodu s rešetom zajemati.
 Volja me boli (ich entschliesse mich schwer).
 Vsaka šiba me ošukne.
 Vsakoj ikuni zavětovati se.
 Vzel bi strašilo iz turšćice (za nevestu).
 Vzela bi ga, ako bi medvėd prišel.
 Za germom mi prigovarja.
 Zaleta se u moju pravicu.
 Za njegov mozak ne ima lėka do veka.
 Za nos koga voditi.
 Zaklati se brez noža.
 Za žep golem, za postelju malen.
 Zdravice s rečmi kititi.
 Zijale prodajati.
 Zlate grade obećati.
 Zmiju u nėdrih imati.
 Zna, kdě kokoš jaje nosi.

Zna hudoga vruga na ledu podkovati (hudobnoga človeka ukrotiti).
 Zna več ko hruške peči.
 Zvonec nositi (pervi biti).
 Zvon, struna poje (klingt).
 Žlahta po meću (in männlicher Linie), po preslici, po tenkoj kervi
 (in weiblicher Linie).

§. 87.

Upotrebuj rad slavenske poslovice.

Ako bi ljudi ne mërli, krav ne dërli, svèt bi podërli.
 Ako dobro plavaš, pomni burju.
 Ako družina ne bude besna, gostom ne bude hiša tesna.
 Ako dva psa jednu kost glodeta, se skoljeta.
 Ako ga ne možem doiti, se moževa saj srečati.
 Ako hiša pogori, dolg na vrat leti.
 Ako je daleko Bagdad, blizo je lakat.
 Ako je gol, ostaje ipak sokol.
 Ako je kratek den, je dolgo lëto.
 Ako je psu pita u dël pala, tepsia je ipak ostala.
 Ako kuća izgori, dolg na odžak tvori.
 Ako kupuješ česar ne trëbujes, budeš prodajal, česar trëbujes.
 Ako levska koža ni dovolj, še lesičju najdi.
 Ako mi brat kozle odnosi, a ono mi je volk; ako mi volk kozle
 donosi, ono mi je brat.
 Ako mi možeš nešto po sili vzeti, ne možeš mi dati.
 Ako mu perst pomoli, prime za vsu ruku.
 Ako ne pomaga desnica, bude li pomagala levica?
 Ako ne deši, vëndar ne smerdi.
 Ako ne možemo, sto želimo, pa želimo, što možemo.
 Ako ne teče pa kaplje.
 Ako ne zagradi za glavu, za rep nek nikar.
 Ako nije pravi vraž, a ono je bar pogadjač.
 Ako ni lëpo, saj tudi ni drago.
 Ako ravno sva brata, mošnji niste sestri.
 Ako rekal, ne posekal.
 Ako serce ni moleće, zahman jezik ti klepeće.
 Ako slëpec slëpca vodi, oba u jamo padeta.
 Ako smo i černi, nismo Cigani.
 Ako skoči kto u vodu, hoćeš ti tudi u nju?
 Ako se stupi psu na rep, zacvili.
 Ako susëdova hiša gori, pazi na svoju.
 Ako su berzi volovi, zemlja je dëljena.
 Ako te jedro mika, zgrizi lupinu.
 Ako te dobro ne skali, pomikni se gori.
 Ako ti nije dosti, ni more slano.
 Ako ti svojemu evangelju ne verjameš, kako budem ja, kako bu-
 du tudji.

Ako vučeš (vlečeš) ota do praga, te budu tvoja dēta čez prag.
 Ako zima s ustmi ne vjē, s repom omaha.
 Ali je malahna nevēsta ali velika, hoće se svatovi.
 Baba babi grebla lan, da joj projde dan.
 Baba volk! baba vrāg!
 Babu jezik tepe.
 Babu vode, kadar dēvojke ne nahode.
 Berač ne živi od jedne hiše, ne od jednoga človeka kērčmar.
 Beračka mavha u jedno prazna.
 Bērdo s bērdom se ne snide, ljudi se pak snidu. Bērdo s berdom
 ne sastane se, a človek s človekom zastane se.
 Berzu konju ostroge ne trēbuje.
 Beržeje njegovo osle, kakor drugih konji.
 Besēda ni konj.
 Bezočni svēt uživajo.
 Bēle ruke tvrdo dēlo miluju.
 Bez denarja do solara, bez soli domu.
 Bez jednoga človeka bude lahko somenj.
 Bez glave storjeno, gotovo skaženo.
 Bez gnoja ni prosa.
 Bez kvasa kruh ne izhaja.
 Bez muke ni muke.
 Bez narodne (domaće) svobode, kao riba bez vode.
 Bez palice ne hodi!
 Bez potu ni medu.
 Bez skrivalca ni kralca (tatu).
 Bez starca ni udarca.
 Bez uzde strast, gotova propast.
 Bez zaima nije naprave.
 Bez zdravja nije bogatstva.
 Biber je zerno maleno, al se pred gospodu meće.
 Bil bi hlēb, zubi se dobe.
 Bilj k sebi vsak priteže.
 Bil u Rimu, a nije pape vidil.
 Bit će braco gaće, al ne znamo kad će.
 Blagodat božja pada na zemlju.
 Blago gre gor po niti, dol po vervi.
 Blago odide, um ti pride.
 Blago onom bratu, koji ima seku (sestricu).
 Blagoslovi, to da glave ne polomi.
 Bližja je košulja, nego li haljina.
 Bližnja žlahta na jednomu suncu sušena plahta.
 Bob čez gozd, močnik do praga.
 Bog daj pametnim sreću, bubenj otrokom (dētci).
 Bodljivoj kravi Bog ne dá rogov.
 Bogateu su vsaka lehka.
 Bogat jē, kadar hoće, sirota kadar ima.
 Bogatsvo človeku smerti ne odpravi.

Bogat u prepiru, vbogi u miru.
 Bog bi dal, ali čini mi se na verbi svirala.
 Bog daja, Bog uzame.
 Bog jedin, prijateljev skedin.
 Bog koga miluje, onoga i kara.
 Bog ljubi trojicu.
 Bog ne da nikomu vsega.
 Bog ne spava.
 Bog ni dal volu rogov, da bi se bodil (nego branil).
 Bog oblači, Bog prevedri.
 Bogu čest, hudiću figu.
 Bogu dušicu, sinu mošnicu.
 Bog visoko, cesar daleko.
 Bog zube uzame, pa široko gerlo dá.
 Bog že vě, komu perje lomi.
 Bog že vě, kojoj kozi rog odbije.
 Bog že vě, zasto kozi rep krati.
 Bolezen dolga, smert gotova.
 Bolezen gre u človeka s vozom, iz človeka po niti.
 Bolj se blodi bolj smerdi.
 Bolja pamet takor žamet.
 Bolje i iz pol puta domu se vratiti.
 Bolje dajati, kakor jemati.
 Bolje da ja pasje meso jēm, kakor psi moje.
 Bolje danas kus, kakor jutri gus.
 Bolje dati volnu, nego živu ovcu.
 Bolje derži ga, kakor lovi ga.
 Bolje dober glas, nego zlaten pas.
 Bolje išta, nego ništa.
 Bolje je slogu iskati, nego u neslogi stati.
 Bolje bobova slama, kakor prazdne jasli.
 Bolje naj revnejšu merhu jahati, ko peš iti.
 Bolje i bez ruke, nego bez glave.
 Bolje dojt kasno na gostbu, nego za rano na kavga.
 Bolje da te zavide, nego da te žale.
 Bolje osla (tovara) čuškat, nego li breme cicati (teško nositi).
 Bolje pošteno umrėti, nego sramotno živeti.
 Bolje kus kruha u džepu, kao pušele za klobukom.
 Bolje na uzarih se pogoditi, kakor srěd njive se serditi.
 Bolje perva zaměra od druge.
 Bolje ponošeno zlato, kakor novo kovano srebro.
 Bolje poštenje, nego sramotno življenje.
 Bolje na mekinjah dobiti, kakor na zlatu zgubiti.
 Bolje hranjeno jajce, ko sněden vol.
 Bolje udit' u bah, nego li ulěsti u tamnicu.
 Bolje samomu biti, ko poštenje zgubiti.
 Bolje site komarje terpeti, ko gladne dopuščati.
 Bolje s mudrim jokati, ko s norcem prepěvati.

Bolje što bolje, a drago što mlo.
 Bolje tenek mir, kao tolst prepir.
 Bolje verjeti svojem očem, ko tudjim ušesom.
 Bolje siti komarji od gladnih.
 Bolje ti je bez pogibe u domu svojemu pribivati, nego li s pogibom u tudjemu.
 Bolje zdravomu u sirotinji, nego li bogatomu u bolēsti.
 Bolje živ i kako mu drago, nego mertev sultan.
 Bolniku vse grenko.
 Botri se dalje ko možeš, ženi se bližeje ko možeš.
 Božić pride, zima odide (u ilirskom Primorju?).
 Božićen dež uzame rež.
 Brada dorasla, pamet ne dozreła.
 Brat brata na vేశala vodi, al ga opet i odvodi.
 Brat bratu naj globokeje skoplje oči.
 Brat je mil, koje vėre bil, kada bratski čini i postupa.
 Bučelica je muha, kože nēma, uzemi ji, kada nešto ima.
 Budalasta moć herzo omaga.
 Budalo kada molči, misle, da modrejega ni.
 Bude povernil, kadar vrabec proso.
 Budi gol, pa je sokol.
 Budi grudan budi krēs, kada zebe gnēti lēs.
 Budimo černi, nismo Cigani.
 Budi u družbi, budi sam, budi sramnoga te sram.
 Budi kruha, budi hlēba, bit će zubah.
 Čena zanata je veći od zlata.
 Čiri se, kao da je švarbu našel.
 Čaval čavla izbija.
 Čast časti vředna.
 Čast ledena gaz hitro zvodení.
 Častna haljina (obleka) sramote ne pokriva.
 Čavka i zla žena, čim se već pere, tim je černija.
 Čem se koza dičila, tēm se ovca sramila.
 Čemu bi herpa žita, ako se ne bi jedla?
 Čemu bi toporišće burklo tužilo, ker oba u peć hodita.
 Čemu slēpcu zercalo?
 Čemu bi lačna vrana situ kermila (pićala)?
 Čemu sveća, kada nije oči?
 Če ne možeš pomagati, saj ne odmaguj.
 Če ni vředen, je potreben.
 Če nočēš ostarati, mlad se obesi.
 Černa dobroga zerna.
 Černa krava ima saj bělo mlēko.
 Černi šešir na ćelavu glavu.
 Česar oko ne vidi, serce ne poželi.
 Česar nimaš u glavi, moraš imeti u petah.
 Čest, zakon i oko ne terpe šale.
 Čini mi se bolja tvoja ćmula razbijena, nego li moja ćēla.

Človek bez věre, věre nije vrěden.
 Človek bez žene, kao soba bez stěne.
 Človek človeku Bog, človek človeku vrag.
 Človek je tverdši od kamena i slabji od jajca.
 Človek obraća, Bog oberne.
 Človek naměrava, Bog upravlja.
 Človek po světu, kao bućela po cvětu.
 Človek sam, kao dub posećen.
 Človek želi, da je od vsakoga bolji, a od sina, da je gorji.
 Človek se za jezik a volovi za rogove vežu.
 Človeku na suncu toplo, a dětetu kod majke dobro.
 Čuvaj běle denarje za černe dneve.
 Čuvaj se druga vuhvenoga, kao nalipa otrovnoga.
 Čuvaj se pseta, koje mućke kolje (ktero molće ujěda).
 Da je do sove, ne bi nikda dana.
 Daj mi sreću a verž' me u vreću.
 Dalj gre dalj mu kaže.
 Dalji je dan ko klobasica.
 Danas pišta, sjutra ništa.
 Da ne bi orla, herdjavo bismo prošli.
 Danas meni, jutri tebi.
 Dan se izza rana lovi.
 Da nisim patila, ne bi se u srědu spratila.
 Den je běli, vstani lěni.
 Darovanomu konju ne gledaj zubov.
 Da se človek dima ne nadimi, ognja se ne bude nagrel.
 Da sem černa, nisem Ciganka.
 Da su dobri zajmi i žene bi se zaimavale.
 Deklički glas gre daleč vas.
 Dělaj, kakor bi imel vsoleč živěti, moli, kakor bi imel jutri vmrěti.
 Dělaj, ko da boš vavek živel, moli, ko da boš vale umerl.
 Denar glavlar.
 Denar ima spolzek rep.
 Denar železna vrata prebije.
 Derž po mitu dohodi.
 Devete peći omelo, a desete ogertalo.
 Dětca, budale i pijani pravdu govore.
 Dětca siju prosu, al ne nose k nosu.
 Devet špilavcov še jednoga petelina ne redi.
 Dišave od muk ne izbave.
 Dober tovor lasno kupca najde.
 Dober tudjim tobocom.
 Dober med, vendar perstov ne snej.
 Dober norcem podoben.
 Dober prijatelj bolji ko denar.
 Dober za druge herdjav za sebe.
 Dobra misel (Gemüth) pol zdravja.
 Dobra gosta i dan dosta.

Dobra ovca dá malo mléka, pa veliko volne.
 Dobra tergovina kupca ne traži.
 Dobroga ovčarja je ovce striči, pa ne drěti.
 Dobre volje mošnje kolje.
 Dobromu vinu vehe ni trěba (kazala).
 Dobro blago, dobro dělo se samo hvali.
 Dobro doma, ktor ga ima.
 Dobro je posvirít i za pas zadjesit.
 Dobro orudje lahko dělo.
 Dobro povsod, naj bolje doma.
 Dobro se prolětje iz rana poznaje.
 Dobro se samo hvali.
 Dobrota sirota.
 Dočekat će maca na potoku vrabca.
 Doći će sunce i pred naša vrata.
 Dojdoše divji, pa iztěraše pitome.
 Dok je, nek je, ko u Depana slanine.
 Dok kučka repom ne mahne, neće psi za njom.
 Dokle mu deržiš meden perst u ustih, prijatelj ti je ali desni brat.
 Dokler imam rěpar svoj, vsaki mi reče: Ti si moj!
 Dokler ima medvėd še gnjilih hrušek, se ne bojí lakote.
 Dokler je drevo mlado, ga lahko pripogneš, kamor hočeš.
 Dokler konja love, ovsa mole.
 Dok smo, nek smo, kad' umrěmo, da se spoměnjemo.
 Dok je Boga i dobrih prijateljeh, donde se ništa ne velja bojati.
 Dolga bolězen gotova smert.
 Dolga ljubezen gotova bolězen... gotova zibel.
 Dolga molitva gotova beračija.
 Dolgo živil, kmalo vmerl.
 Dolgoj bolěsti konac motika.
 Dolžnik dober tudjemu tobolcu gospodar.
 Domaća večera naj bolje probude.
 Do pol dneva nosi angelc vodu za človekom (da bi se umil).
 Dosti besědi dosti dobroga ne rodí.
 Dosti děl malo kruha.
 Dosti ozine, malo požre.
 Dosti psov sně volka.
 Dosti prijateljev, dokler jedu.
 Došli su gosti, da oglodju kosti.
 Do tretjega gre rado.
 Drag kruh, kde denarjev ni.
 Drago prodaj a pravo izměri.
 Drevo pade, kamor visi.
 Drevo se na drevo naslanja, človek pa na človeka.
 Druga doba, druge čudi.
 Drum (cesta) carev vsakomu svoboden.
 Drugim proso braniš, svoje vrabcem pustiš.
 Družici družica, lesici lesica.

Dug je zli drug.
 Dug od prve ne pada.
 Dva bez duše, a treći bez glave.
 Dvakrat se u mlinu povē.
 Dvakrat zine, trikrat laže.
 Dva lēšnjaka, orehu vojska.
 Dva loša izbila Miloša.
 Dva lutka (tverda) kamena nikada lēpe muke ne zmeleta.
 Dvaput omēri, a onda kroj.
 Dvē babi pa sraka cel somenj.
 Enkrat bude tudi u naših ulicah somenj.
 Gerbec gerbu tudju vidi a svoju ne vidi.
 Glad i kurjaka iz šume iztēra.
 Gladna mačka miši lovi.
 Gladna muha hudje pikne.
 Glad ne ima oči, glad i u kužnu kuću ulazi.
 Glad se obēšala ne boji.
 Glas do neba, mošnja velja.
 Glas hodeći raste; glas raste gredē.
 Gola kost še psu ne tekne.
 Golo zdravje gotova nemoć.
 Goluf, lakomnik suseda.
 Gorja je odvala, nego povala.
 Gorje mu, pri kterom se miši i mačke braté.
 Gorje porednim, blagor dobrim.
 Gospoda sega daleč.
 Gospoda si oči ne izkluje.
 Gospodarjeve oči konjem kladu.
 Gospodinja pridna tri ugle podpira.
 Gospodska služba na dolgom nasadjena, pa nič zagojzdena.
 Gre skoz lēs, ne vidi dreves.
 Gusta služba, rēdka suknja.
 Herdja se za zlato ne prima.
 Herdjavoj ptici i perje smeta.
 Hiša ne stoji na zemlji, nego na ženi.
 Hiša umalana, žena umazana.
 Hišen prag naj višja planina (berdo).
 Hitro začeto je dvakrat prijetu.
 Hitro pomagano po dvoje pomagano.
 Hlēb za trebuhom ne hodi.
 Hoćem rajši nasiten kopati, ko laćen ležati.
 Hoće se, da ti postelja dobro rodi.
 Hrani konja jako brata, a jaši ga jako dušmanina.
 Hribe hvali, u dol se vali.
 Hudoga psa se ni trēba bati.
 Hudić samo jeden vlas poželi, pa iz njega moćnu verv naredi i
 človeka uleće.
 Hvala mužu poguba.

Hvala se u sverhi spěva.

I dva bi oka u glavi zavadil.

Igra medo u komšiluku, dojt' će i na naša vrata.

Il' sněg pada il' dežd perši, nek' se božja volja verši.

Ili čekić kucat, ili puška pucat.

Istinu traži, pravicu važi.

I šareno jaje je lěpo, ali je jaje.

Išla bi baba u Rim, da imade s čim.

I guska kadkada na ledu poklizne.

Ikune nove na oltar, a stare pod oltar.

Imaš me, ne znaš me, izgubiš me, poznaš me.

Ime dobro, kto ga ima, vrata sam sebi otvara.

I mene je mati dojila, kano i drugoga.

I muha konja upíkne.

I prie su junaci u nevolje upali.

Izza zle godine osta bibavica.

Izkubi komaru nogu, a čřěva su mu na dvoru.

I zmija pozna cestu (drum).

Izjela konja trava.

Iz ove kože ne mogu u drugu.

Iz ruke kamen, a rěč iz ustah.

Izvan očuh, izvan pameti.

Izza volka i kozličí su siti.

Iz betva voz.

Izbirač je slab pogadjač.

Iz glave riba smerdí.

Iz kteroga drevesa sadje samo pada, ga nije trěba tresti.

Iz mladi se tern ostri.

Iz oka iz boka.

Izpred oči izpred misel.

Iz tudjega konja sred grezi na tla.

Iz toga mēha ne bude muke.

Izrij kakor svinja, snej kakor gospodar.

Iz vana lěpota, iz nutra praznota.

Jabelko ne pade daleč od jablane.

Jabelko je zjutraj zlato, o poldne sreberno, zvečera cvinčano.

Jagnje umiljato i dvě majke sisa.

Jajce već ko puta vč.

Jabelko zrelo pade samo.

Ječavec prebivavec.

Jeden cvět ne naredí spomladi.

Jeden krivičen krajcar deset pravičnih sně.

Jeden nobeden.

Jeden poturica gorji, nego sto Turkov.

Jedna domovina, jedna gospodinja.

Jedna glava srenji postava.

Jedna vlastovica (vlastovka) ne čini proletja.

Jedna ptica iz germa, u germ deset.

Jedna šteta, sto grěhah.

Jedna šugava ovca vse stado ošugavi.

Jedno drobi, drugo kusa.

Jedno kolo iz blata, drugo u blato.

Jedno lěto mora izslužiti, ako bi derva sekali na človeku.

Jednoj rukoј daje, a dvěma uzima.

Jezik nema kosti, ali može bosti.

Još ti vol nije stal na nogu.

Junačka mati perva zaplače.

Juri bogat, vol rogat.

Kadar je verba grozdje rodila?

Kadar Bog mudí, se nič ne zamudí.

Kadar děvojke nema i babu vode.

Kadar greš volku naproti, pokličí psa seboј.

Kadar ideš u volka na pir, vodi psa uzza se, . . . uzami prah uzza se.

Kadar je rat (vojska), nije nikto nikomu brat.

Kadar je vojska, su nebesa odperta.

Kadar kuća u selu gorí, vsaki si sebi boјí.

Kadar lesica prodikuje, pazi dobro na guske.

Kadar naj bolj igra teče, јi oberni hitro pleče.

Kadar mator (star) pes laja, pogledaj, što da je.

Kadar ni mačke doma, su miši dobre volje.

Kadar ni mačke pri hiši, gospodare miši.

Kadar psa ubiješ, zavleči ga i za plot.

Kadar puška puća, kolo ne igra (strepentibus armis silent Musae).

Kadar se jede i pije, onda je dosti prijateljah.

Kadar se proti jugu izvedri, potegni vos pod strehu.

Kadar vile doјdu k očima, il' vile puč' il' oči skočit'.

Kadar vol bariče, na glavu si sam zemlju baca.

Kadar vse krave bezlaju, še Keba.

Kadar zlato govori, vsaka besěda slabí.

Kadar zovu osla na pir, ili vode ili dervah manjka.

Kadgod po rugu proso rodi.

Kakav u kalamanku, takav i u naglavku.

Kakav pozdrav, onaki i odzdrav.

Kaka setva, taka žetva.

Kakor kto nikne, tako i bikne.

Kakor budeš komu napil, tako ti bude i odpil.

Kakor človek, tako reč (besěda).

Kakor dobleno, tako zgubleno.

Kakor došlo, onako i prošlo.

Kakor gospodar, taki posli.

Kakor rilo, tako i dilo (dělo).

Kakor někada, tako i sada.

Kakor kto drobi, onako će i kusat.

Kakor mati, tako hći.

Kakor majka prede, tako kći tke.

Kakor muž pa besěda.

Kakor oče, tako sin.
 Kakor odgovor, tako odgovor.
 Kakor predja, tako platno.
 Kakor prišlo, tako prešlo.
 Kakor se posuduje, tako se povračuje.
 Kakor se gude, tako se pleše.
 Kakor se streže, tako kosa reže.
 Kakor si budeš postlal, tako budeš ležal.
 Kakor si človek postelje, tako leži.
 Kakor služba, tako plačilo.
 Kakor stari delajo, tako se mladi uče.
 Kakor svirač svira, onako velja i igrati.
 Kakor ptica, takova pesem.
 Kakovi gospodarji, taki posli.
 Kakovo seme seješ, tako žito budeš žel.
 Kakor življenje, taka smert.
 Kakovi gost, onaka čast.
 Kakovi sem, da sem, težko onomu čiji sem.
 Kam će solza, nego na oko?
 Kap dubi kamen, ali ne siloj, nego čestim padanjem.
 Kapica ja, kapica vi, rugala se sova senici.
Kar, vidi: Što.
 Kasno ćeš se ogrijati vatre (ognja), ako ti tudja bedevia (kobila)
 derva nosila bude.
 Kaša mati naša.
 Kdē brat bratu ruku pruži, ondē rod i dom ne tuži.
 Kdē denar, tam um.
 Kdē je mnogo babicah, dēte propadne (je kilavo).
 Kdē je slama, tu je slava.
 Kdē je kolo bez kokana?
 Kdē junaci: ukanje; kdē deklīci: petje.
 Kdē koga sverbi, ondē se i češe.
 Kdēkoli se kadi, se ogenj dobī.
 Kdē koza dahne, loza sahne.
 Kdē ljudi, tam besēde.
 Kdē mačka spi, lonec pokri.
 Kdē merha, tam orli.
 Kdē meso, tam psi.
 Kdē nema početka, nema ni sveršetka.
 Kdē ni mačke, gospodare miši.
 Kdē osel leži, dlaku puští.
 Kdē ovce po svoji volni obrenke nose, kmalo ne bude ne ovcah
 ne volne.
 Kdē se hiljada dobī, ondē se lahko stotina puští.
 Kdē se konji igraju, tam magari (osli) padaju.
 Kdē se ne seje, ne raste.
 Kdē se volk usere, ovca uteče.
 Kdē si bil? Nikdē; što si radil? Ništa.

Kdê sila gospodi, razlogom ne hodi.
 Kdê su same strasti, nič ne može cyasti.
 Kdê te ne serbí, ne praskaj.
 Kdê truplo, tam orli.
 Kdê žena hlače nosi, muž malo kada dobro kosi.
 Kdê zub boli, jezik utiče.
Kdo — kdor gledaj: kto ...
 Kërpa (popravljenje) hišu derži.
 Kërpek i tërpež pol svêta deržita.
 Kersti volka a volk u goru.
 Kertina izpod zemlje hodi, pak se opet joj trag nahodi.
 Kerv nije voda.
 Klaja dražja od konja.
 Kobila rita, ovsu sita.
 Kogar Bog čuva, onoga puška ne bije, ... top ne gruva.
 Koga? Dva roga, tebi oba.
 Kogar je zmija upikla, boji se i gušćerice.
 Kogar ljubim, toga bijem.
 Kogar piči kača, se zvite vervi boji.
 Koji domaćin ne misli: šta u jutro? tu niti je kuće niti domaćina.
 Koji istinu gudi, gudaom ga po perstih biju.
 Koji me je vlani bíl, ni danas mi nije mil.
 Koji neće, da spozna brata za brata, taj će tudjinu za gospodara.
 Koji ne ljubi svojega brata, onoga tudja biju vrata.
 Koji niti svojoj kapi dobro ne misli, kako će drugomu dober biti?
 Koji sebi je hud (zli), komu dober?
 Koji tudje kraste povrédja, svoje povrédjuje.
 Koji uzame ženu radi blaga, naméri se na vraga.
 Kokoš vodu pije i na Boga gleda.
 Kola ne namazana cvile.
 Kolikor bělih vran, toliko dobrih mačeh.
 Kolikor glav, toliko misel.
 Kolikor krajev, toliko šeg.
 Kolikor ljudi, toliko čudi.
 Komar je rekel: Ako pridem, pridem sit, b' il pa ne pridem već.
 Komaru digni nogu, što mu ostaje?
 Komur lega dobro dě, malo prida jě.
 Komur ni Bog sreće dal, mu je kovač ne bude skoval.
 Komur nije světovati, nije ni pomoći.
 Komur nije za slogu, taj je proti Bogu.
 Komur se je molit, s tem se ni borit.
 Konec dělo krasí.
 Konji ne sedlaju se vilami.
 Konj se ne hvali radi dlake, nego radi berzote.
 Konj za sto zlatov tudi cerkne.
 Konj žeden mutne vode ne gleda.
 Konopec trojstruk mučno se preterguje.
 Konop ne priteži, ker će ti se prikinuti.

Kopito po nogi, ne nog po kopitu.
 Kovač zato klešče ima, da ruk ne opeče.
 Krajec skri, koželj pokaži.
 Kratka večerja, dolgo življenje (dugi život).
 Krava pri gubcu molži.
 Krava črna, mleko belo.
 Kravi tele ne smerdi.
 Krevlja burkle gleda, ... krevlja se burkely zadene.
 Krivično blago teknilo ne bo (ne bude).
 Kropiva ne pozebne.
 Krotkih ovec mnogo u hlevce.
 Kruh mu dam, pameti ne možem.
 Kruh sitni nije za vsakoga.
 Kruh, sol jej! pravicu govori.
 Kto bi vsemu svetu pogače namesil.
 Ktor će časno (častno), ne može lasno.
 Ktor čeka i dočeka.
 Ktor denarje ima, lahko muško ravna.
 Ktor dolgo leži, se ga slama derži.
 Ktor detelu kluva, mu na perste pada.
 Ktor dolgo pri hiši, vrata na nja cvile.
 Ktor dosti masla ima, ga po stēnah maže.
 Ktogođ se i za list skrije i nekoga ne može, ni dub da sakrije.
 Ktor hitroma dá, dvostruko dá.
 Ktor hoće, da ga drugi spoštiju, neka se sam spoštuje.
 Ktor hoće štogod pridobiti, mora rano ustajati.
 Ktor hoće u starosti počiti, se mora mlad truditi.
 Ktor ima, nek varuje.
 Ktor ima s čim, lahko gre u Rim.
 Ktor je jači, onaj kvači.
 Ktor jezik ima, u Rim zna.
 Ktor kupuje, čega ne trebuje, prodavat će, čega trebuje.
 Ktor k psom lega, s bolhami ustaje.
 Ktor k sebi konop sasma priteže, prikinut će mu se.
 Ktor mater ne vboga, ga tepe nadloga.
 Ktor maže, mu kaže.
 Ktor mnogo besēdi, mnogo i laže.
 Ktor moliti ne zna, nek se na morje podá.
 Ktor može i konj mu može.
 Ktor na mesec ... na zvezde laje, izpast će mu zubi.
 Ktor na moći slovi, večkrat iztepen u dragi obleži.
 Ktor na opako teče, vrag odnosi.
 Ktor neće plaćati, mora prositi.
 Ktor ne děla, mora krasti ali krave pasti.
 Ktor ne hranjuje krajcarov, ne šteje zlatov.
 Ktor ne seje, ne žanje.
 Ktor ne vaga, je bez blaga.
 Ktor ne varuje maloga, ne ima velikoga.

Ktor ne vboga, ga tepe nadloga.
 Ktor ne zna služiti, tudi ne zna gospodariti.
 Ktor ne ima pameti, ima nog; ktor ne ima u glavi, mora u petah imeti.
 Ktor ne može lupati konja, sedlo lupa.
 Ktor noče, pa mora.
 Ktor nije zahvalen na orahu, nije ni na tovaru.
 Ktor nije za sebe, nije ni za drugoga.
 Ktor nosi, ne prosi.
 Ktor oltara nije vidil i peči se klanja.
 Ktor pita, ne zalazi (ne zaide).
 Ktor pokraj pseta legne, naplazi se bolhah.
 Ktor po lētu ne dela, po zimi strada.
 Ktor posudbu prosi, zlata usta nosi: ktor uračuje, herbet obračuje.
 Ktor poveliko pije, prenašlo spi.
 Ktor praša, zvě.
 Ktor pred pride, pred mele.
 Ktor preveč pije, se mu po glavi vije.
 Ktor rad leži, ga rada glava boli.
 Ktor rano ustaje, ves dan mu dober nastaje.
 Ktor rukama med mēša, perste oblizuje.
 Ktor sam sebe ne česti, ni vrēden nijedne česti.
 Ktor sebi goji, naj bolji perivoj goji.
 Ktor se dima ne nadimi, se ognja ne nagrije.
 Ktor se hrani bez straha, se stari bez srama.
 Ktor se jedenkrat venča, se več ne razvenča.
 Ktor se kurb loti, se svoje glave loti.
 Ktor se med otrobe mēša, ga svinje snedú.
 Ktor se na vročim opeče, na merzlo piha.
 Ktor se s mokrim bratom sdruží, ne bude dolgo suh.
 Ktor se ovcoj učini, kurjaci ga pojedú.
 Ktor se s volkom pajdaši, mora š njim tudi tuliti.
 Ktor skusi, zna druge učiti.
 Ktor staroga ne sterga, tudi novoga ne bude tergal.
 Ktor s zlatom vojuje, gotovo premaga.
 Ktor svoj posel čini, rukuh ne merlja.
 Ktor se je za vešala rodil, neće utonuti.
 Ktor što čini, sebi čini.
 Ktor svoje odbacuje, nije ni tudjega vrēden.
 Ktor što dela, pred nja pada.
 Ktor tebe kamenom, ti njega kruhom.
 Ktor tepe, ga tepu.
 Ktor tudja konja jaše, berzo se sjaše.
 Ktor tudje dēlo gleda, svojega pozabi.
 Ktor veliko govori, veliko vē ali veliko laže.
 Ktor veliko pije, malo popije.
 Ktor visoko lēta, se nizko usēde.
 Ktor vsašto za zlo prima, za družtvo nije.

Ktor zamudi, naj gloda kosti.
 Ktor za pećju ni bil, ne hodi drugih za peć iskat.
 Ktor za smolu prime, se osmoli.
 Ktor za tudjoj vunoj pojde, sam ostrižen kući dojde; (kdor za
 ptujoj volnoj hodi, sam ostrižen domu pride).
 Ktor za tudje prime, ob svoje pride.
 Ktor zbëra, si zbërek dobi.
 Ktor zelje sadi, i kermače (prasiće) redi, se lakote ne boji.
 Ktor zgoda seje, zgoda žanje.
 Ktor zgoda ustaja, mu kruha ostaja.
 Ktor zlu prašća, dobru škodi.
 Kućam se i baštinam išću godišća, a mudar človek vsigdar mlad.
 Kuda će iver od panja?
 Kuda djavol ne može, babu šalje.
 Kuda ovce vode, tuda jih strižu.
 Kuda sunce teče, kruh se peče.
 Kuda vëter maše, vse je naše.
 Kuda vsi Turci, tamo i hodža.
 Kume ne uzdaj se u me, nego u se i u svoje kljuse.
 Kupce i presiće mertve tehtaju.
 Kurjak kožoj platja.
 Kus u tudjoj ruki vsigda veći.
 Lačen dober kuhar.
 Lačna vrana situ pita.
 Lakomu su oči pri pogači.
 Lakota še volka iz gozda prižene.
 Lanjskoga snëga se nije bojati.
 Lasno je čelava ošišat.
 Lasno je vragu u sviralu sviriti.
 Laži je plitko dno.
 Laž ima kratke noge.
 Leža ne bogāti.
 Lehko iz grada streljati.
 Lehko je vraziti, ali težko zoračiti.
 Lehko se stotina pusti, kdë se jezero dobi.
 Lehko tudjem polenom orehe klatiti.
 Lënoba gnusoba (gerdoba).
 Lëpa besëda lëpo mësto najde.
 Lëpo je vsakomu milo.
 Lëpota bez pameti pusta.
 Lëpše zlato ponošeno, nego li srebro iz nova kovano.
 Lësica je lukava, al' joj se ipak kože prodaju.
 Lësica potuhe svarica.
 Lëskova mast čudodëlna, ... čudotvorna.
 Lëtal visoko, padel globoko.
 Lëtala visoko, sedla ne daleč.
 Lisastomu konju se lisa ne izbriše.
 Ljubav je polna meda i jeda.

Ljubezen bolezen.
 Ljubim tebe, to da ne ko sebe.
 Lovec masten, dom razdjan.
 Loza i koza vode ne milujete.
 Ložeje je varovati ovce, kao novce.
 Ložeje pero, kao drvo.
 Luč u ruke, ključ iz ruk.
 Lukavi je prijatelj gorji od neprijatelja.
 Lupežu većkrat obēd priseje.
 Maček bohu varih.
 Mačke kdě nije, tu miši kolo vode.
 Majhen sem pa hud.
 Majka hčeru kara, a nevěsti (snahi) prigovara.
 Mala krava pa dobro molze.
 Mala ptica prepelica, to da upeha konja i junaka.
 Malen otrok, malena skerb.
 Malen sem ptiček, to da slaviček.
 Malen slavič, to da glas velik.
 Malen, to da umen.
 Malena krava, pa dobro molze.
 Mali konj, pa dobro vleče.
 Mali lončić hitro pokipi.
 Malo dēte, mala skerb.
 Manjka se blata, kadar deži.
 Mari Māra za pudara, kadar se grozdja nazobala.
 Marsiktera bukva k svojemu koncu toporišće dá.
 Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba.
 Meć tvoj, glava moja.
 Med dobremi susedi dobro živěti, dobro umrěti.
 Med se liže, ker je sladek.
 Metla nova dobro mete.
 Mertvoga zubi ne bolē.
 Mědom se, a ne octom, muhe hitaju.
 Medvėd je rekel: rodit' će hruške.
 Měra pa vaga u nebesa pomaga.
 Měsec kaže, pa rad laže.
 Mini lěpo, meni gerdo.
 Mi o volku, a volk na vrata.
 Mi od volka, on primaha.
 Mi o psu, a pes na vrata.
 Miši veseli, ako mačke ni.
 Mlada kri s mahom (mirno) ne stoji.
 Mlad mēsec ne svēti vsu noć.
 Mladčad seljanska hlepí za gradom, kao za jabelkom, a luda ne
 zna, da je ona jabelka červljiva.
 Mlad može, a star mora (umrěti).
 Mladost norost.
 Mladost svobodna malo kada dobra.

Mlado dēte stupuje starejšem na perste, odrašćeno na serce.
 Mlin je vsakoga žita.
 Mlin mele, što mu naspe.
 Mnogo hertov zečja smert.
 Mnogo putih naj bolji plivač utone.
 Moja glava, moj svet.
 Moja krava, moje tele.
 Moker se dežja ne boji.
 More ogenj i žena (hudobna) tri naj gorja zla.
 Mošnja zgine, muž mine.
 Motri konec.
 Mudroj glavi jedno oko dosta (Sapienti pauca).
 Muha, koja prileti, hujše piče, ... pikue.
 Muha vari mojega trebuha.
 Mu perst moli, ruku želi.
 Muž kosí, žena se rodi.
 Muž ljubi zdravu ženu, brat bogatu sestru.
 Na božji put, Bogu na put.
 Nabrušen nož rad reže.
 Nadloga nadlogu rodi.
 Nadloge terpeti, serce kamenom imeti.
 Na jedan put se hrast ne podsēče ... posēka, podere.
 Na jedan put se ne sosida grad.
 Najpred štalicu, a onda kravicu.
 Na kurjaka vika, a lēsica živađ kolje.
 Na most pa k materi ni nikada predaleč.
 Na lice priljuden, na rube ostuden.
 Na putu ružica, na domu tužica; (na potu rožica doma vbožica).
 Na psu rana na psu i zarasla.
 Na razvalinah novina oživí.
 Narod bez narodnosti je tēlo bez kosti.
 Na sercu treznih, na jeziku pijanih (je resnica).
 Na suncu toplo, pri materi dobro.
 Nastreljeni pes se strelje boji.
 Natovari ter udari.
 Navada železna srajca.
 Na volka kriče, lēsicu redē.
 Ne boj se, neka pred psi ujedú.
 Nebojša je glavu izgubí.
 Ne budi presladek, da se s teboj kto ne posladka.
 Ne budi psa, koji spava.
 Ne budi svačija metla.
 Ne cerkni magarče, dok trava ne nikne.
 Neće ni pes gole kosti.
 Ne čini človeka človekom brada, kao ni bēla stēna grada.
 Ne čini dobra bez opasno, da te zlo ne najde.
 Ne jede se vsaka ptica, koja letí.
 Neka se znade, čija je kuća masna (mastna).

Neka utone, što ostali neće!
 Nejaka reka vsaka, ka se u mnogo děli trakah.
 Nema otčevine bez kerčevine.
 Nema žita bez kukolja.
 Nema jěla bez děla.
 Nemarni ljudje ne obogaté.
 Ne mogu biti i volki (vuci) siti i kozličí na broju.
 Ne može se sunce začepiti dlanom.
 Ne neha beračiti, komur se palica u rukah ugrije.
 Ne prodajaj kože, dokler medvěd še u berlogu tičí.
 Ne pružaj se dalje od gubera.
 Ne pusti kusionje na valov.
 Ne sperdaju jim usta, već i novci govore.
 Ne stoji na zemlji dom, stoji na ženi.
 Ne škoduje toliko večerno sedenje, kakor juterno ležanje.
 Ne umi palja kokošam zamesti.
 Ne uzdaj se ni u koga, već u se i u svoje kljuse, ako će i ba-
 gavo biti.
 Ne užije se ogenj bez derv.
 Nevolja redom gre.
 Ne vsakomu verjeti, krepčeje dvor zapreti.
 Ne zna osel, što je petrusin.
 Nezvan došel, nepošten pošel.
 Nėmec se ne bojí, da će gatje izgubiti.
 Nezvanu gostu za vrati, u glavnjah, město.
 Nėmomu dėtetu ni majka ne može pomoći.
 Ni Bogu kolača, ni caru harača.
 Ni gerdo, ali kto něšto ne zna, a gerdo je, ali se učiti noće.
 Ni gore poseci, ni bez dervah doma ne dojdí.
 Nijedna tuga samodrugá.
 Nijedna vuno poznám te.
 Nijedne zime nije volk izjedel.
 Nije lěta bez Jurjeva dana, niti brata dok ne rodí majka.
 Nije kruha bez truda.
 Nije ležecěga světa.
 Nije plemena do slavná imena.
 Nije vsaki den božíc.
 Nije vse zlato, što se sija.
 Nije za gusku seno.
 Nije za kermaču sedlo.
 Nikto ne vě, što bude den prinesel, što bude noć.
 Ni mi staro kašlje, ni mi mlado plače.
 Ni moj lov, ni moj zajec.
 Ni nesreće bez sreće.
 Ni planine bez doline.
 Ni pošteno platno, to da koristno.
 Niti budi med, da te jedu, niti jed, da te predu.
 Niti gudi, niti gudila traži.

Niti dobru teci, niti zlu (herdjavo) ostavi.

Ni tisti siromak, koji nikoli nič ni imel, nego tisti, ki je imel pa zgubil.

Ni tréba gledati, kdě mačka spí, da le miši lovi.

Ni u tikvi suda, ni u vsakom druga.

Ni vsaki den praznik.

Noć človeku neprijateljca.

Nogu upravi u obě ostrogi.

Nova metla lěpo mete.

Novo sito i na klinu visi.

Običaji od starine šćit su jaki domovine.

Obljuba dolg děla.

Očima ne velja věrovati, oči su varalice.

Oči vse vide, same sebe ne vide.

Od čutenja glava ne bolí.

Od dobrih (sladkih) besědi se nikto ne izredí.

Od imena „majka“ polna su ti usta.

Od jevtina mesa čorba ne velja.

Odkladki odpadki.

Od leće klepeče.

Od magarca (osla) ne stori konja.

Od nebojana je draga postrana.

Odnjela bi mu u kljunu sraka bitje, a nebi ni deva čudjinu.

Od pitoma (znanoga) zelja trěbuh ne bolí.

Od pruta biva hrast.

Od šale glava ne bolí.

Od vola uči se vole (volíc).

Od vsake hiše put u Rim.

Od vse kradje na božić ni mesa.

Od zabilježenih pazi se.

Od zla dolžnika i kozu bez mlěka.

Ogenj bez derv ne užije se.

Ogenj i voda dobro slōžita, hudo gospodarita.

Ogenj se ne gasí ne s slamo, ne s oljem.

Oko gospodarovo konja pase.

O kraj more lupa.

Oli kućku ubij, oli žjarnje razbí.

Opečen ohon se ognja bojí.

Orel orla plodí, sova sovo rodí.

Osel pravi: neka raste potle trava, ali ne kada mene ne bude.

Osel vodu nosil, žedje umerl.

Osel vodu nosil, muku komar.

Otrok děla, što otea dělati vidi.

Otrokam dá Bog sreću u spanju, odrašćeni se moraju pa truditi za nju.

O izvana lěpo, o iznutra gnjilo.

O izvana diši, o iznutra smerdí.

Padla muha na medvěda.

Pameten človek neće nikada, kao ždrebe pred rudu.
 Pamet koga ne služi, služe noge.
 Pasji hak more ne muti.
 Paski došlo, paski i odišlo.
 Pava lēpša perje ženu muž.
 Pazi na besēdu, ko pes na kost.
 Perva nesreća za ženina i nevēstu, ako se meša zamudi.
 Pes ima kosmate ušesa (vari se, da te ne kavsne).
 Pes na mervi leži, sam je ne jē, drugim ne da; pes na slami leži,
 sam je ne jē, na druge reži.
 Pes psa derglā.
 Pes psa ne ugrizne iz lēpo.
 Pes psu brat.
 Pes spade iz bervi, da je bervi lašnje.
 Pešec neka se s konjikom ne družī.
 Petica muž.
 Petica moži (udava).
 Pevci pivci.
 Pićen od kaće pred vervju bēži.
 Pijanca se še nabasan voz sena ognē.
 Pijanec se preoberne, kadar se perkucne.
 Pitali kurjaka: kada je naj veći zima? A on odgovori: kada se
 sunce radja.
 Pijanka ciganka.
 Pij, to da uma ne zapij.
 Plata na vrata.
 Plodna je zemlja, koju gospodar pleše.
 Pobiše se sebe za tudje sēdbe.
 Po času dalje se pride.
 Podaj rukama, traži nogama.
 Po dēlu plaćilo.
 Po glasu ptica a po šapu se lev poznaje.
 Po gospodaru gor, po gospodaru dol (gre gospodarstvo).
 Pogosta družina, sloka živina.
 Po hudi tovaršiji rada glava bolī.
 Pohvala mužu poguba.
 Pokle kralj Matjaž spī, nikakve pravice ni.
 Poklisaru se glava ne odsēča.
 Pokornih glav sablja ne sēka.
 Pokraj suhoga derveta i sirovo izgori.
 Pokrivaj se, kolikor imaš bilja.
 Po mēstih ljudje besēde cukré.
 Po noći vsaka krava mavra.
 Ponukavca glava ne bolī.
 Poperšil je, no nije poletil.
 Porok plačevavec.
 Potlje boja s kopljem u ternje.
 Po sprideni pajdašiji rada glava bolī.

Povsuda dobro, kod kuće naj bolje.
 Potajno uglje naj hujše opeče.
 Poterpljenje železna vrata prebije.
 Potoči žaba nogu, da i nju podkuju.
 Po tuči zastonj zvoniti.
 Po vesi bez psov se gre bez palice.
 Po vidu sokol, po glasu vran.
 Po vojski kopje u ternje.
 Pozni otroci gotove sirote.
 Po vojski dosti junakov.
 Prazna vreća uz gori stati ne može.
 Pravica oči kolje.
 Pravicu vsaki hvali, pa vsaki ne hrani.
 Pravic veliko, pravice malo.
 Pravo reci, pa gledaj ter uteci.
 Prebroj, ako i na putu najdeš.
 Preveć še s kruhom ni dobro. (In medio virtus).
 Pri Bogu vse za dēlo na prodaj.
 Pride pa mine.
 Pridna žena tri vugle hiše podpira.
 Pri nego koga uskosiš (jezikom) po spagu svojemu mērice po-
 pipaj.
 Pri zore nema sunca (ne može svanuti).
 Prijatelj se spozna u nadlogi, zlato pa u ognju.
 Priložnost grēh dēla.
 Pristojneje je slogu iskati, nego u neslogi stati.
 Pri suhom panju lahko ogenj gnētiti.
 Pri vas derva cēpe, terske pa k nam letaju.
 Protiv smerti nema lēka.
 Prut, dokle je mlad, velja ga zavijati.
 Pruži žaba nogu, da i nju podkuju.
 Ptiča po perju poznaš.
 Pusti macu pod policu, ona će i na policu.
 Pusti koku u jarak, ova će i na slog.
 Pusto mlēko i psi loču.
 Pust pod stēnoj, velika noć za pečju.
 Rahla besēda serd utolaži.
 Raje junačko umrēti, nego babinsko živeti.
 Rajše dobrim služim, kakor slabim zapovēdam.
 Rak zajca lovī.
 Rana ura zlata ura.
 Rane ruže rade povehnu.
 Rani dež pa stare babe ples.
 Rana ako se i izleči, poznaje se biljega.
 Rani sirotu na svoju sramotu.
 Rano u krevet (postelju) i rano iz kreveta.
 Raven ravnemu drug.
 Razvaline življenja novine.

Raženj se pravi, a zec u šumi.
 Reče dēva: Što si u meni pravo ugledal?
 Reči da se kupuju, manje bi se govorilo.
 Reči trēba mēriti a ne brojiti.
 Reži se kotel loncu.
 Rēdka sreća bez nesreće.
 Rēdko umi dobro gospodariti, ktor se ni učil služiti.
 Ribić ribića daleč vidī.
 Rugal se kotel loncu, a obadva černa.
 Ruka ruku pere, a obraz obēdvē.
 Ruka ruku umiva.
 Sablja tvoja, ruka moja.
 Saj še kokoš denarje ima.
 Saj še mravlinec na starost izletī.
 Sam se primi za nos.
 Sam za se, ko prase.
 Sanj je laž, a Bog je istina.
 Sebi seješ, sebi žanješ.
 S jednu daja, s dvēma jemlje.
 Se moramo razprostreti, kakor se imamo s čēm odeti.
 Se nosi ko serna, pa nema ne zerna.
 Serce veselo kudeljū prede.
 Sercu jezik ne odgovara.
 Serčnost veljā.
 Sēdi krivo, a sudi pravo.
 Si je tudje vrata na herbet obēsil.
 Sila kola lomi.
 Sila Boga ne moli.
 Sila nigdar nije mila.
 Silni premožni, zviti ubožni.
 Sin i molčanje ženu ukrašava.
 Sin moj, um svoj.
 Sinut će sunašce i pred naša vrata.
 Siromaštvo mati zdravja.
 Siromaštvo i kašelj se ne dasta zakriti.
 Sita vrana gladnoj ne verjame.
 Sitomu trēbuhu še dober kruh ni všēc.
 Sit sem ljudi, koji na ruci jagnje derže, a u torbi vruga hrane,
 drugomu podpomažući, sebi pomoći traže.
 Skerben spravlja sēde vlase, pokojem se ludjak pase.
 Skerb vlase běli.
 „Skoro“ ni nikoli zajca vjel.
 Slaba pokveka naj bolj veka.
 Slab berač, kteri se ne može jedne hiše anati.
 Slabe kure, slaba jajca.
 Slab ptić, ki ne može svojega perja nositi.
 Slēpoga za put i bedastoga za svet ne baraj (pitaj).
 Sloga jači, nesklad tlači.

Sloga od Boga, nesloga od zloga.
 Slogom rastu male stvari, (nesloga) jal i nazlob vse pokvari.
 Služba ni družba.
 Služba pasja mati.
 Smert ima kosu ne sekire.
 Smert pobira, nič ne zbira.
 Smert stare pokosi, mlade postreli.
 Smert zastonj.
 Snažnost vino pije.
 Snočne vode ne izlij, dokler denašnje še ni.
 Sova senici glavana (pravi).
 Sova sokola ne izleže.
 Sperdala se sova senici, a svojo glavu u šušanj turila.
 Spěšnu konju ostroge ne trebuje.
 Sreberno lěpo, zlato še lěpše.
 Sreberno sedlo še ne stori dobroga konja.
 Sreća komu sviri, lěpo kolo vodi.
 Sreća na razputju sedi.
 Sreća opotočna.
 Sreća velika, pameti malo.
 Srećnomu tudji prihadjaju, nesrećnomu svoji odhadjaju.
 Stara měra stara věra.
 Stara navada železna podkova.
 Stara petica stara resnica.
 Star dvakrat otrok.
 Starca velja slušati, a za njim ne hodati.
 Staroga kozla rogovu krepčej.
 Stare věre, staroga vina, starih prijateljjev se derži.
 Stare ikune pod oltar, a nove na oltar.
 Star muž piti kupi, mlad kožu lupi.
 Starost nemarnost.
 Starost ne pride sama.
 Starost pride, moć odide.
 Star prijatelj staro vino.
 Star volk pasja maškara.
 Stavi ludo na visoko, da nogami maha.
 Stojecé mlin, molčecé jezik ne hasnita nič.
 Sto nistaja ubiše osla.
 Strah dobra rěč pri hiši.
 Stvora malo, kdě je mnogo rěči.
 Stupaj gospodarjev goji njivu.
 Suhi panjevi lahko gnětilo.
 Suhoj zemlji tudi slana voda dobra.
 Sušec (Martius) rad rep vije.
 Svagdě dobro, kod kuće naj bolje.
 S veliko gospodoj ni dobro črešenj zubati.
 Svetec projde u jeden dan.
 Svetoga Jurja luža k krěsu suša.

Sveti Juri kaže duri.
 Sveti Matia led razbija.
 Svět vsih ljudi dom.
 Svoja kuća svoja volja, neka bude drugih bolja, ... za vsakoga je
 po naj bolja.
 Svoja ruka gospod.
 Še konj se spotika četveronog.
 Še mravlja se brani.
 Še muha išče kruha.
 Še pametni ljudi vodu skale.
 Še persti na ruki nisu jednaki.
 Še pes na spolovini cerkne rad.
 Še pes pri pitju rad mir ima.
 Še zajec teče tje rad, kdě se uleže.
 Šiba novu mašu poje.
 Šilo za ognjilo.
 Široko polje, města tesna.
 Šivanka srebro i zlato perdere, pa le gola ostane.
 Što bi kola škripala, volovi riču.
 Što človek od lakote moći zgubi, je še dobí: što od žedje, je ni-
 kadar već ne dobí.
 Štograd od loze je bolje od vode.
 Štograd doma se skvasi, ne razglasi.
 Štograd moja njiva donese, ono je moje.
 Što hasni otcu otcem biti, ako majka vse prehiti.
 Što iz serca pride k sercu ide (gre).
 Što je dikla navikla, ko neva je obikla.
 Što jednomu ljubo, drugomu drago.
 Što je pravo i Bogu je drago.
 Što je preveć, še s kruhom ni dobro.
 Što je sada na opako, bit' će někada vse jednako.
 Što kto miluje, ono mu je i drago.
 Što kuc to muc.
 Što ljubav (sloga) stvori, se nikada ne razori.
 Što ljubiš ti i meni ne merzí.
 Što mačka kotí (rodí), miši loví.
 Što mladi ne vědu, jim stari povědu.
 Što na sercu, na jeziku.
 Što ne gori, se ne gasí.
 Što oko ne vidí, serce ne poželí.
 Što omili, ne omerzne.
 Što pes laje, věter nosí.
 Što peću nosí, se vse preprosí.
 Što se babi htílo (hotělo), to se babi snílo.
 Što se išče, se najde.
 Što se ne stori, se ne razglasi (zvě).
 Što se ne počne, se tudi ne konča.
 Što se odloží, se ne opusti.

Što se pri igri dobí, se pri igri zgubi.
 Što serce misli, jezik govori.
 Što se rodi, smerti zori.
 Što se seje, to se žanje.
 Što se uleće, ne uteće.
 Što si človek naperti, nosi do smerti.
 Što si usejal, to budeš žel.
 Što sprosiš, bez skerbi nosiš.
 Što tebi nije drago, ne čini drugomu.
 Što te ne peče, ne gasi.
 Što te ne žge, ne pihaj.
 Što vičeš, što lupaš, nisi dēvojku dovedel.
 Što visi, neka pade.
 Što vkupa leží, vkupa derží.
 Taj pade, ki se upa ustati.
 Tam Němec Slovencu preje, kdě se kača na ledu greje.
 Tatiće oběšajo, tatove izpušćaju.
 Tavernarica naj posljedni grad (tuča).
 Teč' će voda, kud je i do sada tekla.
 Teč' će voda, kud je prie tekla, štono naša mila majka rekla.
 Terbuhu praznu vse je mило.
 Terbuhu sítu vse je merzko.
 Terla baba lan, da ji projde dan.
 Těrajuć lěsicu iztera kurjaka.
 Terma kerma.
 Tern se izza mlada ojstri.
 Teško gospodaru, kteroga posli uće.
 Teško loncu iz sela začine čekajući, a još težje tebi Bošnjace
 brate u tudjina podpore tražeći.
 Teško meni bez mene.
 Teško ovcí med kurjaci.
 Teško sili bez vlasti.
 Teško vsagdě svojemu bez svojega.
 Teško ti mišu s mačkom.
 Teško tudji hiši služiti, še težje si hišu pridobiti.
 Teško volku, za kim psi ne laju, a junaku, za kim ne govoré.
 Tice pečene nijednomu u usta ne leté.
 Tiček se po perju pozna.
 Ti druge ptice ne poznaš, ko mačke.
 Tić tića ujě, da meso jě.
 Ti gospod, ja gospod, kto pa hlapec?
 Tiha voda brege dere (děla podmole).
 Tihe vode globoko deru.
 Ti otca do praga, sin tebe čez prag.
 Tistoga ni trěba kregati, kteri sam sebe krega (svari).
 Tisto učí, ko tvrdo molčí.
 Tisti je moj brat, kteri bi mi storil dobro rad.
 Toplo, pa ne ko lěto, dobra, pa ne ko mati.

Traži kruha nad pogačoj.
 Treba piti ali iti.
 Trebuh kakor zlodej! starih dobrot ne pomni.
 Trebuh nema ušes.
 Trës iz vedra neba ne pada.
 Trezen misli, pijan pove.
 Tri žene jedna guska čitav vašar.
 Trudno je od dlake gredu učiniti.
 Tuče (tolče?) vodu u tučanj.
 Tudi gusi u času spoderkne.
 Tudi iz maloga germa velik ptič izleti.
 Tudi ja vëm, što je slano.
 Tudi kamen se s mahom obraste na jednomu mestu.
 Tudi medvêd, ki niz hruške leži, počiva.
 Tudi mudri muži u času grêše.
 Tudi pijana kokoš vë, što je jastreb.
 Tudi po zimi može toplo biti i u dežju sunce sejati.
 Tudi slêpa kokoš najde zerno.
 Tudi stare koze rade sol ližu.
 Tudi štete ovce volk pojë.
 Tudi voda ima zube.
 Tudj nikada neka ne bude, koji svoj biti može.
 Tudja zemlja ubija človeka.
 Tuli s volkuļu, tuli s basulu.
 Turčina preš, a Turčin ti sudi.
 U bogatca na glas, u siromaha na čas.
 Ubožen kardelj ima vsega dovelj.
 Ubožni premožni.
 Ubožstvo kruši možtvo (muža).
 U Ciganjke čern obraz, al' polna torba.
 Udala se moma, da nije doma.
 Udri zlo, da je gorje.
 U jeseni za vsakim germom dež.
 U kakvo se kolo dojde, onako se mora igrati.
 U kutu nikomu na putu.
 Ular ide s konjem.
 U laži su kratke noge.
 Uma mnogo, denarjev nič.
 Umiljato jagnje dvë majki sisa.
 Um za morjem, a smert za vratom.
 U kropivu ne treši.
 U nebo ni lahko.
 U nebo ni perut, na zemlju put blizo.
 Upadla mu sekira u med.
 Uradnik ukradnik.
 U srëdi, u zlati skledi.
 Ušeta, da ti čuju, što ti pete govore.
 U šolu hoditi muke prebiti.

U velikoj vodi hvata se velika riba.
 Usta bole, čreva prazne.
 U tudjoj je ruci uvijek veći komad.
 U vigradu (spomladi, pramalétju) vsaka bučelica krajcar.
 Uz suho dervo i sirovo gorí.
 Vari se maček, ktere spređa ližu i zada praskaju.
 Vaša gnada kruha strada.
 Već bab okolo otroka hodi, bolj je kilov.
 Veće je danah nego komadah.
 Već ima, bolj mermra.
 Već je dnov od klobas.
 Već je dolžen, nego bi se prodal.
 Večkrat bita, kakor sita.
 Već vide oči od očesa.
 Vele reči a ništa tvora.
 Veleva ktor može, uboga ktor mora.
 Velika derveta dolgo rastu, a za čas padnu.
 Velika riba malo požre.
 Velik blagoslov vse praznike u perstih ima.
 Velike gospode prošnja gotovo povelje.
 Velike skerbi zgoda vlase ubělé.
 Velike ptice, veliko gnězdo.
 Veliko drevje dolgo raste, naglo pade.
 Veliko bi platna potreboval, da bi vsem ljudem usta zašival.
 Velik otrok (sin, hčer) sive vlase děla.
 Venec na glavi, pa stergani rokavi.
 Veliko še imaju ljudi, le dosta nikoli.
 Verči udicu za ulovit ribicu.
 Veselo serce kudelju prede.
 Veselo serce pol zdravja.
 Vi čepite derva, k nam leti terska.
 Vidila baba muhu na tornju, a torna ne vidila.
 Vidila konja kovati, uzdignila žaba nogu.
 Vigredni sněžići su hišni volčiči.
 Vince kiselo, serce veselo.
 Vino će ti pravicu očitovati; ... u vinu ćeš pravicu izmusti, ... u
 vinu ćeš čeljade poznati.
 Vino ne govori: hodi, nego: sedi.
 Vinograd noće molitve, hoće motike.
 Vino še mudroga znori.
 Vino še starca igrati naredí.
 Visoko lěta, nizko obsedí.
 Više vide oči, nego oko.
 Vlastna hvala smerdí.
 Voda bistra ladja gnjila.
 Voda teče mlini melju.
 Volim danas pečenu ševu, nego li sjutra kokoš.
 Volk dlaku poměnjuje, a čud nikada.

Volk proždire onoga, koji se ovca čini.
 Volku nije tréba šume kazati.
 Volk sit i ovca čela ne može biti.
 Volna lasno plavi.
 Vol ti još nije stal na nogu.
 Vrag bi i glavu skinul, ali Bog ni vlasa ne dá.
 Vrag nije, kakav ga kažu.
 Vrana o bunišću, a sokol o mesu, pak oboje na Jurjev dan izlétí.
 Vran vranu oči ne izbija.
 Vrana vrani ne skoplje oči.
 Vrème je drugda mati, a drugda maćeha.
 Vrème je od vsašta.
 Vrème vsašta odkriva.
 Vrème nikogar ne čaka.
 Vrème nosi svoje brème.
 Vrème rani al' i lèči.
 Vsaka baka pod svoj kotel puše.
 Vsaka je kočka na svojem gnězdu jaka.
 Vsaka krava svoje tele liže.
 Vsaka noć ima svoju moć.
 Vsaka rěč (stvar) le en časek terpi.
 Vsaka ruža ima dračja.
 Vsaka ptica k svojem u jatú ide.
 Vsaka sila do vrémèna.
 Vsaka ptica rada tje leti, kde se izvalí.
 Vsakomu se svoje naj lèpše zdí.
 Vsake sanje pol resnice.
 Vsaki berač svoju mavhu hvali.
 Vsaki Cigan svoju kobilu hvali.
 Vsaki ima perste k sebi obrnjene.
 Vsaki je sebi naj rajši.
 Vsaki mlinar vodi vodu na svoj mlin.
 Vsaki okolo svojega verta lahko gradi.
 Vsaki nije za vsa.
 Vsaki pometaj pred svojim pragom.
 Vsaki svoje sreće kovač.
 Vsaki sam naj bolj vè, kdè ga čevelj tišći (žulí).
 Vsaki za se, Bog za vse.
 Vsako čudo za trí dni.
 Vsako zlo za bolje.
 Vse je naše, kuda vèter maše.
 Vse se može, ako se sile bratsko slože.
 Vse svojim vrémènom.
 Vsi gremo u kertovu (deželu).
 Vsih dèl mojster, vsih rěv gospodar.
 Vsi ljudi vse vèdu.
 Vsi smo, da se Bog usmili.
 Vsi su grablje, vile nijeden.

Vuci (volki) po poruci mesa ne jedu.
 Vzela bi ga, ako bi bil iz terte zvit.
 Vzemi ženicu sebi verstnicu.
 Začetek unetek.
 Zakidivati ranu na zdravu mesu.
 Zaklela se zemlja raju, da se vse tajne znaju.
 Zakon bez otrók bez sunca den.
 Zaludu je stara vola učiti orati.
 Zaludu je začina, kada nije načina.
 Zaludu je biser, kada mi gerlo davi.
 Zaludu ti je širok svēt, kada te črevlja tišči.
 Zanesi se na tudju kašu pri svojoj doma.
 Za nevolju babu vode, kada dēvojke ne nahode.
 Zapovēdih psu, a pes repu, rep dlaki a dlaka zaplaka.
 Za poznat človeka, mnogo soli trēba š njim izjesti.
 Za pridnoga u vsakom germu kus kruha, pod vsakim kamenom
 krajcar.
 Za pridnoga za vsakim germom petica.
 Zarečenoga kruha se veliko snē.
 Za smert ni lēka.
 Zastonj se mačke švigaju.
 Zašto slēpcu ogledalo?
 Zato kovač klešće ima, da s goloj (rukoj) ne prime.
 Zec kdē se okoti, onde i pogine.
 Zerno do zerna pogaća, a kamen do kamena palaća.
 Zdravje gor po niti, dol po curki.
 Zgoda u postelju, zgoda iz postelje.
 Zima i lēto jest gedišće.
 Zime volk ne vję.
 Zla kuća temnica.
 Zla se godina može i na palici preskočiti.
 Zlato kada govori, vsaki suti.
 Zla trava berzo raste.
 Zlato lēpo, pamet lēpša.
 Zlato oružje gotovo premaga.
 Zli početek, zli i sveršetek.
 Zlo je uputjen vsaki posel, upravitelj kdē je osel.
 Zna vrug mnogo, ker je star.
 Zrelo jabelko samo pade.
 Zvoniti ne znam, a prestati ne smēm.
 Zvono kuca: ko za čim, ko za čim.
 Zub dosti, kruha malo.
 Zvuna lēp, iznutra slēp.
 Žalost i tuga otrovna kuga.
 Žalostno pseto, ko se za rep dade hvatati.
 Žeden konj mutne vode ne pazi.
 Žedna bih te preko vode privedel.
 Želja verla velja zlata.

Ženi se bližeje, ko možeš, botrini se dalje, ko možeš.

Ženi sina kada hoćeš, a hči udaj kada možeš.

Ženiti se je trēba s ušesmi, pa ne s očmi.

Ženski jok, mačkene solze.

Žensko lēto je po Petrovu.

Že velja, kamor serce pelja.

Živomu človeku se vse pripeti, mertvomu jama.

§. 88.

Rad upotrebuješ prirečja, usklike, pridavke, izreke i poslovice slavenske, vsigdar su prijetne i ugodne, ako ravno se često upotrebuju; š njimi je taka, kakor s črešnjami, slivami i s grozdom, ako ravno vsako lēto izrastu i blizo jednako dozriju, su nam vendar vsigdar prijetne i jih radi spet jemo.

§. 89.

Sada se može stoperv (še le) odgovoriti na pitanje: kako se mora književno ilirsko narečje pisati? . . . namreć:

1. glede pismēn se mora pisati složno, to je: moramo upotrebovati obadva alfabeta, latinski (u složnom pravopisu), i cirilski (gradjanski po Vuku Štefanoviću Karadžiću popravljeni) i ne kovati novih;

2. glede rēčih se mora pisati etimologičko i uzajemno, to je: ne smēmo pisati preveć ali premalo pismēn ali jih neveljano spremēnjati u pojedinih rēčih; rēči moramo upotrebovati ne jednostrano, da bi razumilo ljudstvo samo jedne pokrajine, nego uzajemno, da razume, kolikor moguće, vsi ilirski Slaveni;

3. glede slovničkih izrazov se mora pisati učeno, to je: slovnički izrazi svih ilirskih podnarečjah se moraju prispodobiti i izmed njih običnejši izbrati i upotrebovati;

4. glede sloga (syntaxa) se mora pisati narodno, to je: moramo si prizadevati, kolikor moguće, pisati tako, kakor naše ljudstvo govori. —

§. 90.

Pěsni se mora na tenko svih tēh pravil deržati, kakor vsaki ini pisatelj u razrešenom slogu.

Književni jezik se može različno razděliti, postavim: na jezik učeni, priprosti, filosofički, razrešeni, pěsnički i tako dalje. Nek se pak razděljuje, kakogod hoće, vsaki izmed njih mora se izobraževati po stalnih do sada razloženih pravilih, vsaki izmed njih mora biti vsemu narodu, kolikor moguće, lahko razumljiv i ugoden; — nerazumljivost i dvojmiselnost nije lēpa niti u razrešenom niti u pěsničkom slogu; zato mora pěsni, kakor vsaki ini pisatelj, pisati, kolikor moguće, vsm razumljivo i ugodno:

gledé pismén složno,
gledé řečih etimologičko i uzajemno,
gledé slovničkih izrazov učeno, i
gledé sloga narodno.

Ali pjesniki nimajo svobode pjesničke?

Imaju svobodu, namreč: da mogu pisati tako ugodno, žlahtno i uznešeno, tako visoko, razsvětleno i veličanstveno, kakor nije vsakomu od Boga dano, ... pa takova svoboda jim ne ide, da bi sméli neveljano pisariti; oni nikako ne směju pisati:

gledé pismén nesložno, da bi zametovali latinu ali cirilicu, ali kovali nove alfabete,

gledé řečih neetimologičko i neuzajemno, da bi pisali preveć ali premalo pismén, ali jih nevaljano mēnjali, ali upotrěbovali tudjinisme, posebnosti i jednostranosti mēsto obće navadnih řečih, (vidi §. 33),

gledé slovničkih izrazov neučeno, da bi upotrěbovali smēsoma, bez razlike, obične i neobične, vsemu narodu i samo u kakom kutu navadne slovničke izraze,

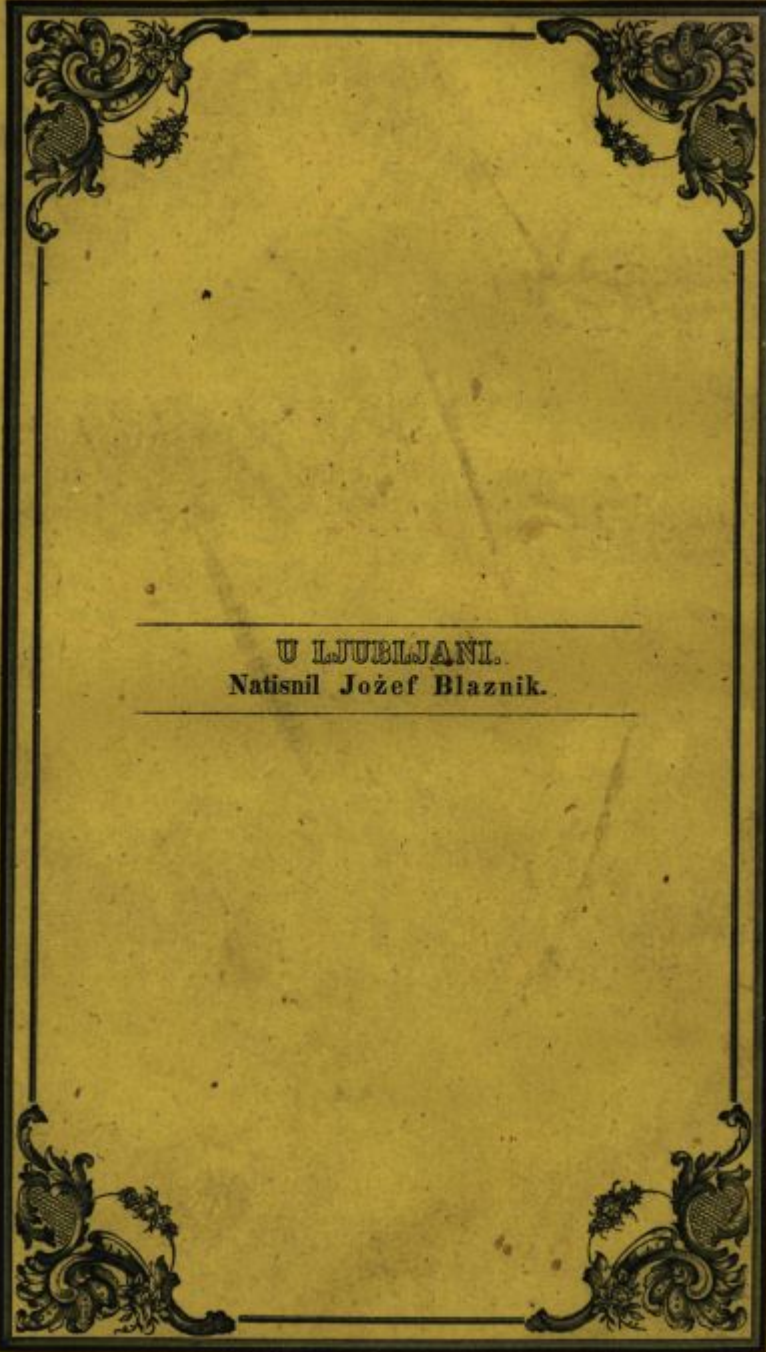
gledé sloga nenarodno, da bi pisali po priměru tudjih jezikov, naduto, zavito i neslavensko.

Takove svobode pjesniku nedovoljimo. Od pjesnikov se ne smě reći: „Den Dichtern mag alles gut sein. (Ign. Berlić's Gramm. str. 37.)

Tudi je lěpše vsigdar, ako pjesnik iz jednoga slavenskoga narečja kako pjesmicu prestavi, kakor ako bi ju iz kakoga tudjega jezika. —

Poslědnić še něšto: ako bi směl ja štogod ukazati, ja bi ukazal: da bi moral vsaki pjesnik dokazati, da je barem trikrat narodne pjesne svojega narečja zvěsto pročital, i verh toga bi mi moral složiti još jednu pjesmicu po mēřilu slavenskih narodnih pēsem *bez suglasja*.

U LJUBLJANI.
Natisnil Jožef Blaznik.